

HOFJESWONINGEN EN ZELFSTANDIG WONENDE OUDEREN

Een onderzoek naar de kenmerken en context van hofjes om te bepalen of deze een positieve invloed hebben op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen.

Master theses are preliminary materials to stimulate discussion and critical comment. The analysis and conclusions set forth are those of the author and do not indicate concurrence by the supervisor or research staff.

Abstract.

Er blijkt behoefte te zijn aan hofjes als woonvorm voor ouderen, dit komt onder andere doordat ouderen langer zelfstandig willen en moeten wonen. Hofjes dragen bij aan gevoelens van veiligheid, beschutting en sociaal contact onder de oudere bewoners. De meeste bewoners blijken dan ook zeer tevreden te zijn met hun woonomgeving. Hofjes kunnen er echter niet voor zorgen dat ouderen langer zelfstandig kunnen wonen wanneer deze minder mobiel worden. Hieruit blijkt dat hofjes een woonvorm zijn die voornamelijk geschikt is voor ouderen met geen of een lichte behoefte aan zorg.

HOFJESWONINGEN EN ZELFSTANDIG WONENDE OUDEREN

**MASTERSCRIPTIE SOCIALE PLANOLOGIE
RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN
FACULTEIT RUIMTELIJKE WETENSCHAPPEN**

**NAAM: TESSA HAARLER
ADRES: TOERMALIJNLAAN 51, UTRECHT
E-MAILADRES: TESSAHAARLER@HOTMAIL.COM
TELEFOONNUMMER: 06-19889915
STUDENTNUMMER: S2214601**

**AFSTUDEERBEGELEIDER: PROF. DR. IR. GEORGE DE KAM
E-MAILADRES: G.R.W.DE.KAM@RUG.NL**

TWEEDE BEOORDELAAR: FERRY VAN KANN

BRON FOTO: RUUD VAN CAPELLEVEEN (WWW.ABSOLUTEFACTS.NL)

VOORWOORD

Voor u ligt mijn afstudeeronderzoek ‘hofjeswoningen en zelfstandig wonende ouderen’ als afsluiting van mijn studie Sociale Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. De relatie tussen het welbevinden van ouderen en de woonomgeving staat centraal in dit onderzoek. Uitgangspunt is de aanname dat een goed ontworpen woonomgeving die aansluit op de wensen en behoeften van ouderen over het algemeen bijdraagt aan het welbevinden van de ouderen die er wonen. In dit onderzoek wordt onderzocht of specifiek hofjes een woonomgeving zijn die bijdragen aan het welbevinden van ouderen. De vraag is welke kenmerken van de hofjes een positief effect hebben op het welbevinden van ouderen, en welke kenmerken juist een negatief verband aantonen.

Het afronden van dit onderzoek sluit een periode af van bijna twee jaar aan scripties schrijven. Het schrijven van twee scripties voor twee masterstudies is ongelooflijk leerzaam, maar vraagt ook veel discipline en vooral veel tijd. Ondanks dat ik blij ben dat deze fase achter de rug is, besef ik ook dat dit helaas ook het einde betekent van mijn studententijd. Op naar de volgende stap.

In dit voorwoord zou ik graag mijn familie en vrienden willen bedanken voor hun steun en vooral ook de nodige afleiding. In het bijzonder wil ik graag mijn oma bedanken die met het idee kwam om mijn scriptie te schrijven over hofjeswoningen. Natuurlijk wil ik ook mijn begeleider George de Kam hartelijk bedanken voor het meedenken. Daarnaast wil ik graag de bewoners, beheerders en bestuurders van de hofjes die hebben meegewerkt bedanken voor alle interessante inzichten en antwoorden op mijn vragen. Ik heb ervan genoten om zoveel over deze woonvorm te weten te komen, en vooral van het bewonderen van al deze prachtige hofjes.

Ik wens u veel plezier met het lezen van mijn masterscriptie,

Tessa Haarler

Utrecht, april 2017

SAMENVATTING

Steeds meer ouderen in Nederland hebben de behoefte om langer zelfstandig te blijven wonen. Daarnaast wordt zelfstandig wonen gestimuleerd vanuit het huidige zorgbeleid. Door deze ontwikkelingen is het belangrijk om meer inzicht te hebben in geschikte woonvormen voor zelfstandig wonende ouderen. Uit het literatuuronderzoek is het belang gebleken van de woonomgeving voor het welbevinden van ouderen. Er wordt aangenomen dat een geschikte woonomgeving die voldoet aan de wensen en eisen van ouderen een positieve impact heeft op het welbevinden. In dit onderzoek is de relatie tussen hofjes en het welbevinden van ouderen getest. Volgens het literatuuronderzoek kunnen hofjes zelfstandig wonen onder ouderen vergemakkelijken en een bijdrage leveren aan het welbevinden. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat zeker behoefte is aan hofjes als woonvorm voor ouderen.

In het onderzoek naar de relatie tussen hofjes en het welbevinden van ouderen zijn zowel kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethoden toegepast. Ten eerste is onder de bewoners van 19 hofjes in Nederland een enquête afgenomen. In de enquête is aan de bewoners gevraagd hoe belangrijk zij bepaalde kenmerken van het hofje vinden voor het welbevinden van ouderen. Daarnaast is gevraagd hoe tevreden zij zijn met deze kenmerken. De hofjes zijn geselecteerd op hun verschillen in kenmerken en spreiding over Nederland zodat een vergelijking kon worden gemaakt tussen de hofjes. Aanvullend op deze methode zijn case studies gedaan in vier hofjes. Hier zijn interviews afgenomen met bewoners, bestuurders en beheerders van de hofjes. De interviews leverden meer inzicht op in de context waarbinnen hofjes functioneren.

De uitkomsten van het empirisch onderzoek tonen aan dat hofjesbewoners over het algemeen zeer tevreden zijn met hun woonomgeving. Voornamelijk de sociale aspecten van de hofjes vindt men belangrijk. De bewoners zijn van mening dat de beschutting die de hofjes bieden en de mogelijkheden tot sociaal contact de grootste invloed hebben op het welbevinden van ouderen. Er kan echter niet gesteld worden dat de oudere bewoners van hofjes over een hoger welbevinden beschikken dan ouderen die niet in een hofje wonen. Daarnaast blijkt dat hoe meer zorg een oudere nodig heeft, des te minder geschikt een hofjeswoning is. Hofjeswoningen zijn geschikt voor zelfstandig wonende ouderen die nog redelijk goed voor zichzelf kunnen zorgen en niet dagelijks afhankelijk zijn van zorg en een rolstoel. Hieruit kan worden geconcludeerd dat hofjes in hun huidige vorm er niet voor kunnen zorgen dat zorgafhankelijke ouderen langer zelfstandig kunnen wonen. Ouderen in een hofje kunnen echter wel rekenen op een woonomgeving die veiligheid, sociaal contact en rust biedt, met veel steun en hulp van anderen. Deze factoren hebben wel een positief indirect effect op de zelfstandigheid van oudere hofjesbewoners.

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING.....	1
1.1 Aanleiding en motivatie.....	1
1.2 Probleemstelling	2
1.3 Relevantie van het onderzoek.....	3
1.4 Methode.....	4
1.5 Leeswijzer	5
2. THEORETISCH KADER.....	5
2.1 De gevolgen van veranderende zorg.....	5
2.2 Zelfstandig wonende ouderen.....	7
2.3 De impact van de omgeving op het welbevinden van ouderen	10
2.4 De impact van hofjes op het welbevinden van ouderen	16
2.5 Veronderstellingen	20
3. ONDERZOEKSMETHODE.....	21
3.1 Conceptueel model	21
3.2 Methodiek.....	22
3.3 Beschrijving van de cases.....	24
3.4 Enquêtes	31
3.6 Interviews	32
3.7 Beperkingen van de methoden.....	33
3.8 Respondenten van de interviews.....	34
3.9 Respondenten van de enquête.....	35
4. RESULTATEN: Kenmerken en voorwaarden.....	38
4.1 Invloed van de woonomgeving.....	38
4.2 Kenmerken van de woning	40
4.3 Kenmerken van het hofje.....	42
4.4 Fysieke kenmerken van de omgeving.....	43
4.5 Sociale kenmerken die van invloed zijn op een gevoel van veiligheid	45
4.6 Sociale kenmerken die van invloed zijn op sociaal contact	47
5. RESULTATEN: Context.....	49
5.1 Invloed van maatschappelijke ontwikkelingen	49
5.2 Actoren die van invloed zijn op het functioneren van hofjes.....	51
6. CONCLUSIE.....	57
6.1 Conclusie	57
6.2 Reflectie	60
6.3 Aanbevelingen.....	61
7. REFERENTIELIJST	63
8. BIJLAGEN

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding en motivatie

Vernieuwde interesse is ontstaan in de relatie tussen de woonomgeving en het welbevinden van ouderen (Burton et al., 2011). Deze interesse is ontwikkeld door toenemende behoefte aan kennis over de manier waarop de woonomgeving bijdraagt aan het welbevinden van ouderen. Ondanks dat er een zeker besef bestaat dat de woonomgeving invloed heeft op het welbevinden van ouderen, is er nog weinig inzicht in de kenmerken van de omgeving die dan van belang zijn (Burton et al., 2011). Om een geschikte woonomgeving voor zelfstandig wonende ouderen te realiseren is het van belang om te weten welke kenmerken van de woonomgeving en welke context een positief effect hebben (Burton et al., 2011). Wanneer hierover meer kennis beschikbaar is kan de woonomgeving zo worden aangepast dat het welbevinden van ouderen toeneemt en het mogelijk wordt om langer zelfstandig te blijven wonen. Dit onderzoek verschaft inzicht in het verband tussen kenmerken van de woonomgeving en het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen, toegepast op de bijzondere woonvorm van een hofje.

De vergrijzing van de samenleving speelt een grote rol in vraagstukken over toekomstige woonvormen. De vraag naar woningen voor ouderen zal de komende tijd blijven groeien. Daarnaast zorgen veranderingen in de zorg ervoor dat ouderen minder snel in een verzorgingshuis terecht kunnen. Maar ook de wens van ouderen verandert; men wil zelf ook steeds langer zelfstandig blijven wonen. Het zelfstandig blijven wonen wanneer men ouder wordt heeft bepaalde voordelen voor het welbevinden, waaronder een zekere onafhankelijkheid, een gevoel van zelfredzaamheid en de mogelijkheid om actief te kunnen blijven deelnemen aan de samenleving. Wanneer ouderen op genoeg zorg kunnen rekenen in de eigen woning kan aan de wens om thuis te blijven wonen mogelijk worden voldaan. Door besparingen en veranderingen in de zorg vindt echter een verschuiving plaats van professionele instellingen naar burgers zelf die zorg moeten verlenen. De rol van burgerparticipatie wordt dan ook steeds groter.

Door de opkomst van de participatiesamenleving en de behoefte van ouderen om langer zelfstandig te blijven wonen zien we een veranderende behoefte aan bepaalde woonvormen. Woningen waar ouderen op een combinatie van zorg en zelfstandigheid kunnen rekenen zijn tegenwoordig meer in trek dan verzorgingshuizen. Er zijn verschillende woonvormen geschikt voor ouderen die beperkte zorg nodig hebben en toch zelfstandig willen blijven wonen, waaronder hofjeswoningen. Het historische hofje is in de afgelopen jaren herontdekt door ontwikkelaars, architecten en ouderen (Floet, 2011). Hofjes kunnen worden omschreven als een woonvorm waarbij men in woningen rondom een vaak semi-afgesloten binnentuin woont. Deze binnentuin is overdag vaak toegankelijk voor bezoekers, maar wordt 's avonds meestal afgesloten. Hofjes hebben een rijke geschiedenis als woonvorm voor ouderen, maar zijn als resultaat van de eerder genoemde transitie ook tegenwoordig weer populair

onder ouderen die graag zelfstandig willen blijven wonen (De Haan, 2008; Duin, 2014). Deze populariteit heeft het hofje te danken aan de bepaalde voordelen voor ouderen die langer zelfstandig willen wonen in een beschermde omgeving. Hofjes liggen in een deels afgeschermd omgeving rondom een binnenplaats die men met elkaar deelt, wat zorgt voor een gevoel van veiligheid, bescherming en meer sociale contacten. Elk hofje is echter anders, net als de context waar ze deel van uitmaken. Het ene type hofje zal waarschijnlijk meer bijdragen aan het welbevinden van ouderen dan andere typen. Het is echter niet duidelijk welke hofjes, met welke kenmerken en in welke context in meer of mindere mate bijdragen aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. Dit onderzoek brengt in kaart welke kenmerken van hofjes en welke context een positief effect hebben op het welbevinden van ouderen.

1.2 Probleemstelling

Aangezien het in onze maatschappij belangrijk is dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen is het relevant om vast te stellen welke woonvormen hieraan bijdragen. De focus in dit onderzoek ligt op kenmerken van hofjes die van invloed zijn op het welbevinden van ouderen en de voorwaarden en context die nodig zijn om deze kenmerken goed tot hun recht te laten komen. De hoofdvraag in dit onderzoek zal dan ook luiden:

Met welke kenmerken, onder welke voorwaarden en in welke context dragen hofjes op een positieve manier bij aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Bovenstaande hoofdvraag wordt beantwoord door middel van een serie deelvragen:

1. Wat verklaart de toenemende populariteit van hofjes en op welke manier kunnen hofjes bijdragen aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Door middel van literatuurstudie wordt geprobeerd om antwoord te geven op deze vraag.

2. Wat zijn de meningen en ervaringen van bewoners en andere betrokkenen over de invloed van de kenmerken van hofjes op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Het gaat hier om meningen en ervaringen van bewoners en andere betrokkenen die naar voren komen in de enquêtes en interviews.

3. Onder welke voorwaarden komen de kenmerken van hofjes het beste tot hun recht zodat een match ontstaat tussen de kenmerken van de hofjes en de wensen van de oudere bewoners?

Deze vraag wordt beantwoord door middel van antwoorden op de interviews en enquêtes.

4. Hoe ziet de context waarbinnen hofjes functioneren eruit en hoe kan deze zo worden vormgegeven dat deze een stimulerende invloed heeft op het functioneren van hofjes?

Deze vraag wordt beantwoord door middel van verkregen inzichten in de context waarin hofjes functioneren en de mogelijke verbeteringen binnen deze context. Dit inzicht is verkregen door middel van antwoorden op eerdere deelvragen en afgenomen interviews en enquêtes.

Het doel van dit onderzoek wordt bereikt aan de hand van antwoorden op de hoofd- en deelvragen. De doelstelling helpt bij het afbakenen van wat in dit onderzoek precies wordt onderzocht. Deze kan als volgt worden geformuleerd:

Dit onderzoek brengt in kaart met welke kenmerken, onder welke voorwaarden en in welke context hofjes een positieve bijdrage leveren aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. Door middel van literatuuronderzoek, interviews en enquêtes wordt een beeld geschetst van de kenmerken van hofjes waar ouderen belang aan hechten wanneer zij zelfstandig willen blijven wonen. Daarnaast wordt duidelijk onder welke voorwaarden en in welke context hofjeswoningen de grootste bijdrage leveren aan het welbevinden van ouderen.

1.3 Relevantie van het onderzoek

Maatschappelijke relevantie

Het aantal ouderen in Nederland zal de komende jaren zowel relatief als absoluut steeds meer toenemen. Daarnaast hebben we te maken met veranderende woonwensen van ouderen en veranderingen in het zorgbeleid. Om deze redenen zullen steeds meer ouderen zelfstandig willen of moeten blijven wonen. Dit heeft grote maatschappelijke gevolgen. Hierdoor is het belangrijk om onderzoek te doen naar verschillende woonvormen en de manier waarop deze kunnen bijdragen aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. Daarnaast zien we dat hofjeswoningen tegenwoordig weer populair zijn onder ouderen die zelfstandig willen blijven wonen. De populariteit van hofjes vraagt om extra kennis zodat deze zo goed mogelijk aansluiten op de wensen en behoeften van oudere bewoners. Met behulp van conclusies die blijken uit dit onderzoek kunnen uiteindelijk aanbevelingen worden gegeven die bijdragen aan toekomstig beleid en toekomstige investeringen in hofjes.

Wetenschappelijke relevantie

Op wetenschappelijk gebied bestaat momenteel al een zeker besef dat de directe woonomgeving een grote invloed heeft op het welbevinden van ouderen. Bekend is dat niet enkel de woning van invloed is, maar de gehele woonomgeving van belang is. Desondanks is er nog weinig informatie over de kenmerken van de woonomgeving die dan van belang zijn (Burton et al., 2011). Daarnaast ligt de focus vaak op fysieke kenmerken van de omgeving, terwijl ook sociale kenmerken een grote invloed hebben op het welbevinden van ouderen (Lui et al., 2009). Ook over hofjeswoningen is momenteel nog weinig wetenschappelijke literatuur beschikbaar, zeker wanneer het gaat om de kenmerken van hofjes en de context waarin deze het meeste bijdragen aan het welbevinden van ouderen. Dit onderzoek heeft als doel om de beperkte kennis op het gebied van hofjes en het welbevinden van ouderen verder uit te breiden. Door middel van een eerste verkenning van het verband tussen hofjes en het welbevinden van ouderen zullen inzichten worden opgedaan die kunnen fungeren als basis voor verdere vervolgonderzoeken.

1.4 Methode

In deze paragraaf wordt een kort overzicht gegeven van de methoden die in dit onderzoek worden toegepast. Meer uitleg over keuzes die zijn gemaakt en gebruikte methoden wordt gegeven in hoofdstuk 3.

Om antwoord te kunnen geven op eerder genoemde onderzoeksvragen worden verschillende methoden toegepast: literatuuronderzoek, enquêtes en interviews vullen elkaar aan. Het literatuuronderzoek dient om inzicht te krijgen in de redenen van de populariteit van hofjeswoningen en zelfstandig wonen bij ouderen. Daarnaast wordt aan de hand van literatuuronderzoek duidelijk op welke manieren hofjes bij kunnen dragen aan het welbevinden van ouderen. Voor de enquête is gekozen omdat er nog weinig kwantitatieve informatie beschikbaar is over de relatie tussen hofjes en het welbevinden van ouderen. De enquête geeft inzicht in wat ouderen belangrijke kenmerken vinden waarover een hofje moet beschikken. Aanvullend zijn interviews afgenomen in verschillende hofjes om meer diepgang te verkrijgen in de kennis die is opgedaan door middel van de enquêtes. Het voordeel van interviews is dat het resulteert in extra inzicht in het perspectief van bewoners (Willems & Van Zwieten, 2004). De focus ligt in dit onderzoek op vier case-hofjes waar zeven semi-gestructureerde interviews worden afgenomen met bestuurders, beheerders en bewoners. Bij dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een meervoudige case studie, aangezien dit de mogelijkheid biedt om dieper in te gaan op de context waarin hofjes functioneren. Geen enkel hofje is gelijk, daarom is bij het selecteren van de cases voornamelijk gelet op verschillen tussen de hofjes. Hofjes zijn te onderscheiden op basis van verschillende factoren, zoals de fysieke kenmerken van het hofje, het bestuur, de locatie en de samenstelling van de bewonersgroep.

1.5 Leeswijzer

Dit onderzoek begint met een theoretisch kader in hoofdstuk 2, waarin meer duidelijk wordt over hofjes, zelfstandig wonen en het welbevinden van ouderen. Het theoretisch kader is verdeeld in verschillende paragrafen, waarbij de focus in de eerste paragraaf ligt op de gevolgen van de veranderende zorg. De tweede en derde paragraaf hebben betrekking op zelfstandig wonende ouderen en de impact van de directe omgeving op hun welbevinden. Ten slotte ligt de focus op de impact van hofjes op het welbevinden van ouderen en worden enkele veronderstellingen opgesteld. In hoofdstuk 3 wordt de methodiek besproken en wordt een beschrijving van de cases en de respondenten gegeven. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 inzicht gegeven in de uitkomsten van het empirisch onderzoek. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vraag in hoeverre de woonwensen van ouderen overeen komen met wat een hofje te bieden heeft. Hoofdstuk 5 geeft aan de hand van de uitkomsten van de enquêtes en interviews inzicht in de context waarin hofjes functioneren. De conclusies worden gepresenteerd in hoofdstuk 6. Hier wordt antwoord gegeven op de hoofd- en deelvragen. Daarnaast zullen de aanbevelingen, reflectie en discussie aan bod komen in dit hoofdstuk.

2. THEORETISCH KADER

Om te achterhalen welke factoren van invloed zijn op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen is het nuttig om eerst een beeld te schetsen van de verschillende ontwikkelingen omtrent ouderen en zorg. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk inzicht gegeven in veranderingen rondom de woonwensen van ouderen. Vervolgens wordt ingegaan op de impact die de woonomgeving heeft op het welbevinden van ouderen. De verdieping wordt hierna gezocht in de kenmerken van hofjes. Uiteindelijk wordt afgesloten met verschillende veronderstellingen welke fungeren als basis voor dit onderzoek. Deze veronderstellingen zijn afgeleid van de literatuur die in dit hoofdstuk wordt besproken. Op basis van de literatuur kan een conceptueel model worden opgesteld. Dit model wordt besproken in hoofdstuk 3.

2.1 De gevolgen van veranderende zorg

2.1.1 Veranderingen in het zorgbeleid

Vergrijzing van de samenleving en toenemende bezuinigingen zijn oorzaken van veranderingen in de zorg. Momenteel zijn de eerste babyboomers al op een leeftijd dat ze recht hebben op pensioen en hebben we te maken met een zeer laag aantal geboorten in de jaren 70. Door deze combinatie beginnen we in Nederland steeds meer de ‘grijze druk’ te voelen van meer ouderen en minder beroepsbevolking (Staalduinen, 2016). Op dit moment is 16% van de Nederlanders ouder dan 65 jaar.

Dit aandeel zal waarschijnlijk toenemen tot 25% in 2040 (Staalduinen, 2016). Aanvullend hierop speelt de stijgende levensverwachting van ouderen een rol. Dit leidt tot de zogeheten ‘dubbele vergrijzing’: het aantal 80-plussers stijgt harder dan het aantal 65-plussers (Staalduinen, 2016). Het nadeel hiervan is dat het aantal mensen dat behoefte heeft aan zorg steeds groter wordt. Gezien deze ontwikkeling wordt gevreesd voor sterk stijgende kosten in de zorg en zal flink moeten worden bezuinigd (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013). Tegelijkertijd zien we een steeds grotere wens van ouderen om zelfstandigheid te behouden en te blijven participeren in de samenleving (Boumans & Deeg, 2011). Deze trends hebben consequenties voor het zorgbeleid. Veranderingen in de zorg zorgen ervoor dat veel verzorgingshuizen moeten sluiten. Door de vergrijzing neemt het aantal ouderen dat behoefte heeft aan zorg echter toe (Dubbeling, 2014; Staalduinen, 2016). Deze ouderen zullen thuis moeten worden verzorgd, wat de vraag naar woningen die geschikt zijn voor zelfstandig wonende ouderen doet toenemen.

Momenteel vindt een transitie plaats waarbij zorg dichterbij huis wordt georganiseerd en meer vraag gedreven is. Bij deze verandering spelen kostenbesparingen een grote rol (Van der Boom, 2016). Een belangrijk voorbeeld is de vervanging van de AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) door de Wet Langdurige Zorg (WLZ) en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). Vanuit de AWBZ werd eerder een groot deel van de ouderenzorg betaald. Deze vervanging houdt in dat de toegang tot verzorgingshuizen voor ouderen die nog redelijk zelfredzaam zijn wordt beperkt (Van Bergen, 2014). Ouderen zullen langer zelfstandig moeten blijven wonen, ook al gaat de zelfredzaamheid achteruit (Van Bergen, 2014). Naast deze verschuiving van intramurale naar extramurale zorg zien we verschuivingen naar meer lokaal beleid en meer informele zorg door de invoering van de WMO. Deze wet heeft als doel dat iedereen mee moet kunnen doen in de samenleving (Hooimeijer, 2007). Op lokaal niveau krijgt de gemeente meer ruimte voor het realiseren van maatwerk en meer mogelijkheden om zorg dichterbij de ouderen te brengen (Van Bergen, 2014). De focus ligt op een verschuiving naar vraaggericht beleid, waarbij de wijk meer centraal staat, aangezien dit de directe omgeving is van waaruit de burgers hun bestaan organiseren (Hooimeijer, 2007).

2.1.2 De participatie samenleving

Uit het nieuwe beleid blijkt dat er steeds meer focus ligt op de participatie van ouderen in de samenleving, het laten maken van eigen keuzes en zelfstandigheid. De veranderingen in het zorgbeleid hebben volgens het rapport Beter (t)huis in de buurt (VROM, 2007, p.2) dan ook het volgende doel:

“Bevorderen dat ouderen en mensen met beperkingen zelfstandig in hun wijk kunnen (blijven) wonen, ondersteuning en zorg op maat thuis kunnen ontvangen en daardoor (langer) mee kunnen doen in de maatschappij. Ouderen en mensen met een beperking kunnen zoveel als mogelijk kiezen hoe zij willen wonen en hoe zij zo nodig zorg en ondersteuning ontvangen.”

Deze toenemende verantwoordelijkheid voor burgers wordt de participatiesamenleving genoemd. In de participatiesamenleving staat het stimuleren van burgerschap, eigen verantwoordelijkheid en eigen kracht centraal (Van Hees et al., 2015). Het idee is dat burgers een eigen verantwoordelijkheid hebben voor gezondheid en zorg, en zullen worden aangesproken op hun participatievermogen (Van Hees et al., 2015). De opkomst van de participatiesamenleving in de zorg is ontstaan door benodigde bezuinigingen door voortdurend toenemende zorgkosten en een grote afhankelijkheid van professionele zorg die door de staat wordt betaald (Van Bergen, 2014). Deze factoren resulteren in een vraag aan de bevolking om meer zelfstandig en vanuit eigen middelen te voorzien in zorg en elkaar daarbij te ondersteunen. Het eigen kunnen van ouderen kan worden vergroot door het aanpassen van de omgeving, zoals de woning, zodat participeren vergemakkelijkt wordt. Wanneer blijkt dat iemand niet op eigen kracht kan bijdragen aan de oplossing van een bepaald probleem kunnen het sociale netwerk en collectieve voorzieningen worden ingeschakeld. Een goed sociaal netwerk kan bijdragen aan een hogere participatiegraad bij ouderen. Ook geschikte collectieve voorzieningen, waar de gemeente voor verantwoordelijk is, zoals dorpshuizen, dragen bij aan deze participatiegraad (Gemeente Werkendam, 2015). Wanneer ook op deze niveaus geen geschikte oplossing kan worden gevonden, zal worden gekeken naar maatwerkoplossingen om participatie toch nog mogelijk te kunnen maken.

2.2 Zelfstandig wonende ouderen

2.2.1 Veranderingen in de woonwensen van ouderen

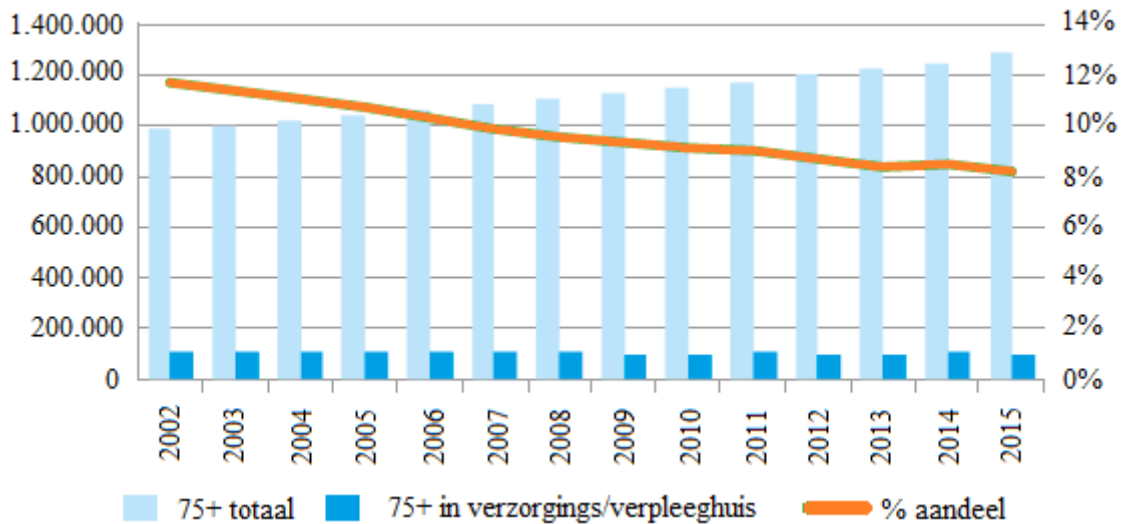
De toenemende vraag naar zorg in een vergrijzende samenleving en veranderingen in het zorgbeleid kunnen niet los worden gezien van het huisvestingsvraagstuk (Hooimeijer, 2007). Naast deze ontwikkelingen zien we dat ook de wensen van ouderen met betrekking tot woonvormen verandert. We zien steeds meer emancipatie van ouderen zelf. Ouderen worden steeds mondiger en weten steeds beter wat ze willen. Hierdoor kunnen ouderen steeds beter aangeven wat voor woning ze wensen en welke vorm van zorg ze het liefst ontvangen (Movisie, 2013). Dit wordt aangevuld met de toenemende individualisering en een grotere wens van ouderen om zelfstandigheid te behouden en te blijven participeren in de samenleving (Boumans & Deeg, 2011). Daarnaast hebben ouderen steeds vaker een groter vermogen (Knoef et al., 2012), stijgt de gemiddelde levensverwachting en blijven ouderen langer gezond en mobiel. Deze veranderingen in kenmerken en wensen van ouderen hebben invloed op de woningmarkt (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013). Dit is duidelijk te zien aan verschillen tussen woonvormen waar ouderen vroeger voor kozen en woonvormen die nu populair zijn. In de jaren 80 woonde ongeveer de helft van de mensen ouder dan 80 jaar in een verzorgingshuis, terwijl dit in 2007 al minder was dan 20% (VROM, 2007). Deze afname speelde daarom blijkbaar al voor de omzetting van de AWBZ in de WLZ. Hieruit blijkt dat ouderen steeds langer zelfstandig willen wonen

en voorkeur hebben voor zorg op maat. De vraag naar woningen die geschikt zijn voor ouderen, of die gemakkelijk zijn aan te passen, zal toenemen.

Het is van belang dat de woningmarkt inspeelt op veranderingen in de woonwensen van ouderen. Op dit moment is het zo dat ouderen hun verhuiscriteria lastig kunnen vervullen aangezien het aanbod niet overeenkomt met de huidige vraag. Veel woningen beschikken niet over de juiste eigenschappen waardoor zelfstandig wonen niet wordt gestimuleerd. Het is wel belangrijk om te onthouden dat ouderen geen homogene doelgroep zijn, waardoor elke oudere andere behoeften en wensen heeft bij een woning (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013). De behoeften van 55-plussers zijn anders dan de behoeften van 85-plussers. Ouderen verschillen bijvoorbeeld in leefsituatie, hoogte van het vermogen, onafhankelijkheid, sociaal netwerk, gezondheid en leeftijd (Voogd, 2005). Maar ook verschillen in kwetsbaarheid spelen een grote rol (De Kam et al., 2012). Gemeenschappelijke kenmerken van ouderen zijn vaak de toenemende behoefte aan zorg, beschutting en veiligheid (Voogd, 2005).

2.2.2 De populariteit van zelfstandig wonen onder ouderen

In de participatiesamenleving wordt zelfstandig wonen als een belangrijk fundament voor onafhankelijkheid van ouderen gezien (Van Hees et al., 2015). In 2014 woonden ongeveer 74% van de ouderen die zorg nodig hebben zelfstandig (Dubbeling, 2014). Dit zijn ouderen die niet in een zorginstelling (intramuraal) worden verzorgd (Dubbeling, 2014). Verwacht wordt dat dit percentage verder zal toenemen (WoonOnderzoek Nederland, 2015). Uit het WoonOnderzoek Nederland (2015) blijkt dat het aantal personen in verzorgings- en verpleeghuizen met 13.300 is afgenomen sinds 2002. Dit is een afname van 10% (zie figuur 1). Daarnaast is ook het aandeel ouderen dat in een verzorgings- of verpleeghuis woont afgenomen van 12 naar 8 procent. Deze veranderingen zorgen er voor dat in een paar jaar veel zorgvastgoed leeg zal komen te staan, terwijl er een tekort is aan woningen die geschikt zijn voor zelfstandig wonende ouderen. De tekorten zijn echter vaak kwalitatief: wanneer beschikbare woningen worden aangepast aan de eisen van zelfstandig wonende ouderen zal dit tekort afnemen (Dubbeling, 2014). Daarnaast zijn er ook veel woningen die wel geschikt zijn voor ouderen, maar die bewoond worden door mensen die deze aanpassingen niet nodig hebben. Door de toenemende populariteit van zelfstandig wonen bestaat een groeiend tekort aan appartementen voor 55-plussers. Dit tekort betrof al 63.000 woningen in 2012 (Dubbeling, 2014).

*Figuur 1. Het aandeel en aantal 75-plussers dat in een verzorgings/verpleeghuis woont.
(WoonOnderzoek Nederland., 2015).*

De reden dat ouderen liever zelfstandig blijven wonen komt voort uit een wens voor onafhankelijkheid en deelname aan de samenleving. De toekomstige generatie ouderen hebben andere wensen en eisen dan de huidige groep ouderen (GEEF, 2013). De toekomstige generatie wil graag participeren, terwijl de huidige generatie een stuk stiller is. Daarnaast heeft de toekomstige generatie meer behoefte om zorg betaalbaar te houden, wat gemakkelijker is wanneer men thuis woont (GEEF, 2013). Ten slotte lijken ouderen bang om hun privacy te verliezen en enkel nog maar tussen ouderen te wonen (GEEF, 2013). Om zelfstandig wonen mogelijk te maken moet de woonomgeving bijdragen aan onafhankelijkheid en welbevinden van ouderen (Burton et al., 2011). Uit onderzoek blijkt dat geschikte woningen hiervoor een belangrijke conditie zijn (De Kam et al., 2012). Lui et al. (2009) tonen in hun onderzoek aan dat welzijn van ouderen sterk is verbonden met de fysieke omgeving. De fysieke omgeving heeft directe impact op de mobiliteit, onafhankelijkheid en kwaliteit van leven van ouderen (Burton et al., 2011). Vanuit deze gedachte is het idee ontstaan om woningen te ontwikkelen die aansluiten op de wensen en behoeften van ouderen. Zo blijkt dat 75% van de ouderen belang hecht aan een nultredenwoning (Woonz, 2016). Een kwart van de ouderen geeft aan niet in hun woning te kunnen blijven wonen wanneer ze minder mobiel worden (Woonz 2016). Daarnaast geven ouderen aan dat de nabijheid van voorzieningen, veiligheid van het verkeer en sociale veiligheid belangrijke factoren zijn voor zelfstandig wonen (De Kam et al., 2012). Ongeveer de helft van de ouderen boven de 70 jaar geeft aan dat ze behoefte hebben aan ‘verzorgd wonen’, wat inhoudt dat er een zorgpost in de buurt is (Iersel et al., 2010; PGGM et al., 2013).

2.3 De impact van de omgeving op het welbevinden van ouderen

2.3.1 Welbevinden van ouderen

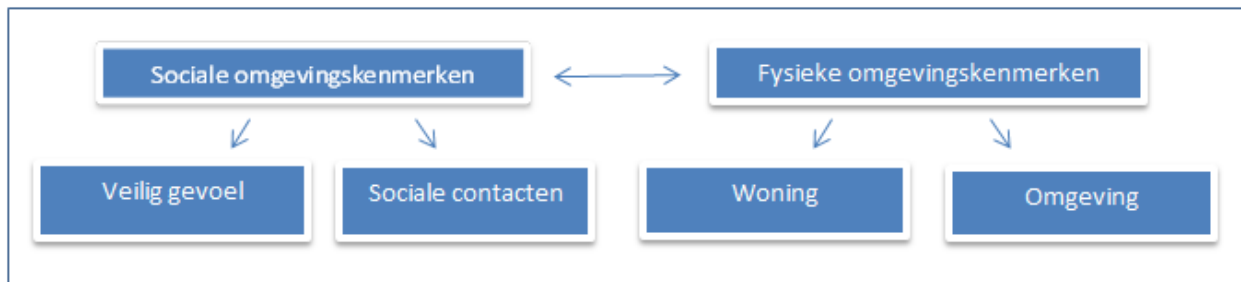
Om de impact van de omgeving op het welbevinden van ouderen te onderzoeken is het belangrijk om eerst de focus te leggen op het begrip welbevinden. Welbevinden kan worden gezien als een multidimensionaal begrip, waar zowel fysiek welbevinden als sociaal welbevinden deel van uitmaken (Steверink, 2009). Deze complexe samenstelling maakt het lastig om welbevinden te kunnen meten (Barnes, 2002). Het idee is dat ieder persoon als doel heeft het algemeen welbevinden te maximaliseren door zowel het fysieke als het sociaal welbevinden in een optimale mix te realiseren (Van Roosmalen & Marcoen, 2007). Het algemeen welbevinden kan worden beschouwd als een belangrijk criterium om succesvol oud te worden (Van Roosmalen & Marcoen, 2007). Gussekloo et al. (2006) hebben een criterium opgesteld voor optimaal welbevinden dat ook in dit onderzoek zal worden aangehouden. Optimaal welbevinden bestaat hier uit een goede kwaliteit van leven, een hoge mate van tevredenheid over het leven en het ontbreken van gevoelens van eenzaamheid. Het lichamelijk welbevinden werd in het onderzoek van Gussekloo et al. (2006) als belangrijk geacht, maar het hebben van goede sociale contacten blijkt de belangrijkste voorwaarde voor het welbevinden van ouderen (Gussekloo et al., 2006). Uit het onderzoek van Roosmalen en Marcoen (2007) blijkt dat er geen direct verband bestaat tussen leeftijd en welbevinden. Wel blijkt uit het onderzoek van Van Roosmalen & Marcoen (2007) dat bewoners van woonzorgcentra vaker lager scoren op het gebied van welbevinden dan ouderen die zelfstandig wonen.

2.3.2 De impact van de omgeving op het welbevinden van ouderen

Er speelt een groeiend besef dat de omgeving een groot effect heeft op de kwaliteit van leven van ouderen (Scharf et al., 2002; Lui et al., 2009). Het ontwikkelen van een woonomgeving die bijdraagt aan het welbevinden van ouderen is uitgegroeid tot een belangrijk punt voor sociaal en publiek beleid (Buffel et al., 2012a). De fysieke omgeving heeft een zekere impact op het welbevinden van alle leeftijdsgroepen, maar dit geldt vooral voor degenen die zeer afhankelijk zijn van de directe omgeving (Buffel et al., 2012a; Burton et al., 2011). Ouderen lijken in het bijzonder beïnvloed te worden door de directe omgeving, dit door de sterke verbondenheid met de omgeving en het grote gedeelte van de dag dat ze thuis besteden (Buffel et al., 2012a; Planbureau voor de Leefomgeving, 2013; Schuijt-Lucassen et al., 1997). Naarmate mensen ouder worden, neemt hun dagelijkse actieradius steeds meer af. Hierdoor wordt de kwaliteit van de directe omgeving van steeds groter belang (Planbureau voor de Leefomgeving, 2013). Volgens Masotti et al. (2006) kan de woonomgeving meer geschikt worden gemaakt voor ouderen door bepaalde kenmerken aan te passen waardoor activiteit, betrokkenheid en welbevinden toenemen.

Kenmerken van de woonomgeving kunnen op meerdere manieren worden onderscheiden. Zo maken Lui et al. (2009) en Burton et al. (2011) een onderscheid tussen sociale en fysieke kenmerken. Binnen de fysieke kenmerken wordt onderscheid gemaakt tussen kenmerken op het niveau van de woning zelf

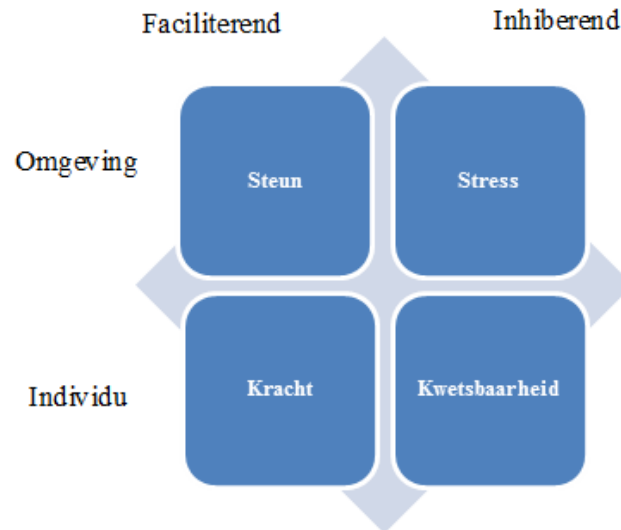
en de omgeving (Burton et al., 2011). Bij fysieke kenmerken gaat het om een bepaalde inrichting, voorzieningen en infrastructuur waardoor de omgeving beter aansluit op de behoeften van ouderen (Lui et al., 2009). Bij sociale kenmerken draait het meer om inclusie, participatie en persoonlijke ontwikkeling (Lui et al., 2009). Buffel et al. (2012a) maken binnen de sociale kenmerken een onderscheid tussen het belang van een veilig gevoel hebben en het hebben van sociale contacten. Veel ouderen geven aan zich buitengesloten te voelen van sociaal contact en andere activiteiten in de buurt, wat zorgt voor een gevoel van eenzaamheid (Buffel et al., 2012a). Aangetoond is dat eenzaamheid een groot negatief effect heeft op het welbevinden van ouderen (Staalduinen, 2016). Het blijkt dat ouderen sneller eenzaam zijn in een omgeving die wordt gekenmerkt als minder aantrekkelijk. Daarnaast zien we ook dat een veilig gevoel van grote invloed is op het welbevinden van ouderen. Wanneer ouderen misdaad en overlast ervaren zijn zij minder geneigd het huis te verlaten, waardoor ze worden beperkt in hun dagelijks leven (Buffel et al., 2012a). Dit onderzoek zal verder worden uitgevoerd aan de hand van het onderscheid dat gemaakt is tussen bovenstaand genoemde kenmerken, zie figuur 2.

Figuur 2. Kenmerken van de woonomgeving welke van invloed zijn op het welbevinden van ouderen.

2.3.3 De wensen en behoeften van zelfstandig wonende ouderen

Ouderen zijn geen homogene groep en hebben daardoor verschillende wensen en behoeften wanneer het gaat om een geschikte woonomgeving. Toch blijkt uit verschillende literatuur dat bepaalde kenmerken van de omgeving over het algemeen een positieve bijdrage leveren aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen en andere kenmerken juist een negatieve invloed hebben. De aanname die hier wordt gemaakt is dat welbevinden wordt verhoogd wanneer de woonomgeving voldoet aan de wensen en behoeften van ouderen. Om rekening te houden met verschillen in behoeften van ouderen wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van het Steun-Stress-Kracht-Kwetsbaarheid model van De Jonghe et al. (1997). Uit dit model blijkt dat alle ouderen anders reageren op bepaalde kenmerken van de woonomgeving. Het SSKK-model gaat uit van twee dimensies (zie figuur 3).

Figuur 3. Het SSKK-Model

De eerste dimensie focust zich op de richting van het effect. Hier gaat het model ervan uit dat bepaalde factoren faciliterend of inhiberend kunnen werken (De Kam et al., 2012). De tweede dimensie focust zich op de omgeving of het individu waar de factoren van invloed op zijn (De Kam et al., 2012). Met steun en stress worden effecten van de omgeving bedoeld die een faciliterende of inhiberende impact hebben op het welbevinden van ouderen (De Jonghe et al., 1997). Met kracht en kwetsbaarheid worden kenmerken van het individu aangeduid die faciliterend of belemmerend werken. Steun en kracht hebben een positieve impact op het welbevinden van ouderen, terwijl stress en kwetsbaarheid een tegenovergesteld resultaat tot gevolg hebben. In tabel 1 is een voorbeeld gegeven van de vier verschillende factoren. De achterliggende gedachte van het SSKK-model is dat de woonomgeving moet zorgen voor zo veel mogelijk steun voor ouderen, maar dat daarnaast ook de eigen kracht van ouderen moet worden gestimuleerd (De Kam et al., 2012). Daarnaast blijkt uit het model dat alle ouderen anders reageren op kenmerken van de omgeving en dat dit afhankelijk is van hun kracht en kwetsbaarheid. Deze gedachte sluit ook aan op de kenmerken van hofjes en de wensen en behoeften van ouderen die in deze hofjes wonen. Het SSKK-model wordt in dit onderzoek gebruikt om aan te geven welke kenmerken van hofjes faciliterend of inhiberend werken, en daarom zorgen voor steun of stress bij ouderen.

Tabel 1. Voorbeelden van de vier verschillende factoren.

	Faciliterend	Inhiberend
Omgeving	Steun Aanpassingen aan de woning Nabijheid van zorgvoorzieningen Goed openbaar vervoer	Stress Meerdere verdiepingen in de woning Hindernissen in de omgeving
Individu	Kracht Gemakkelijk in sociale participatie Tevreden met de woonsituatie	Kwetsbaarheid Een gevoel van eenzaamheid Moeite met sociaal contact

In onderstaande tabel is een onderscheid gemaakt tussen fysieke kenmerken van de woning en de omgeving, en sociale kenmerken die van invloed zijn op een gevoel van veiligheid en sociaal contact. Per kenmerk is aangegeven of deze steun of stress opleveren voor ouderen. Deze informatie is afkomstig uit het literatuuronderzoek. Aan de hand van deze tabel kan worden onderzocht in hoeverre hofjes voldoen aan de behoeften van ouderen.

Tabel 2. Wensen en behoeften van zelfstandig wonende ouderen met de focus op hofjes.

Kenmerken	Verwacht effect volgens literatuur	Positief/ negatief	Literatuur
<i>Kenmerken woning</i>			
Grootte van de woning	Ouderen blijken minder behoefte te hebben aan veel ruimte en liever niet de lasten te dragen van het onderhoud van een groot huis.	Stress	Burton et al., 2011; Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014
Meerdere verdiepingen	Het liefst zijn de belangrijkste ruimtes op één verdieping, traplopen kan lastig zijn. Dit geldt zeker voor ouderen in een rolstoel.	Stress	Iersel et al., 2010; Woonz 2016
Aanpassingen aan de woningen	Aangepaste woningen zijn belangrijk voor zelfstandigheid. Belemmeringen zoals drempels en trappen kunnen nadelig zijn. Dit geldt zeker voor ouderen in een rolstoel.	Steun	De Kam et al., 2012; Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014
Eigen tuin	Het blijkt dat ouderen minder behoefte hebben aan veel ruimte en liever niet de lasten dragen van het onderhoud van een grote tuin / Genoeg groen in de omgeving blijkt een positieve bijdrage te leveren aan de gezondheidstoestand van ouderen / Privacy blijkt een van de belangrijkste aspecten voor het welbevinden van ouderen, daar kan een eigen tuin aan bijdragen.	Steun / Stress	Burton et al., 2011; Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014
Kwaliteit van de woning	Ouderen willen zelf zo min mogelijk zorgen hebben over het onderhoud van de woning.	Steun	Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014

Kosten woning	Betaalbare woningen worden gezien als belangrijk om zelfstandig wonen mogelijk te maken. Wel zijn er grote verschillen in het kapitaal waar ouderen over beschikken.	Stress	Buffel et al., 2012a
Kenmerken hofje			
Goede voorzieningen in het hofje	Ouderen hebben behoefte aan de nabijheid van goede voorzieningen.	Steun	Buffel et al., 2012a
Aantal woningen	Exacte reden onbekend, speelt volgens Assche et al. wel een grote rol. Er kan hier gedacht worden aan te weinig privacy, te veel of te weinig sociale controle of de band tussen de bewoners die kan afnemen bij teveel woningen.	Steun /Stress	Assche et al., 2013
Gezamenlijke tuin	Genoeg groen in de omgeving blijkt een positieve bijdrage te leveren aan de gezondheidstoestand van ouderen.	Steun	Van den Berg, 2005
Onderhoud van het hofje	Ouderen geven aan dat ze veel waarde hechten aan een goed onderhouden omgeving.	Steun	Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014
Mogelijkheden tot zorg	Wanneer ouderen langer zelfstandig moeten blijven wonen is het nodig dat zij thuis de nodige zorg kunnen krijgen.	Steun	Dubbeling, 2014; Assche et al., 2013
Goed bestuur/ beheer	Hofjes waarbij het bestuur een actieve rol speelt zorgen voor een groter thuisgevoel.	Steun	Assche et al., 2013
Kenmerken van de omgeving			
Nabijheid zorgvoorzieningen	Ouderen hebben behoefte aan een zorgpost in de buurt. Dit is wel afhankelijk van de zorgbehoefte van ouderen.	Steun	Iersel et al., 2010; Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014; Staalduinen, 2016
Nabijheid dagelijkse voorzieningen	Ouderen blijken veel behoefte te hebben aan de nabijheid van winkels.	Steun	Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014
Nabijheid sociale voorzieningen	Sociale participatie is belangrijk omdat het vereenzaming tegengaat. Activiteiten en de mogelijkheid tot ontmoetingen dragen bij aan sociale participatie.	Steun	Van Rossum et al., 2014; Buffel et al., 2012a; De Kam et al., 2012
Hindernissen in omgeving	Hindernissen kunnen de mobiliteit van ouderen beperken, wat leidt tot minder bewegen en meer eenzaamheid. Dit geldt zeker voor ouderen in een rolstoel.	Stress	Staalduinen, 2016
Openbaar vervoer	Ouderen geven aan dat ze veel waarde hechten aan goed openbaar vervoer, op deze manier wordt hun mobiliteit gestimuleerd.	Steun	Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014
Groen in de omgeving	Groen in de omgeving blijkt een positieve bijdrage te leveren aan de gezondheidstoestand van ouderen	Steun	Van den Berg, 2005

<i>Gevoel van veiligheid</i>			
Toegankelijkheid voor vreemden	Veel vreemden in de omgeving draagt bij aan een gevoel van onveiligheid.	Stress	De Donder et al., 2012
Aanwezigheid gesloten poort	Een poort die afgesloten kan worden zorgt voor een groter gevoel van veiligheid.	Steun	Assche et al., 2013
Gevoel van veiligheid binnen het hofje	Ouderen die misdaad en overlast ervaren zijn minder geneigd het huis te verlaten, waardoor mobiliteit afneemt.	Steun	Buffel et al., 2012a
Gevoel van veiligheid in de omgeving	Ouderen die misdaad en overlast ervaren zijn minder geneigd het huis te verlaten, waardoor mobiliteit afneemt.	Steun	Buffel et al., 2012a; Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014
Veilig verkeer in de omgeving	Veilig verkeer draagt bij aan de mobiliteit van ouderen.	Steun	De Kam et al., 2012
Sociale controle	Er moet een goede combinatie zijn tussen sociale controle, wat zorgt voor een gevoel van veiligheid, en privacy. Het is lastig om hier goed evenwicht in te vinden, en dit verschilt zeer per persoon.	Steun /Stress	Barnes, 2002
Aantrekkelijkheid van het hofje	Ouderen die hun omgeving aantrekkelijk vinden voelen zich minder onveilig.	Steun	De Donder et al., 2012; Peace et al., 2005
<i>Sociale kenmerken</i>			
Gevoel van eenzaamheid	Eenzaamheid kan leiden tot meer stress en meer depressies.	Stress	Staalduinen, 2016; Buffel et al., 2012a
Nabijheid sociale voorzieningen in omgeving	Sociale participatie gaat vereenzaming tegen. Sociale activiteiten en de mogelijkheid tot ontmoetingen dragen bij aan sociale participatie.	Steun	Van Rossum et al., 2014
Privacy	Privacy blijkt een van de belangrijkste aspecten voor het welbevinden van ouderen.	Steun	Barnes, 2002
Sociale activiteiten in het hofje	Sociale participatie gaat vereenzaming tegen. Sociale activiteiten en de mogelijkheid tot ontmoetingen dragen bij aan sociale participatie.	Steun	Van Rossum et al., 2014
Sociale contacten in het hofje	Het hebben van goede contacten in de omgeving blijkt van groot belang voor het welbevinden en beperkt gevoelens van onveiligheid.	Steun	Phillipson et al., 2000; De Donder et al., 2012; Pain, 2000; Assche et al., 2013
Steun aan medebewoners	Zekerheid van hulp en steun van andere bewoners wanneer dit nodig is, is van groot belang.	Steun	Peace et al., 2005; De Kam et al., 2012
Samenstelling bewoners	Ouderen geven aan dat ze graag het gevoel hebben dat ze ergens toebehoren. Het wonen met gelijkgestemden kan hierbij helpen. Aan de andere kant blijkt een gemengde samenstelling beter te werken in een hofje.	Steun /Stress	Peace et al., 2005; Assche et al., 2013
Gevoel van wederkerigheid	Ouderen hebben de behoefte aan wederkerigheid. Niet alleen hulp ontvangen, maar ook zelf een steentje bijdragen.	Steun	De Kam et al., 2012

2.4 De impact van hofjes op het welbevinden van ouderen

2.4.1 De achtergrond van hofjes

Het hofje is in de afgelopen jaren herontdekt door ontwikkelaars, architecten en ouderen (Floet, 2011), dit door voordelen die hofjes kunnen hebben voor ouderen. De meeste hofjes kennen een lange geschiedenis, maar door de vernieuwde populariteit van deze woonvorm zien we dat er tegenwoordig ook weer hofjes worden gebouwd. Vanaf de veertiende eeuw zijn in heel Nederland hofjes gesticht (Van den Berg, 2005). Over het algemeen werden hofjes uit liefdadigheid gerealiseerd. Welgestelde personen lieten na hun overlijden woningen bouwen voor behoeftige ouderen waar ze gratis of voor een klein bedrag konden wonen (Van den Berg, 2005). Al eeuwenlang vervullen hofjes deze zorgtaak, maar het was niet de enige functie. Hofjes werden ook in het belang van de regenten gesticht aangezien liefdadigheid in het hiernamaals zou worden beloond (Spaans, 2003).

Hofjes hebben een aantal kenmerken waardoor ze al lange tijd aantrekkelijk zijn (Floet, 2011). De vorm van hofjes kan worden gezien als een centrale binnentuin omgeven door woningen. Alle voordeuren zijn gericht op deze binnentuin, waardoor bewoners elkaar gemakkelijk kunnen ontmoeten en in de gaten kunnen houden (Van den Berg, 2005). Dit zorgt voor een zekere saamhorigheid en sociale controle. De kleine individuele woningen vormen samen een geheel, waardoor een soort kleine gemeenschap ontstaat (Floet, 2011). Verder beschikken de meeste hofjes over een poort waardoor vreemden beperkt toegang hebben. Hofjes zijn vaak een groene en rustige omgeving, wat geborgenheid biedt. Echter beschikt niet elk hofje over deze eigenschappen. Ook de omgeving waarin de hofjes gebouwd zijn is zeer verschillend. Het ene hofje is te vinden in het centrum van de stad, terwijl andere gebouwd zijn op het platteland (Floet, 2011).

2.4.2 Hofjes in een internationale context

In 2050 zal de wereldwijde bevolking boven de 60 jaar een aantal van 2 miljard bereiken, waardoor deze groep drie keer zo groot zal zijn als in het jaar 2000 (Biggs & Haapala, 2015). Wanneer we Nederland met andere Europese landen vergelijken op het gebied van vergrijzing dan zien we dat het aandeel ouderen in Nederland net onder het Europese gemiddelde ligt van 17%. Het gemiddelde van het aandeel ouderen in Nederland ligt op 16% (Staalduinen, 2016). Italië en Duitsland lopen op dit moment aan kop met een aandeel ouderen boven de 20 procent (Staalduinen, 2016). In principe zullen alle landen wereldwijd te maken krijgen met vergrijzing, ondanks verschillen in intensiteit en tijdsbestek (Buffel et al., 2012b). Dit wereldwijde fenomeen ontstaat bijvoorbeeld door de één-kind-politiek en verbeterende gezondheidszorg (Staalduinen, 2016). Het debat over hoe de woonomgeving moet worden ingericht om aan de behoeften van ouderen te voldoen staat centraal in de 21e eeuw en houdt beleidsmakers over de hele wereld bezig (Biggs & Haapala, 2015). De vraag wat een ideale stad is voor ouderen wordt dan ook vaak gesteld. In de afgelopen jaren is de discussie over mogelijke manieren om voorzieningen en de omgeving aan te passen aan de vergrijzende bevolking alleen maar

toegenomen (Lui et al., 2009). Dit fenomeen wordt ook wel de ‘senior friendly boom’ genoemd en heeft zich verspreid over Noord-Amerika en Europa (Lui et al., 2009). Als antwoord op de toenemende vergrijzing is het begrip ‘age-friendly cities’ gelanceerd door de World Health Organization (WHO). Dit begrip sluit aan op pogingen om een geschikte woonomgeving te creëren voor ouderen (Buffel et al., 2012b; Staalduinen, 2016). Het draait bij ‘age friendly cities’ om het stimuleren van actief oud worden door middel van optimaliseren van voorzieningen die gezondheid, participatie en veiligheid verbeteren onder ouderen, en daarmee hun algemeen welbevinden (Buffel et al., 2012a). Het creëren van ‘age friendly cities’ is een wereldwijde ontwikkeling en zorgt voor steeds meer besef over de gevolgen van de toenemende vergrijzing voor stedelijke planning (Buffel et al., 2012a). Volgens de WHO moeten steden bij hun planning rekening houden met goede gezondheidsvoorzieningen, goed openbaar vervoer, aangepaste woningen, en het stimuleren van sociale participatie (Buffel et al., 2012a). Hieruit blijkt dat wereldwijd een groot besef bestaat dat de woonomgeving invloed heeft op het welbevinden van ouderen (Peace et al., 2005).

Wanneer we specifiek kijken naar hofjes, zien we dat deze woonvorm door heel Europa te vinden is. Van Noorwegen tot Italië en Ierland, overal zijn vroeger hofjes gesticht door rijke regenten (Internationaal instituut voor sociale geschiedenis, 2011). Nederlandse steden als Leiden en Haarlem staan bekend om hun grote aantal hofjes, maar ook andere steden in het binnen- en buitenland kennen meerdere hofjes (Internationaal instituut voor sociale geschiedenis, 2011). Hofjes en andere afgesloten woonvormen zijn een oud fenomeen. Voor de opkomst van de welvaartsstaat en de grote invloed van de overheid in de meeste Europese landen zagen we dat veel zelf werd georganiseerd door de burgers (Van der Steen et al., 2011). Na de tweede wereldoorlog ontstond de verzorgingsstaat in een groot deel van Europa, waardoor woonvormen als hofjes bijna niet meer voorkwamen (Van der Steen et al., 2011). Tegenwoordig kennen dit soort privaat georganiseerde woonvormen juist weer een opkomst in heel Europa (Van der Steen, 2011). In Amerika kunnen de Nederlandse hofjes enigszins worden vergeleken met de zogenaamde ‘gated communities’. Typische gated communities kennen we in Nederland niet, maar bij beide woonvormen is sprake van een woonterrein dat afgesloten kan worden van de omgeving. Daarnaast is de gemeenschappelijke buitenruimte, zowel bij gated communities als bij hofjes, eigendom van de gezamenlijke bewoners (Donkers, 2005). Beide woonvormen sluiten aan op het idee dat bewoners verantwoordelijkheid moeten nemen voor hun woonomgeving en op de trend waarbij steeds meer mensen besloten willen wonen (Donkers, 2005). Een verschil tussen gated communities en Nederlandse hofjes is echter het doel dat ze dienen. Gated communities worden vaak gerealiseerd om de bewoners een veilig gevoel te geven. Bij hofjes draait het meer om een gevoel van kleinschaligheid en geborgenheid.

2.4.3 De bijdrage van hofjes aan het welbevinden van ouderen

De bijdrage die hofjes mogelijk leveren aan het welbevinden van ouderen wordt beschreven aan de hand van het eerder beschreven onderscheid tussen verschillende omgevingskenmerken, zie figuur 2. Als eerst zullen de sociale omgevingskenmerken worden besproken, gevolgd door de fysieke omgevingskenmerken.

Sociale omgevingskenmerken: sociale contacten

Veel ouderen zijn eenzaam en zijn niet betrokken bij sociale activiteiten in de buurt (Buffel et al., 2012a; Assche et al., 2013). Eenzaamheid heeft een slechte invloed op het welbevinden van ouderen (Staalduinen, 2016). Een gevoel van eenzaamheid kan leiden tot meer stress en depressies. Zeker ouderen in grote steden ervaren vaak een tekort aan sociale contacten en steun (Van den Berg, 2005). Uit onderzoek blijkt dat de directe omgeving hier invloed op heeft (Scharf & De Jong Gierveld, 2008; Assche et al., 2013). Een omgeving die niet is aangepast aan behoeften van ouderen kan één van de belangrijkste oorzaken zijn van sociale exclusie (Buffel et al., 2012a). De plek waar we leven kan vormen van interactie stimuleren of beperken (Biggs & Haapala, 2015). Hier kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de nabijheid van sociale voorzieningen, het hebben van goede burens en andere kenmerken van de omgeving die contact onder ouderen kunnen stimuleren (Buffel et al., 2012a). Ouderen geven aan dat ze graag het gevoel hebben dat ze ergens toebehoren (Peace et al., 2005; Assche et al., 2013). Het wonen met gelijkgestemden kan hierbij helpen (Peace et al., 2005). Voor ouderen die zich eenzaam voelen kan wonen in een hofje aan deze behoefte voldoen. Wonen in een hofje is een manier waarop ouderen zich met een groep en een bepaalde omgeving kunnen identificeren (Assche et al., 2013). Deel uitmaken van een groep gelijkgestemden in een hofje kan ouderen meer zeker maken dat ze hulp kunnen krijgen wanneer deze nodig is (Peace et al., 2005). Wel moet er rekening mee worden gehouden dat er lang niet altijd gelijkgestemden in een hofje wonen. In sommige hofjes wonen enkel ouderen of vrouwen, terwijl andere hofjes juist bestaan uit een mix van deze groepen. Een ander aspect dat ouderen koppelen aan sociaal contact is wederkerigheid. Bij wederkerigheid gaat het om de wens van ouderen om niet alleen te nemen, maar ook te geven (De Kam et al., 2012). Naast dat ouderen vaker afhankelijk zijn van zorg, willen ze aan de andere kant ook graag bijdragen door middel van vrijwilligerswerk of door buurtbewoners te ondersteunen. Ouderen voelen zich echter vaak niet genoeg erkend in hun behoefte aan wederkerigheid (De Kam et al., 2012). Een hofje kan een goede manier zijn om deze behoefte aan wederkerigheid tot zijn recht te laten komen aangezien bewoners van hofjes meer uitgaan van hulp en steun aan elkaar.

Sociale omgevingskenmerken: gevoel van veiligheid

Gevoelens van onveiligheid nemen toe naarmate mensen ouder worden, dit terwijl veilig voelen juist een zeer belangrijke factor is voor zelfstandig oud worden (De Donder et al., 2012). Wanneer ouderen zich onveilig voelen zijn zij minder geneigd om de woning te verlaten, wat zorgt voor isolatie (Pain, 2000). Het blijkt dat goede sociale contacten in de woonomgeving gevoelens van onveiligheid kunnen

beperken (De Donder et al., 2012; Pain, 2000). Steeds meer ouderen zoeken om die reden de veiligheid van een hofje op (Assche et al., 2013). In hofjes is vaak sprake van verbondenheid tussen de bewoners, wat gevoelens van veiligheid kan verbeteren. Daarnaast blijkt dat er een sterke relatie bestaat tussen de fysieke woonomgeving en gevoelens van veiligheid (Pain, 2000). Ouderen die zeer tevreden zijn met hun woonomgeving blijken zich veiliger te voelen (De Donder et al., 2012). Verder zien we dat veel vreemden in de omgeving ook bijdragen aan gevoelens van onveiligheid. Als onveiligheid op deze manier wordt bekeken heeft het een zeker verband met angst voor onbekenden (De Donder et al., 2012; Pain, 2000; Van den Berg, 2005). Vreemden worden gezien als indringers in een warme en veilige gemeenschap. Hofjes dragen in dit geval bij aan gevoelens van veiligheid doordat woningen enigszins afgesloten zijn van de verdere omgeving. De meeste hofjes beschikken over een poort die 's avonds wordt gesloten zodat vreemden het hofje niet kunnen betreden. Aan de andere kant is het zo dat de meeste hofjes worden beschouwd als een toeristische attractie waardoor juist veel vreemden het hofje betreden, dit zou het gevoel van veiligheid daardoor juist weer kunnen beperken. Tenslotte zien we dat één van de grootste angsten van vrouwen juist mannen zijn (Pain, 2000). In veel hofjes mogen enkel vrouwen wonen, ook dit zou het gevoel van veiligheid onder deze vrouwen kunnen verhogen.

Fysieke omgevingskenmerken: de woning

Beschikken over een eigen woning is van groot belang een gevoel van zelfstandigheid. In hofjes heeft elke bewoner een eigen woning wat bijdraagt aan deze zelfstandigheid. Het blijkt dat ouderen minder behoefte hebben aan veel ruimte en liever niet de lasten dragen van het onderhoud van een groot huis en tuin (Burton et al., 2011). Hofjes bestaan over het algemeen uit kleinere woningen en een gedeelde tuin, die samen of door een ander wordt onderhouden. Daarnaast blijkt dat het wonen van ouderen in woningen die dicht op elkaar staan meer kansen biedt voor sociale interactie en betrokkenheid (Burton et al., 2011). De woningen in hofjes zijn dicht op elkaar gebouwd waardoor er weinig ruimte is tussen de huisjes. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat interactie wordt gestimuleerd. Echter blijkt dat privacy een van de belangrijkste aspecten is voor het welbevinden van ouderen (Barnes, 2002). Woningen in hofjes die dicht op elkaar zijn gebouwd en uitkijken op andere woningen, zorgen voor veel sociale controle waardoor de privacy in hofjes beperkt is. De ideale omgeving biedt zowel privacy als sociale interactie (Barnes, 2002). De centrale tuin met veel groen zorgt ervoor dat er een bepaalde afstand is tussen de woningen en dat binnenkijken enigszins wordt beperkt (Floet, 2011). Verder is het zo dat hofjeswoningen over het algemeen oude woningen zijn, wat de kwaliteit zou kunnen beperken en vaak vraagt om meer onderhoud. Daarnaast zijn de meeste hofjeswoningen niet gelijkvloers, wat beperkend is voor de mobiliteit van bewoners die slecht ter been zijn.

Fysieke omgevingskenmerken: het hofje en de verdere omgeving

Ook de tuin waarover de meeste hofjes beschikken heeft een zekere impact op het welbevinden van de bewoners. Genoeg groen in de omgeving levert een positieve bijdrage aan de gezondheid (Van den Berg, 2005). Uitzicht op een groene omgeving vanuit de woning kan stress verminderen en concentratie bevorderen (Van den Berg, 2005). Ook heeft groen een positieve impact op de gezondheid doordat bewegen wordt gestimuleerd (Van den Berg, 2005).

Maar ook de omgeving van hofjes speelt een grote rol voor het welbevinden van ouderen. Hoe hoger de leeftijd des te belangrijker ouderen het vinden dat er goede voorzieningen in de buurt zijn te vinden en dat deze goed bereikbaar zijn (Hillgoat-Nallétamby & Ogg, 2014). Deze voorzieningen lopen uiteen van zorgvoorzieningen tot sociale ontmoetingsplekken en winkels. Over het algemeen zijn hofjes voornamelijk gelegen in of rondom de binnenstad waardoor voorzieningen goed te bereiken zijn. Hofjes buiten de stad zijn een stuk minder populair onder ouderen (Assche et al., 2013), de reden dat voorzieningen hier lastiger te bereiken zijn zou een rol kunnen spelen. Wonen in een omgeving met een hogere dichtheid zorgt ervoor dat ouderen meer kans hebben op sociale interactie en betrokkenheid in de gemeenschap (Burton et al., 2011). Naast voorzieningen is het bijvoorbeeld ook belangrijk dat de stoep goed is onderhouden, er genoeg bankjes zijn en er genoeg groen is in de omgeving (Burton et al., 2011). Wel blijkt dat wanneer hofjes gelegen zijn in de drukke stad, dat ouderen zich minder veilig voelen door de grote hoeveelheid aan voertuigen (Burton et al., 2011). Hofjes zijn echter een stukje verwijderd van de straat waardoor de angst voor deze voertuigen afneemt, dit omdat er waarschijnlijk een soort bufferzone wordt gecreëerd (Burton et al., 2011).

2.5 Veronderstellingen

In dit onderzoek worden verschillende veronderstellingen getest aan de hand van enquêtes en interviews. Op basis van het literatuuronderzoek zijn de volgende veronderstellingen opgesteld:

1. *Hofjes maken het mogelijk voor ouderen om langer zelfstandig te kunnen blijven wonen door bepaalde sociale en fysieke kenmerken waar andere woonvormen niet over beschikken.*
2. *Ouderen die in een hofje wonen hebben een hoger welbevinden dan ouderen die zelfstandig buiten een hofje wonen.*
3. *Alle hofjes zijn verschillend waardoor het ene hofje meer bijdraagt aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen dan andere hofjes.*
4. *De context waarin hofjes functioneren en het beleid dat wordt gevoerd heeft effect op het welbevinden van de oudere bewoners.*
5. *Hofjes zijn minder geschikt voor ouderen die minder gezond en mobiel zijn dan andere ouderen.*

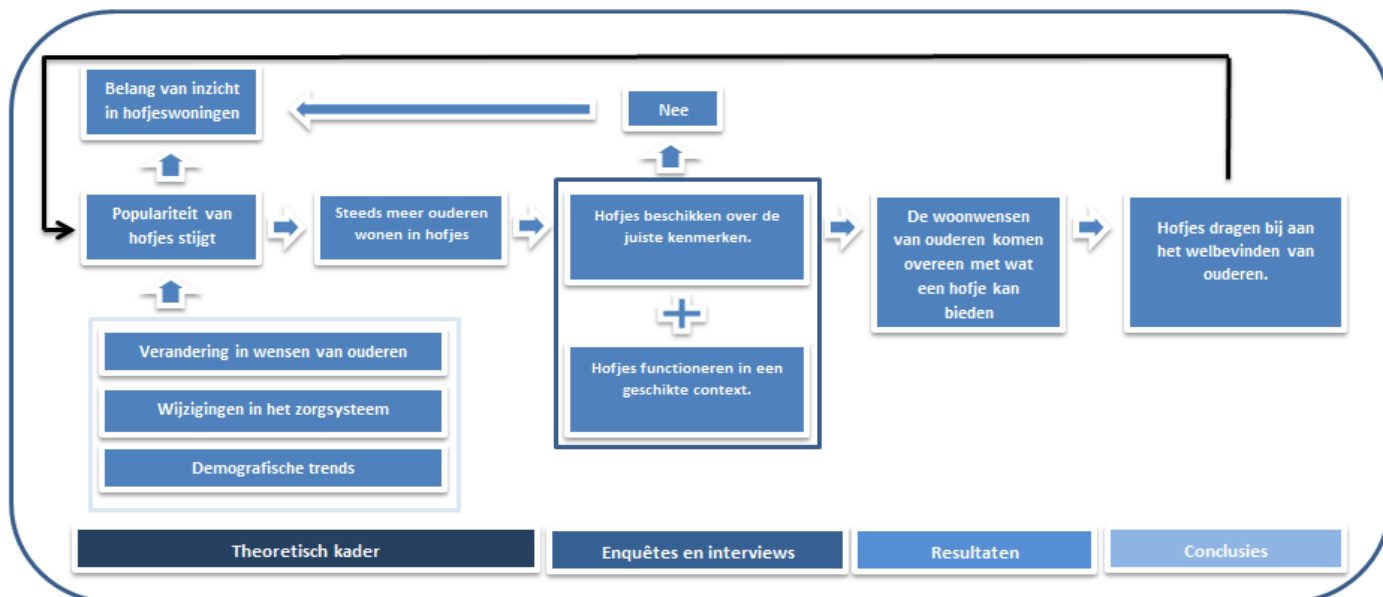
Het vervolg van dit onderzoek heeft als doel om bovenstaande veronderstellingen te testen. Door middel van enquêtes en interviews wordt duidelijk of de veronderstellingen die afgeleid zijn van het literatuuronderzoek bevestigd worden door het empirisch onderzoek.

3. ONDERZOEKSMETHODE

Uit het theoretisch kader is gebleken dat er een verband bestaat tussen de woonomgeving en het welbevinden. Mogelijk bestaat er dan ook een verband tussen wonen in een hofje en het welbevinden van de oudere bewoners. Hofjes lijken aan de ene kant over kenmerken te beschikken die bijdragen aan dit welbevinden, maar beschikken volgens de literatuur ook over eigenschappen met een tegenovergesteld effect. Om duidelijk te krijgen welke eigenschappen een positief effect hebben op het welbevinden van ouderen, is een empirisch onderzoek uitgevoerd. In dit hoofdstuk wordt beschreven welke methoden hiervoor zijn gebruikt, welke hofjes zijn geselecteerd en waarom deze keuzes zijn gemaakt. Ten slotte wordt ingegaan op de verschillende respondenten en hun eigenschappen.

3.1 Conceptueel model

Dit onderzoek is gebaseerd op het conceptueel model welke is weergegeven in figuur 4. Het model is afgeleid van de belangrijkste inzichten uit het literatuuronderzoek. Het model geeft de relatie weer tussen de stijgende populariteit van hofjes en de bijdrage die deze mogelijk leveren aan het welbevinden van ouderen. Waarschijnlijke oorzaken van de toenemende populariteit zijn dat steeds meer ouderen zelfstandig willen blijven wonen, veranderingen in het zorgsysteem en demografische trends. Uit het literatuuronderzoek blijkt dat bepaalde omgevingsfactoren een positieve bijdrage leveren aan het welbevinden van ouderen en andere kenmerken juist van negatieve invloed zijn. De aanname die hier kan worden gemaakt is dat het welbevinden wordt verhoogd wanneer de omgeving, hier een hofje, voldoet aan de wensen en behoeften van ouderen. Uit het literatuuronderzoek blijkt dat het waarschijnlijk zo is dat veel hofjes voldoen aan een deel van de voorwaarden die ouderen stellen aan de woonomgeving om zelfstandig te kunnen blijven wonen. Er is echter nog te weinig inzicht in welke voorwaarden dit zijn en in welke mate de kenmerken van hofjes hierop aansluiten. Ook moet gekeken worden naar de context waarin hofjes functioneren en op welke manier het beleid zo kan worden aangepast dat wonen in hofjes nog geschikter kan worden gemaakt voor ouderen. Wanneer de woonwensen van ouderen overeenkomen met wat een hofje te bieden heeft zullen hofjes bijdragen aan het welbevinden van ouderen en zal de populariteit van de hofjes verder toenemen.

Figuur 4. Conceptueel model

3.2 Methodiek

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat er nog weinig inzicht is in het effect van hofjes op het welbevinden van ouderen. Om deze reden is gekozen om verkennend onderzoek uit te voeren. Verkennend onderzoek heeft als doel om nieuwe inzichten te verkrijgen en verbanden beter te begrijpen (Saunders et al., 2004). Dit betekent dat de insteek van het onderzoek eerst breed zal zijn en in de loop van het onderzoek steeds nauwer wordt (Saunders et al., 2004). Dit onderzoek zal dan ook beginnen met landelijke trends en zal zich uiteindelijk focussen op enkele casussen. Verkennend onderzoek wordt in dit geval uitgevoerd door middel van zowel kwantitatieve als kwalitatieve methoden. Bij kwantitatief onderzoek gaat het om het verklaren van relaties tussen variabelen, waarbij het doel is om resultaten te kunnen generaliseren (Everaert & Van Peet, 2006). Er wordt gebruik gemaakt van een gestructureerde benadering, in dit geval een enquête, waarbij de onderzoeker zelf niet betrokken is bij de respondenten (Everaert & Van Peet, 2006). Op deze manier wordt de objectiviteit van het onderzoek gewaarborgd. Enquêtes worden afgenomen onder bewoners van de hofjes.

Daarnaast is het typerend voor verkennend onderzoek om gebruik te maken van kwalitatief onderzoek (Saunders et al., 2004). Om die reden zal naast enquêtes gebruik worden gemaakt van kwalitatief onderzoek in de vorm van interviews. Het voordeel van kwalitatief onderzoek is dat het resulteert in extra inzicht en begrip (Willems & Van Zwieten, 2004). Wanneer enkel kwantitatief onderzoek wordt uitgevoerd zullen uitkomsten oppervlakkiger zijn en zal dit leiden tot minder inzicht in het perspectief van de bewoners (Willems & Van Zwieten, 2004). Kwalitatief en kwantitatief onderzoek zijn in dit onderzoek daarom niet elkaars alternatief, maar juist een aanvulling op elkaar (Philipsen & Vernooy-Dassen, 2004). Kwalitatief onderzoek is context-specifiek en de onderzoeker maakt deel uit van de situatie (Everaert & Van Peet, 2006). Kwalitatief onderzoek kan worden uitgevoerd door middel van

verschillende technieken die zorgen voor een groter inzicht in de context van het verband tussen hofjes en welbevinden (Philipsen & Vernooy-Dassen, 2004). In dit geval is gekozen voor semigestructureerde interviews, waarbij een gesprek wordt gevoerd met enkele bewoners, die ook de enquête hebben ingevuld, en andere betrokkenen. Doordat open vragen worden gesteld aan de respondenten, wordt meer inzicht verkregen in de reden waarom bepaalde antwoorden zijn gegeven bij de enquête. Terwijl de enquête zich enkel focust op bewoners, worden de interviews ook afgenomen onder de bestuurders en beheerders van de hofjes.

In dit onderzoek zal de focus liggen op enkele hofjes verdeeld over Nederland, vandaar dat dit onderzoek ook wel getypeerd kan worden als een meervoudige casestudie. Een casestudie is één van de belangrijkste manieren om een verkennend onderzoek uit te voeren. Typisch voor een casestudie is dat bepaalde gevallen diepgaand en uitgebreid worden onderzocht (George & Bennett, 2004; Yin, 2009). Alle hofjes in Nederland beschikken over verschillende kenmerken en functioneren in andere contexten. Aangezien we in dit onderzoek juist benieuwd zijn naar de verschillen tussen de hofjes lijkt een meervoudige casestudie de beste optie. Casestudies zijn namelijk een geschikte manier om verschillen of overeenkomsten te vinden tussen onderzoeksobjecten (George & Bennett, 2004). Casestudies zijn een geschikte manier om antwoord te krijgen op waarom- en hoe-vragen en meer inzicht te verkrijgen in de context van een fenomeen (Yin, 2009). Aangezien dit onderzoek zich focust op de context, sluit deze methode goed aan. Casestudies hebben echter ook nadelen, zo wordt vaak de kritiek gegeven dat enkele cases weinig kunnen zeggen over het algemeen (Yin, 2009) en daarnaast zou een ‘selection bias’ kunnen optreden. Een ‘selection bias’ is een afwijking die optreedt wanneer bepaalde cases worden geselecteerd die erg afwijken van het werkelijke gemiddelde (George & Bennett, 2004). In dit onderzoek ligt de uiteindelijke focus op vier hofjes die zeer verschillend zijn en zo samen een redelijke afspiegeling geven van de variatie in Nederlandse hofjes. Daarnaast worden enquêtes afgenomen onder negentien hofjes zodat deze variatie, maar ook de overeenkomsten nog duidelijker naar voren komt. Op deze manier zal het hopelijk lukken om conclusies te kunnen trekken over Nederlandse hofjes in het algemeen en de verschillen die tussen deze hofjes bestaan.

Wanneer het gaat om het trekken van conclusies kan gekeken worden naar de validiteit van het onderzoek. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen interne en externe validiteit (Korzilius, 2000). Interne validiteit gaat om de zekerheid dat uiteindelijke conclusies ook echt worden verklaard door de factoren die het onderzoek aantonen en niet door andere factoren die niet zijn onderzocht (Korzilius, 2000; Saunders et al., 2004). In dit onderzoek is geprobeerd om alle kenmerken van hofjes en de omgeving die volgens de onderzochte literatuur van invloed zijn op het welbevinden van ouderen op te nemen. Daarnaast hebben de respondenten de mogelijkheid gekregen om zelf nog met kenmerken te komen die niet zijn opgenomen in de enquête, maar die volgens hen wel een mogelijk effect hebben. Bij externe validiteit draait het om het trekken van algemene conclusies (Korzilius, 2000). De vraag die hier centraal staat is in welke mate de gebruikte casussen ook echt iets kunnen zeggen over hofjes

in het algemeen. Enquêtes zijn een onderzoeksmethode die vaak worden gebruikt om externe validiteit te bereiken (Korzilius, 2000). Aangezien in totaal meer dan honderd respondenten van negentien verschillende hofjes de enquête hebben ingevuld mogen er waarschijnlijk wel algemene conclusies worden getrokken. Aan de andere kant focust dit onderzoek zich uiteindelijk maar op enkele hofjes, terwijl het aantal hofjes in Nederland een stuk hoger ligt. Door het vergelijken van hofjes die verschillen in kenmerken en context, en daarmee de meeste hofjes in Nederland kunnen vertegenwoordigen, wordt alsnog redelijke externe validiteit bereikt.

3.3 Beschrijving van de cases

Om te onderzoeken welke kenmerken van hofjes bijdragen aan het welbevinden van ouderen zijn verschillende hofjes geselecteerd waarbij de kenmerken en de context waarin ze functioneren zullen worden vergeleken. Deze hofjes verschillen op vlakken die volgens de literatuur relevant zijn, zoals het aantal woningen, aandeel vrouwen, aandeel ouderen, mogelijkheden tot zorg, de toegankelijkheid voor vreemden en de locatie. De geselecteerde hofjes liggen verspreid over Nederland. De hofjes zijn op basis van hun verschillen geselecteerd, zodat het mogelijk is om conclusies te kunnen trekken over hofjes in het algemeen en een vergelijking te kunnen maken tussen de hofjes. De verschillen en overeenkomsten van de hofjes zijn weergegeven in tabel 3. Zo zien we bijvoorbeeld dat de woningen in het hofje Codde en van Beresteyn gelijkvloers zijn, wat de woningen waarschijnlijk geschikter maakt voor ouderen die minder mobiel zijn. Het Rusthof en het Pelstergasthuis zijn echter gelegen in de binnenstad, waardoor voorzieningen beter bereikbaar zijn.

Tabel 3. Kenmerken onderzochte hofjes

Hofje	Woningen zijn gelijkvloers	Mogelijkheden tot zorg	Het hofje is vrij toegankelijk	Minder dan 20 woningen	Historisch	Gelegen in de binnenstad	Enkel oudere bewoners	Enkel vrouwelijke bewoners
Hofje Codde en van Beresteyn	X	-	X	X	-	-	X	X
Hofje de Armen de Poth	-	-	X	-	X	-	X	-
Pelstergasthuis	-	-	X	-	X	X	-	-
Hofje Rusthof	-	-	X	X	X	X	X	X
Landgoed Rijckholt	X	X	X	-	-	-	X	-
Ruitershofje	X	-	X	X	X	X	-	-
Het oude Feithenhof	X	-	X	X	X	X	-	-
Sarepthahofje	-	-	-	X	X	X	-	-
Eva van Hoogeveenshof	-	-	X	X	X	-	-	X
Wildemanshofje	-	-	X	-	X	-	-	X
Bethlehemshof	-	-	X	-	X	-	-	-
Huis van achten	-	-	-	X	X	X	X	-
Hoofthofje	-	-	X	X	X	X	-	X
Meermanshof	-	-	X	-	X	-	-	-
Proveniershof	-	-	X	-	X	-	X	-
Hofje van nieuwkoop	-	-	X	-	X	-	-	-
Sint Anthony gasthuis	-	-	X	X	X	X	-	-
Wijnbergshof	-	-	-	X	X	X	X	X
Hofje van Noblet	-	-	X	X	X	-	X	X

Er zijn echter ook een groot aantal hofjes die niet mee wilden werken aan dit onderzoek, waardoor de keuze werd beperkt. Om het effect van hofjes op het welbevinden van ouderen te kunnen meten zijn enkel hofjes meegenomen waar ook bewoners boven de 65 jaar wonen. Uiteindelijk zijn enquêtes afgenomen onder negentien hofjes in Nederland, zie figuur 5. De focus zal in dit onderzoek echter liggen op vier case-hofjes verdeeld over Nederland met verschillende kenmerken. In deze hofjes zijn ook de interviews afgenomen. Deze paragraaf beschrijft de geselecteerde hofjes. Aan het einde zal een samenvatting worden gegeven van de verschillen tussen de hofjes.

Figuur 5. Locaties onderzochte hofjes

3.3.1 Hofje Codde en van Berestejn

Het hofje Codde en Van Berestejn ligt naast de kathedrale basiliek Sint Bavo in Haarlem. In 1969 is het uiteindelijke Hofje Codde en Van Berestejn ontstaan uit een samenvoeging van het hofje Codde en het Hofje Van Berestejn (Codde en van Berestejn, 2016). Het hofje biedt tegenwoordig woonruimte aan achttien oudere vrouwen. Het hofje is modern en de woningen zijn gelegen rond een centrale tuin met ornamenten uit het verleden (Codde en van Berestejn, 2016). Aan de vrouwen die in het hofje willen wonen worden verschillende eisen gesteld. Zo moeten de vrouwen alleenwonend zijn en tenminste zestig jaar of ouder zijn. Daarnaast moeten ze zelfstandig kunnen wonen en katholiek zijn. De laatste criteria zijn dat de vrouwen afkomstig zijn uit Haarlem, een bescheiden inkomen hebben en graag 'erbij willen horen' (Codde en van Berestejn, 2016). Uit het criterium dat de vrouwen zelfstandig moeten kunnen wonen blijkt dat vanuit het hofje zelf geen systematische zorg wordt geboden (Leene, 1997). Het hofje is in eigendom van de stichting Hofje Codde en van Berestejn dat wordt bestuurd door een college van regenten en regentessen (Codde en van Berestejn, 2016).

Figuur 6. Hofje Codde en van Berestejn. (fotograaf Jane Darnell).

Tabel 4. Kenmerken hofje Codde en van Berestejn

Kenmerken	Hofje Codde van Berestejn
Bewoners	Alleenwonende (katholieke) vrouwen van zestig jaar of ouder die bescheiden middelen van bestaan hebben.
Locatie	Buiten de binnenstad van Haarlem
Aantal woningen	Achttien huisjes rond een binnenhof
Bouwjaar	1969
Beheer	Stichting Hofje Codde en Van Berestejn. Met een bestuur dat bestaat uit 3 mannen en 3 vrouwen.

3.3.2 Rusthof

Het hofje Rusthof is gelegen in de binnenstad van Den Haag en maakt deel uit van de laatste tien nog bestaande hofjes in deze stad (Rusthof, 2016). In 1842 is het hofje gesticht en zijn de eerste acht woningen gebouwd. Het hofje is een rijksmonument en was vanaf de oprichting enkel bestemd voor alleenstaande oudere en armere vrouwen. Dit is momenteel nog steeds een vereiste voor nieuwe bewoners. Daarnaast is het de bedoeling dat de bewoners elkaar helpen en ‘dienen in liefde’. In 1986 is het totale hofje gerenoveerd zodat het hofje weer voldoet aan de wensen en eisen van deze tijd (Rusthof, 2016). Tegenwoordig bestaat het hofje uit 17 woningen, welke variëren van appartementen tot kleine huisjes, de woning van de beheerster, de bestuurskamer en een logeerkamer. Te midden van de woningen is een ruime tuin gelegen. Het is mogelijk om deze tuin overdag te bezoeken. Anders dan bij de meeste andere hofjes wordt het Rusthof niet bestuurd door regenten, maar door het bestuur van de Stichting Rusthof (Rusthof, 2016). De beheerster is verantwoordelijk voor het dagelijkse beheer van het hofje en organiseert drie keer in de week een spreekuur om de bewoners bij te staan.

Figuur 7. Het hofje Rusthof (Monumentenzorg Den Haag, 2011)

Tabel 5. Kenmerken het Rusthof

Kenmerken	Hofje Rusthof
Bewoners	Alleenstaande vrouwen boven de 55 jaar met een bescheiden inkomen
Locatie	De binnenstad van Den Haag
Aantal woningen	17
Bouwjaar	1842
Beheer	Bestuur van de Stichting Rusthof bestaand uit 5 vrouwen

3.3.3 Hofje De Armen De Poth

Hofje De Armen De Poth uit Amersfoort kent een lange geschiedenis en de oudste gedeelten van het hofje stammen dan ook al uit 1450 (Armen de Poth, 2011). Het huidige hofje is redelijke groot en bestaat uit 48 huisjes die zijn gebouwd aan het einde van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw. Vanaf deze tijd zijn veel verschillende aanpassingen en verbeteringen uitgevoerd in het hofje waardoor deze volgens de stichting (Armen de Poth, 2011) nu geschikt is voor oudere bewoners met een beperkt inkomen. De binnenplaats van het hofje wordt gekenmerkt door een middeleeuws hoofdgebouw en verschillende tuinen. De woningen zelf zijn ongeveer 45m² groot en beschikken over het algemeen over twee verdiepingen die met elkaar zijn verbonden via een vaste trap. De bewoners, alleenstaand of echtparen, moeten aan verschillende eisen voldoen. Om in aanmerking te komen moeten de toekomstige bewoners minstens 60 jaar of ouder zijn, uit Amersfoort komen, een bescheiden inkomen hebben en gezond genoeg zijn om zelfstandig te kunnen wonen (Armen de Poth, 2011). Het hofje wordt beheerd door een college van regenten die het bestuur vormen van de Stichting De Armen De Poth. Verder is het hofje vrij toegankelijk voor bezoekers, mits de privacy van de bewoner in acht wordt genomen. Delen van het hofje zijn tegenwoordig ook te huur voor bruiloften, diners en andere bijeenkomsten (Armen de Poth, 2011).

Figuur 8. Hofje De Armen De Poth (Armen de Poth, 2011).

Tabel 6. Kenmerken hofje De Armen de Poth

Kenmerken	Hofje De Armen De Poth
Bewoners	Oudere bewoners uit Amersfoort met een bescheiden inkomen die nog zelfstandig kunnen wonen.
Locatie	Aan de rand van de binnenstad van Amersfoort
Aantal woningen	48
Bouwjaar	Einde van de 19 ^e eeuw
Beheer	Een college van mannelijke en vrouwelijke regenten van de Stichting De Armen De Poth

3.3.4 Pelstergasthuis

Het Pelstergasthuis is gelegen in de binnenstad van Groningen en wordt ook wel het Heiligen Geest gasthuis genoemd. Het hofje is al in de twaalfde eeuw gesticht en kent een lange geschiedenis. Het Pelstergasthuis is het oudste en grootste hofje van de stad Groningen. De 41 woningen in het hof zijn gebouwd rondom drie binnenpleintjes. In het hofje wonen zowel mannen als vrouwen van verschillende leeftijden. Ouderen hebben voorrang om in het hofje te mogen wonen, maar ook jongere bewoners zijn welkom. De woningen in het hof verschillen van 30 tot 60 m². De grootste huisjes zijn geschikt voor stellen. Het hofje is vrij toegankelijk voor bezoekers en maakt deel uit van een hofjeswandeling door Groningen. Het hofje wordt bestuurd door de voogdij van de stichting Heiligen Geest Gasthuis. De beheerder is zelf ook woonachtig in het hofje.

Figuur 9. Het Pelstergasthuis (Focus Groningen, 2014)

Tabel 7. Kenmerken Pelstergasthuis

Kenmerken	Pelstergasthuis
Bewoners	Voorrang voor bewoners van 70 jaar en ouder.
Locatie	In de binnenstad van Groningen
Aantal woningen	41
Bouwjaar	1267
Beheer	Voogden van de stichting Heiligen Geest Gasthuis

3.4 Enquêtes

Om een algemeen beeld te creëren van de wensen en behoeften van de bewoners van de onderzochte hofjes zijn enquêtes afgenomen (zie bijlage 5). De enquête begint met vragen over de persoonlijke kenmerken van de respondenten. Vervolgens zijn in de enquête steeds per thema zes kenmerken aangegeven die volgens het literatuuronderzoek van invloed zijn op het welbevinden van ouderen. Per kenmerk kunnen de respondenten aangeven in welke mate zij het gevoel hebben dat deze kenmerken bijdragen aan het welbevinden van ouderen. Daarnaast kunnen de respondenten aangeven hoe tevreden zij zijn met deze kenmerken in hun eigen hofje. Op deze manier ontstaat een beeld van de kenmerken die volgens de respondenten de grootste invloed hebben op het welbevinden van ouderen, en van de kenmerken waarover de respondenten het meeste tevreden zijn. Deze kenmerken komen overeen met de literatuur, zodat gemakkelijk een vergelijking kan worden gemaakt tussen de belangrijkste theorieën en de uitkomsten van het empirisch onderzoek. Aangezien er altijd variabelen zijn waar een onderzoeker niet aan heeft gedacht of die niet zijn genoemd in de literatuur (George & Bennett, 2004), is na elk thema een open vraag opgenomen. Bij deze open vraag kunnen de respondenten aangeven of er nog andere kenmerken zijn die ook nog van invloed zijn. Omdat ouderen ook zelf bijdragen aan hun welbevinden wordt in de enquête ook ingegaan op wederkerigheid. Er wordt aan de bewoners gevraagd op welke manier zij zelf bijdragen aan een fijne woonomgeving in het hofje en wat zij het liefste zouden veranderen aan het hofje. Afsluitend aan het onderzoek wordt de vraag gesteld of de bewoners bereid zijn om mee te werken aan een vervol ginterview. Aangezien in de enquête misschien vragen zijn opgenomen die de respondenten niet begrijpen zijn ook de contactgegevens van de onderzoeker opgenomen in de enquête en is vermeld dat er bij onduidelijkheden altijd contact mag worden opgenomen. Op deze manier wordt geprobeerd om te voorkomen dat vragen worden opgelaten of verkeerde antwoorden worden gegeven.

De resultaten van de enquêtes zijn in dit onderzoek geanalyseerd door middel van het statistisch programma STATA (zie bijlage 6). Om een beschrijving van de respondenten te kunnen geven is als eerste gebruik gemaakt van beschrijvende statistiek. Om vervolgens verbanden aan te kunnen tonen tussen de verschillende kenmerken en hun invloed op de algemene tevredenheid over de hofjes wordt gebruik gemaakt van kruistabellen en de statistische toetsen Chi-kwadraat en Fisher's Exact.

3.6 Interviews

Aangezien een combinatie van onderzoeksmethoden typerend is voor case studies (Yin, 2009) zijn naast de enquêtes ook interviews afgenomen. Interviews zijn één van de belangrijkste informatiebronnen voor case studies (Yin, 2009). Aangezien de focus niet enkel ligt op de kenmerken van hofjes maar ook op de context waarin deze functioneren zijn interviews een goede aanvulling. Kwalitatief onderzoek is namelijk een zeer geschikte manier om meer te weten te komen over de context waarbinnen een fenomeen functioneert (Everaert & Van Peet, 2006). Ondanks dat in de enquête al enkele open vragen zijn opgenomen, wordt in de interviews nog meer ingegaan op de ‘hoe-’ en ‘waarom-’ vragen. De focus in de interviews moet liggen op het verkrijgen van meer diepgaande informatie dan dat in de enquêtes is opgedaan. Daarnaast geven interviews de mogelijkheid om ook de beheerders en de bestuurders van de hofjes te spreken, aangezien de enquêtes enkel zijn afgenomen onder de bewoners. Per hofje is in ieder geval één beheerder of bestuurder gesproken die inzicht kon geven in de context waarin hofjes functioneren. Bestuurders en beheerders zijn benaderd via de websites waar de meeste hofjes over beschikken. De bewoners zijn benaderd via de enquête, waarbij ze hebben aangegeven bereid te zijn om mee te werken aan een vervolginterview en hun gegevens hebben achter gelaten. Er zijn bewoners geselecteerd die verschillen in bepaalde karakteristieken om zo een zo breed mogelijk beeld te krijgen.

Om enige richting te geven aan de interviews is een opzet gemaakt met enkele voorbeeldvragen (zie bijlage 8 en 9). Aangezien het hier semigestructureerde interviews betreft is het niet nodig om exact deze vragen te stellen aan de ouderen, maar deze maken het wel mogelijk om de belangrijkste informatie te verkrijgen (Yin, 2009). De exacte vragen en de volgorde waarin deze worden gesteld zijn afhankelijk van de manier waarop het interview verloopt. Daarnaast verschillen de vragenlijsten voor bestuurders/beheerders en bewoners. Er is ervoor gekozen om bij de interviews ongeveer dezelfde lijn te volgen als bij de enquêtes zodat de antwoorden enigszins met elkaar kunnen worden vergeleken. De interviews beginnen met een introductie van het onderwerp en een uitleg van het verloop van het interview. Aan de respondent wordt als eerste gevraagd om zichzelf te introduceren, daarna wordt ingegaan op de acht verschillende categorieën: zelfstandig wonen, kenmerken van de woning, kenmerken van het hofje, kenmerken van de omgeving, veiligheid, sociaal contact, beheer en bestuur en tenslotte de context. Bij de bestuurders en beheerders ligt de focus voornamelijk op de context waarbinnen de hofjes functioneren. Er wordt hier geprobeerd om te achterhalen met welke actoren het hofje te maken heeft en of deze actoren een belemmerend of juist stimulerend effect hebben voor het functioneren van het hofje. Ten slotte wordt het interview beëindigd met enkele afsluitende vragen. De interviews zijn met goedkeuring van de respondent opgenomen zodat deze later kunnen worden uitgewerkt. Ondanks dat wanneer een interview wordt opgenomen de respondent zich meer onzeker kan voelen, zorgt deze methode er wel voor dat het interview later exact kan worden uitgewerkt (Yin, 2009).

Aan de hand van de transcripten van de interviews is een analyse van de resultaten opgesteld. Hiervoor is gebruik gemaakt van codes. Deze codes refereren naar de acht verschillende categorieën (zelfstandig wonen, woning, hofje, omgeving, veiligheid, sociaal contact, beheer en bestuur en context) en het nummer van de respondent. Coderen is één van de belangrijkste stappen bij het analyseren van teksten als data (Basit, 2003). Door middel van het coderen van interviews worden patronen en verbanden zichtbaar en wordt het mogelijk om de interviews te analyseren (Basit, 2003). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van deductief coderen, dit betekent dat de codes zijn opgesteld vanuit de inzichten die zijn verkregen in het theoretisch onderzoek (Basit, 2003). Kenmerken die niet naar voren zijn gekomen bij het literatuuronderzoek, maar wel bij de interviews, zijn opgenomen onder de categorie 'Overig'. De codelijst is te vinden in bijlage 10. Alle interessante informatie uit de interviews is onderverdeeld in twee brede thema's:

- Kenmerken van de hofjes en de omgeving die volgens de bewoners van invloed zijn op hun welbevinden. Het gaat hier om de overeenkomsten of verschillen tussen de wensen van de oudere bewoners en wat een hofje te bieden heeft.
- De context waar hofjes deel van uitmaken en de actoren die volgens de respondenten een rol spelen. Het gaat hier om de vraag op welke manier deze actoren het functioneren van het hofje beperken of stimuleren.

Deze twee thema's sluiten aan op de eerder genoemde deelvragen. Bij het eerste thema ligt de focus voornamelijk op antwoorden van de bewoners. Het tweede thema, betreffende de context, sluit het meeste aan op de antwoorden en de ideeën van de beheerders en bestuurders. Dit thema zal worden besproken in hoofdstuk 5, wat gaat over de context waarin hofjes functioneren.

3.7 Beperkingen van de methoden

De keuze voor de gebruikte methodiek brengt veel mogelijkheden met zich mee, maar zorgt ook zeker voor enkele beperkingen. Om te beginnen is de enquête in eerste instantie online gepubliceerd. Dit maakt het lastig voor ouderen met weinig ervaring op het internet om de enquête in te vullen. Om dit op te lossen is, voor ouderen die dit te lastig vonden, ook de mogelijkheid gegeven om de enquête hard-copy te ontvangen. De meeste ouderen hebben hier gebruik van gemaakt. Daarnaast zijn in de enquête enkel kenmerken van hofjes opgenomen die volgens de onderzochte literatuur als belangrijk worden geacht voor het welbevinden van ouderen. De kans is groot dat hierdoor overige kenmerken die wel van invloed zijn op het welbevinden van ouderen niet zijn opgenomen in de enquête. Wanneer belangrijke kenmerken niet worden gemeten kan dit effect hebben op de uitkomsten van het onderzoek (Saunders et al., 2004). Om dit op te lossen zijn open vragen in de enquête opgenomen waarbij de respondenten aan konden geven welke overige variabelen zij als belangrijk achten. Bijna alle respondenten hebben tenminste één van de open vragen beantwoord. Als laatste heeft een online

enquête het nadeel dat, wanneer een vraag niet duidelijk is, deze niet kan worden uitgelegd door de onderzoeker. Hierdoor kunnen mogelijk de verkeerde antwoorden worden gegeven door de respondenten. Een nadeel van het afnemen van interviews is dat dit een zeer tijdrovende taak is, voor zowel de onderzoeker als de respondent. Om deze reden zijn maar 1 à 2 interviews per case afgenomen. Dit maakt het lastig om de verkregen antwoorden met elkaar te vergelijken en een algemeen beeld te creëren. De afgenomen enquêtes kunnen dit gelukkig deels aanvullen. Een andere beperking van interviews is de kans dat de respondent wordt beïnvloed door de onderzoeker. Om dit te voorkomen worden open vragen gesteld en worden niet vooraf aannames gemaakt door de onderzoeker.

3.8 Respondenten van de interviews

Voor dit onderzoek zijn acht betrokkenen geïnterviewd. Drie van de respondenten waren bewoners van het Pelstergasthuis, het hofje Codde en van Beresteyn en het Rusthof. Deze bewoners hadden in de enquête aangegeven dat zij bereid waren om deel te nemen aan een interview. De overige vijf respondenten zijn betrokkenen die op verschillende wijzen bijdragen aan het functioneren van de hofjes. Er is geprobeerd om van elk hofje zowel een bewoner als een beheerder/bestuurder te spreken om te voorkomen dat een eenzijdig beeld werd verkregen. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de geïnterviewde bewoners, bestuurders en beheerders. Naar de bewoners wordt verwezen door middel van cijfers. De bewoners verschillen onderling in persoonskenmerken en woonlocatie. De tabel geeft inzicht in het geslacht van de respondent, de naam van het hofje, de woonplaats en hoe lang de respondent al in het hofje woont. Naar de bestuurders en beheerders wordt verwezen aan de hand van letters.

Tabel 8. Eigenschappen geïnterviewden

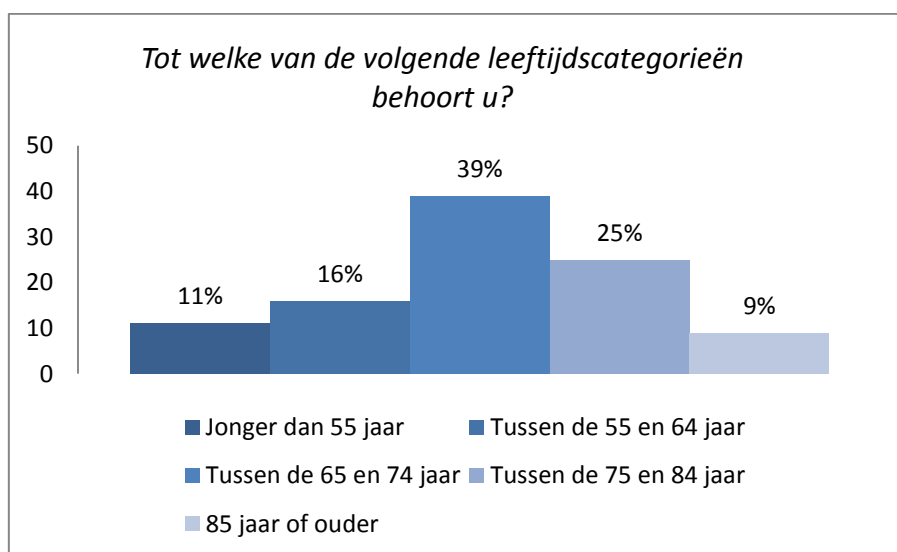
Bewoners	Geslacht	Naam hofje	Plaats hofje	Woonachtend in het hof sinds ...
Respondent 1	Vrouw	Pelstergasthuis	Groningen	5 - 10 jaar
Respondent 2	Vrouw	Codde en van Beresteyn	Haarlem	15 - 20 jaar
Respondent 3	Vrouw	Rusthof	Den Haag	15 - 20 jaar
Betrokkenen	Geslacht	Naam hofje	Plaats hofje	Betrokken als
Respondent A	Vrouw	Codde en van Beresteyn	Haarlem	Bestuurder en beheerder
Respondent B	Man	Pelstergasthuis	Groningen	Beheerder
Respondent C	Man	Hofje Armen de Poth	Amersfoort	Beheerder
Respondent D	Man	Hofje Armen de Poth	Amersfoort	Bestuurder
Respondent E	Vrouw	Rusthof	Den Haag	Bestuurder

De bewoners zijn benaderd met vragen over het belang dat zij hechten aan de kenmerken van het hofje voor hun welbevinden. Daarnaast is gevraagd hoe tevreden zij zijn met deze kenmerken. Voorafgaand is een opzet voor de interviews opgesteld, waarbij onderscheid is gemaakt tussen bewoners en beheerders of bestuurders (zie bijlage 7 en 8). De gesprekken duurden ongeveer 1 à 2 uur en vonden plaats bij de bewoners thuis, waardoor meteen een goed beeld werd verkregen van de directe woonomgeving van de respondenten. De bewoners hebben allemaal een minimale leeftijd van 55 jaar en hebben bewust gekozen om in een hofje te gaan wonen. Elke bewoner beschikte over verschillende kenmerken en woonlocatie, waardoor bij elk interview weer verschillende belangen en wensen naar voren zijn gekomen. In het geval van de bestuurders en beheerders zijn de interviews afgenomen in de bestuurs- of beheerderskamers op de hofjes zelf.

3.9 Respondenten van de enquête

De enquêtes zijn afgenomen onder 19 verschillende hofjes verdeeld over het hele land, maar de focus ligt op vier geselecteerde ‘case hofjes’. Uiteindelijk hebben 105 respondenten de enquête volledig ingevuld. Dit resulteert in een gemiddeld responsiepercentage van 25%. Wanneer we enkel kijken naar de vier ‘case hofjes’ ligt het gemiddelde responsiepercentage een stuk hoger, namelijk 49%. Voorafgaand zijn de beheerders/bestuurders van de hofjes benaderd met de vraag of zij de enquête wilden verspreiden onder de bewoners. De enquête bestaat uit 35 vragen gerelateerd aan de kenmerken van hofjes en het belang dat de ouderen hieraan hechten.

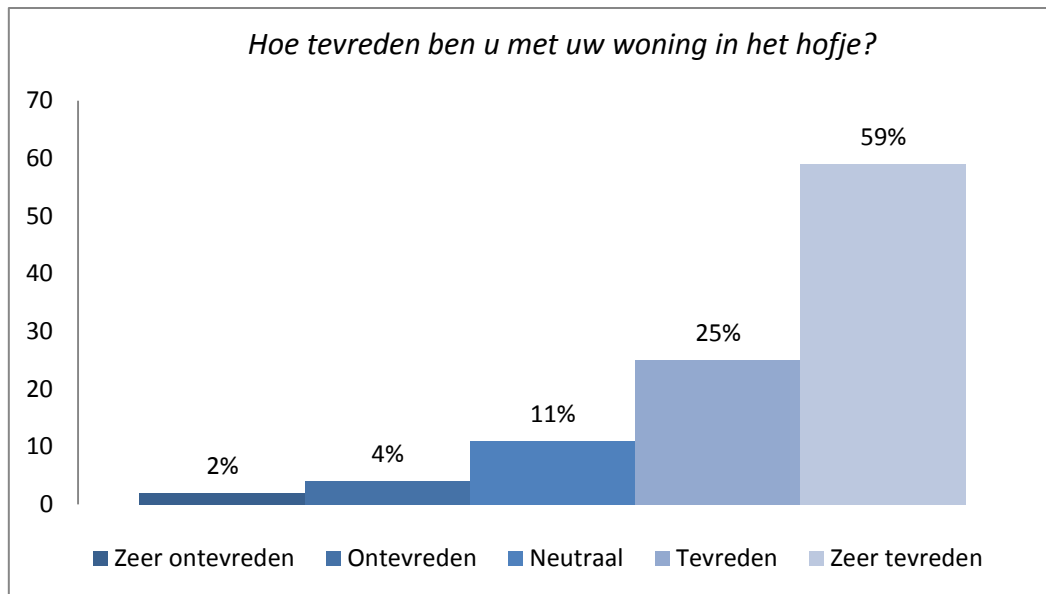
De meeste respondenten van de enquête vallen in de leeftijdscategorie tussen de 65 en 74 jaar, namelijk 39%, zie onderstaande figuur 10. Dat er een stuk minder respondenten zijn die jonger zijn dan 65 jaar is niet verrassend aangezien veel hofjes een leeftijdsgrens hanteren om in het hofje te mogen wonen.

Figuur 10. De leeftijdsverdeling van de respondenten.

Ook zijn er veel hofjes die enkel woningen aanbieden aan vrouwelijke bewoners. Dit zien we terug in het hoge percentage vrouwen dat de enquête heeft ingevuld. 81% van de respondenten is vrouw. Daarnaast zien we in het hoge percentage alleenwonenden goed terug dat de meeste hofjeswoningen klein zijn en voornamelijk geschikt zijn voor éénpersoonshuishoudens. 89% van de respondenten geeft aan alleen te wonen. Wanneer we kijken naar het aantal jaren dat de respondenten al in het hofje wonen dan zien we dat dit voor de meeste bewoners al redelijk lang is. 38% van de respondenten woont zelfs al langer dan 10 jaar in hetzelfde hofje, zie bijlage 11 voor de verdeling.

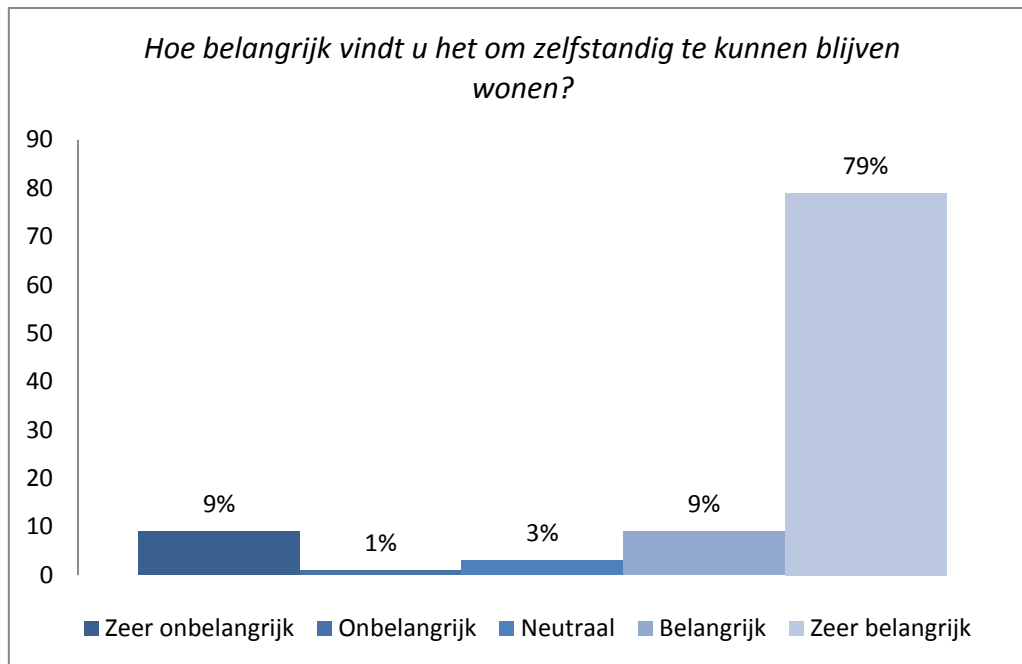
Aangezien de focus van dit onderzoek ligt op het welbevinden van oudere hofjesbewoners is het belangrijk om inzichtelijk te hebben hoe tevreden hofjesbewoners zijn. In figuur 11 is goed te zien dat de meeste respondenten (zeer) tevreden zijn met hun woning. 84% geeft aan tevreden te zijn met hun woning in het hofje. In bijlage 12 is een verdeling weergegeven per leeftijdscategorie. Leeftijd blijkt volgens de tweezijdige Fisher's exact toets geen significante invloed te hebben op tevredenheid ($P = .273$). Volgens het WoonOnderzoek Nederland (2015) is gemiddeld 88% van de Nederlanders tevreden tot zeer tevreden met hun woning. De gemiddelde tevredenheid van de hofjesbewoners met hun woning ligt 4% lager. Wanneer we enkel kijken naar Nederlanders die wonen in de G32-gemeenten, dan zien we dat het gemiddelde percentage dat (zeer) tevreden is met de woning daalt naar 87% (WoonOnderzoek Nederland, 2015). In de hofjes die gelegen zijn in deze G32-gemeenten ligt het gemiddelde percentage dat (zeer) tevreden is op 86%, dit komt redelijk overeen met het Nederlandse gemiddelde. Bij bewoners van huurwoningen ligt het gemiddelde percentage van bewoners die (zeer) tevreden zijn tussen de 73 en 81% volgens het WoonOnderzoek Nederland (2015). Wanneer we de gemiddelde tevredenheid van hofjesbewoners hiermee vergelijken, zien we dat bewoners van hofjes een stuk meer tevreden zijn dan andere bewoners van huurwoningen. Volgens het CBS (2015) neemt de tevredenheid over de woning toe naarmate men ouder wordt. Gemiddeld is 95% van de Nederlanders boven de 65 jaar tevreden met hun woning (CBS, 2015). Bij de hofjesbewoners van 65 jaar en ouder ligt de gemiddelde tevredenheid op 81% (zie bijlage 11). 65-plussers die wonen in hofjes lijken gemiddeld minder tevreden te zijn dan andere 65-plussers. Daarnaast zien we hier dat het gemiddelde percentage hofjesbewoners dat tevreden is met de woning afneemt wanneer we de groep onder de 65 jaar buiten beschouwing laten in dit onderzoek. Jongere hofjesbewoners blijken hierdoor meer tevreden te zijn met de woning dan oudere hofjesbewoners. Deze informatie toont aan dat hofjes niet lijken bij te dragen aan een verhoogd welbevinden van ouderen.

Figuur 11. Tevredenheid met woning in het hofje

Daarnaast is ook rekening gehouden met de verschillende mate van gezondheid en zelfstandigheid van de ouderen. Ouderen die nog zeer gezond en zelfstandig zijn hebben waarschijnlijk andere wensen dan meer zorgbehoevende ouderen. 91% van de respondenten gaf aan niet of maar enigszins beperkt te worden in hun dagelijkse activiteiten door lichamelijke klachten of beperkingen. Daarnaast geeft maar 4% aan dagelijks afhankelijk te zijn van zorg. Hieruit blijkt dat de meeste bewoners van hofjes nog redelijk gezond en mobiel zijn. Het kan echter ook zo zijn dat voornamelijk de gezonde bewoners de enquête hebben ingevuld.

Tenslotte is het van belang om inzicht te hebben in de waarde die ouderen hechten aan zelfstandig wonen. Hoe groter deze waarde is, des te groter kan het positieve effect zijn van hofjes op het welbevinden van ouderen. 88% van de respondenten geeft aan dat ze het belangrijk tot zeer belangrijk vinden zelfstandig te kunnen blijven wonen. 9% van de respondenten vindt dit zeer onbelangrijk (zie figuur 12). Volgens de Fisher's Exact toets blijkt er geen significant verband te bestaan tussen leeftijd en de waarde die wordt gehecht aan zelfstandig wonen. Hetzelfde geldt voor de relatie tussen leeftijd en de tevredenheid over het hofje (bijlage 12).

Figuur 12. Belang zelfstandig wonen

4. RESULTATEN: Kenmerken en voorwaarden

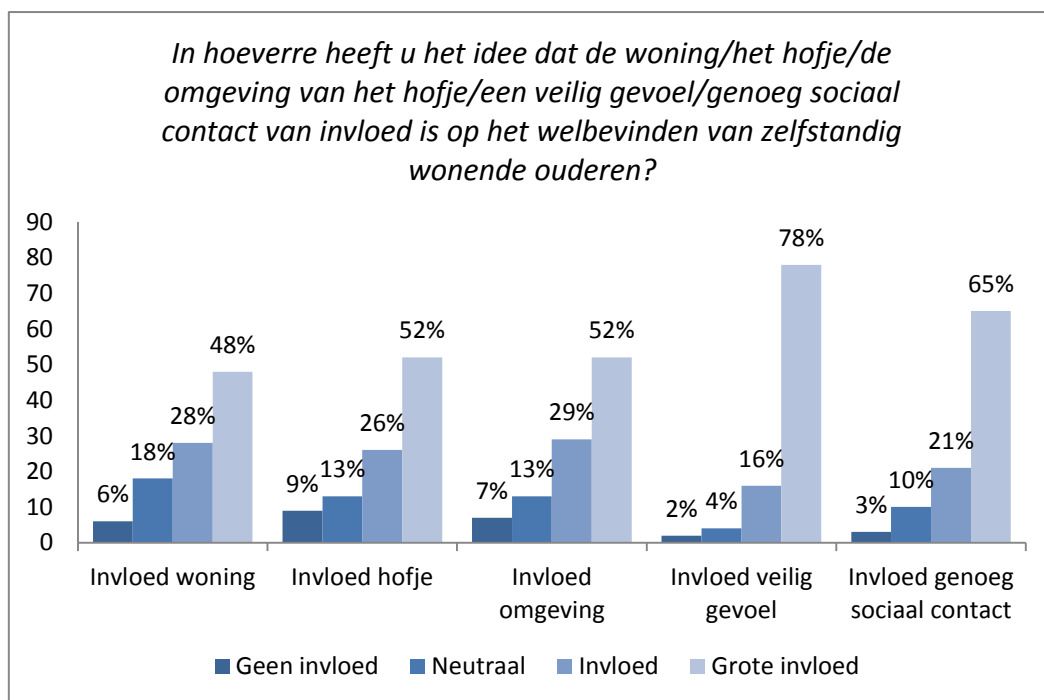
In dit hoofdstuk komt een analyse van de resultaten van het empirisch onderzoek aan bod. Bij het analyseren van de resultaten wordt onderscheid gemaakt tussen twee thema's: kenmerken van hofjes en de voorwaarden waaronder deze goed tot hun recht komen en als tweede de context waarbinnen hofjes functioneren. De context wordt besproken in hoofdstuk 5. Dit hoofdstuk geeft antwoord op de tweede en derde deelvraag. Er wordt gebruik gemaakt van het onderscheid tussen fysieke kenmerken van de woning, het hofje, de omgeving, en sociale kenmerken die van invloed zijn op een gevoel van veiligheid en sociaal contact. Daarnaast worden de resultaten van het empirisch onderzoek vergeleken met de uitkomsten van het literatuuronderzoek.

4.1 Invloed van de woonomgeving

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat het welzijn van ouderen sterk is verbonden met de fysieke woonomgeving (Lui et al., 2009). Ouderen lijken meer beïnvloed te worden door hun directe omgeving dan jongeren, dit door de grote afhankelijkheid van de omgeving en het grote gedeelte van de dag dat ze thuis besteden (Buffel et al., 2012a; Planbureau voor de Leefomgeving, 2013). Bij fysieke kenmerken kan gedacht worden aan bepaalde kenmerken van de inrichting, voorzieningen en infrastructuur waardoor de omgeving wel of niet aansluit op behoeften van ouderen (Lui et al., 2009). De fysieke omgeving heeft direct impact op de mobiliteit, onafhankelijkheid en kwaliteit van het leven van ouderen (Burton et al., 2011). In de enquêtes is aan de respondenten gevraagd welke kenmerken

van de omgeving zij belangrijk vinden voor hun welbevinden en in welke mate hun woonomgeving hieraan voldoet.

Bijna alle respondenten geven aan dat zowel de woning, het hofje, de directe omgeving, een veilig gevoel en sociaal contact van invloed zijn op het welbevinden van ouderen. Dit sluit aan op bevindingen uit de literatuur. In onderstaande figuur 13 is echter duidelijk te zien dat ouderen een veilige woonomgeving het meest belangrijk vinden. 94% van de respondenten geeft aan dat een veilig gevoel van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. Opvallend is het grote verschil in percentages tussen de categorieën ‘invloed’ (16%) en ‘grote invloed’ (78%). Daarnaast geeft 86% van de respondenten aan dat genoeg sociaal contact van invloed is op het welbevinden. De woning, het hofje en de omgeving lijken een iets minder grote invloed te hebben, ondanks dat hier nog steeds gemiddeld 78% van de respondenten aangeeft dat deze factoren van invloed zijn. Uit deze resultaten kunnen we opmaken dat fysieke kenmerken van de woonomgeving volgens de respondenten van geringere invloed zijn dan sociale kenmerken. In de volgende deelparagrafen worden alle vijf de onderwerpen besproken. Er blijkt een significant verband te bestaan tussen de mate waarin respondenten aangeven dat de woning van invloed is op het welbevinden van ouderen en de leeftijd van de respondenten ($P=.041$). Hetzelfde geldt voor de invloed van de hofjes ($P=.044$) en die van de omgeving van de hofjes ($P=.055$). Dit geeft aan dat hoe ouder men wordt des te belangrijker men de woonomgeving gaat vinden. Ouderen gaan een veilig gevoel ($P=.024$) en sociaal contact ($P=.041$) ook steeds belangrijker vinden naarmate zij ouder worden.

Figuur 13. Invloed woonomgeving op welbevinden zelfstandig wonende ouderen

4.2 Kenmerken van de woning

In de vorige deelparagraaf werd duidelijk dat volgens 76% van de respondenten de woning van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. Vervolgens is aan de respondenten gevraagd welke specifieke kenmerken van de woning zij belangrijk vinden. Deze vraag is gesteld voor de volgende kenmerken:

- De grootte van de woning,
- Of de woning gelijkvloers is
- De rolstoelvriendelijkheid van de woning
- De beschikbaarheid over een eigen tuin
- Het onderhoud aan de woning
- De betaalbaarheid van de woning

Uit de antwoorden is gebleken dat de bewoners de betaalbaarheid van een woning als meest belangrijk achten voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. 72% geeft aan dat een betaalbare woning van belang is. De woningen in een hofje worden vaak voor een zeer lage prijs of zelfs gratis verhuurd. Op deze manier dragen de hofjes bij aan de wens van ouderen om betaalbaar te kunnen wonen. Daarnaast blijkt het ook belangrijk dat een woning gelijkvloers is en weinig onderhoud vraagt. Bij beiden geeft 69% van de respondenten aan dit belangrijk te vinden. Woningen in de meeste hofjes zijn echter niet gelijkvloers. Wel bestaat in sommige hofjes de mogelijkheid om beneden te wonen aangezien een bed beneden kan worden geplaatst en de badkamer beneden zit. Verder zijn hofjeswoningen klein waardoor deze minder onderhoud vragen. Daarnaast beschikken hofjes meestal over een klusjesman die kan worden ingeschakeld. De grootte van de woning en de beschikking over een eigen tuin worden het minst belangrijk gevonden. Hieruit kunnen we opmaken dat het volgens 54% van de respondenten niet veel uitmaakt dat woningen in hofjes klein zijn. Ook blijkt een eigen tuin volgens 57% van de respondenten geen bijdrage te leveren aan het welbevinden van ouderen. Hieruit kunnen we concluderen dat het volgens de meeste respondenten geen gemis is dat woningen in een hofje over het algemeen niet over een eigen tuintje beschikken. Voor een figuur van de verdeling van de woningkenmerken zie bijlage 11.

Vervolgens is aan de respondenten gevraagd in welke mate zij tevreden zijn over de bovenstaande kenmerken. De respondenten blijken het meest tevreden te zijn met de grootte van hun woning. 67% is tevreden tot zeer tevreden met hun kleine hofjeswoning. Verder komt duidelijk naar voren dat men het meest ontevreden is over de rolstoelvriendelijkheid van de woningen, 41% van de respondenten geeft aan hierover ontevreden te zijn. De meeste hofjeswoningen zijn te klein om binnen met een rolstoel te kunnen manoeuvreren. Daarnaast zijn deuren soms te smal, zijn er drempels en zitten de slaapkamer en badkamer bij sommige woningen boven. Dit sluit aan op de antwoorden die de meeste respondenten geven op de vraag of het mogelijk is om in de huidige woning zelfstandig oud te kunnen

worden. Veel respondenten geven aan dat dit mogelijk is totdat men minder mobiel wordt en afhankelijk wordt van een rolstoel. Ouderen zien mobiliteit als grootste voorwaarde om zelfstandig oud te kunnen worden in een hofje. Dit blijkt ook uit de volgende antwoorden:

“Tot op zekere hoogte kan ik zelfstandig blijven wonen in dit hofje, maar wanneer de mobiliteit een probleem gaat worden, bijvoorbeeld traplopen, dan zal het zelfstandig wonen moeilijk worden.”

- Bewoner Bethlehemshof -

“Nee, ik kan hier niet zelfstandig oud worden. Mijn chronische ziekte zal vrijwel zeker op de langere termijn mijn mobiliteit dusdanig beperken dat ik afhankelijk wordt van bijvoorbeeld een rolstoel. De woningen in dit hof zijn niet geschikt voor een rolstoel, in verband met de drempels die er overal zijn, de beperkte ruimte van de woningen en de trappen.”

- Bewoner Pelstergasthuis -

Opvallend is dat de meeste ouderen positief antwoord geven op de vraag of zij oud kunnen worden in hun huidige woning, ondanks dat men weet dat dit niet mogelijk is als zij afhankelijk worden van een rolstoel. Hoewel de meesten weten dat die kans aanwezig is, wordt hier toch niet vanuit gegaan en wordt gehoopt dat men zolang mogelijk in de woning kan blijven wonen.

Tevens is aan de bewoners gevraagd of er nog andere kenmerken van de woning zijn die zij als belangrijk achten voor hun welbevinden. Dit zijn kenmerken die niet uit het theoretisch onderzoek zijn gebleken, maar die volgens de respondenten van de enquêtes en interviews toch zeker een rol spelen. Bewoners noemden hier regelmatig gehorigheid, of woningen goed te verwarmen zijn en een goed toegankelijke ruime douche.

Ten slotte werd aan de hand van de antwoorden getest of de mate van tevredenheid over een bepaalde kenmerk van de woning van invloed is op de algemene tevredenheid over wonen in hofjes. Er wordt hier niet voldaan aan de voorwaarden van de Chi-kwadraat toets (zie bijlage 12). Om deze reden is een tweezijdige Fisher's exact toets uitgevoerd. Uit deze toets blijkt dat er geen significant verband bestaat tussen de tevredenheid over bepaalde kenmerken van de woning en de algemene tevredenheid. Zie bijlage 12 voor alle uitkomsten van de toetsen. Verder is ook getest of respondenten die in een hofje wonen met enkel gelijkvloerse woningen meer tevreden zijn dan respondenten die niet in zo'n hofje wonen. Dit verband bleek net niet significant te zijn op het 10% niveau van de tweezijdige Fisher's exact toets ($P=.110$). Uit de interviews blijkt echter dat gelijkvloers wonen erg belangrijk is voor de ouderen.

4.3 Kenmerken van het hofje

In dit onderzoek is een onderscheid gemaakt tussen de woning, het hofje en de omgeving van het hofje wanneer we spreken over de fysieke woonomgeving. Net als bij de woningkenmerken, is aan de ouderen gevraagd welke kenmerken van het hofje volgens hen van invloed zijn op het welbevinden. Van de volgende kenmerken van het hofje hebben de respondenten aangegeven in hoeverre deze van invloed zijn:

- De beschikbaarheid van goede voorzieningen in het hofje
- Het aantal woningen in het hofje
- De aanwezigheid van een gezamenlijke tuin
- Het onderhoud van het hofje
- Mogelijkheden tot zorg in het hofje
- Goed bestuur en beheer van het hofje

Uit de enquête is naar voren gekomen dat respondenten veel waarde hechten aan goed bestuur en beheer. 94% van de respondenten geeft aan dit belangrijk tot zeer belangrijk te vinden. Tussen de hofjes zit veel verschil in de manier waarop ze worden bestuurd en beheerd. Het ene hofje beschikt wel over een bewonerscommissie en hebben de bewoners meer inspraak in het bestuur dan bij het andere hofje. Daarnaast zitten er verschillen in de mate waarop het bestuur betrokken is bij het hofje. Deze verschillen blijken een grote invloed te hebben op het welbevinden van de bewoners. In de enquête en de interviews geven veel respondenten aan dat ze het belangrijk vinden om inspraak te hebben en daarnaast over goed contact met de bestuurders te beschikken. Dit lijkt dan ook een belangrijke voorwaarde die aan de hofjes kan worden gesteld. Eén van de bewoners geeft een goed voorbeeld van de wensen van bewoners:

“Er moet beter bestuur en beheer komen, er is geen samenwerking en overleg tussen bestuur en beheer en de bewoners. Een feodale houding en betutteling.”

- Bewoner van één van de hofjes –

Het minst belangrijk vinden de respondenten het aantal woningen in de hofjes. Dit komt overeen met de uitkomsten van de Chi-kwadraat toets. Door middel van deze toets is getest of bewoners van hofjes met minder dan 20 woningen meer of minder tevreden zijn dan bewoners van hofjes met meer dan 20 woningen. De uitkomst van de test is niet significant (Pearson $\chi^2(3) = 6.1908$), dit toont aan dat er geen direct verband bestaat tussen het aantal woningen in een hofje en de algemene tevredenheid van bewoners.

Ten tweede is aan de respondenten gevraagd hoe tevreden zij zijn met bovenstaande kenmerken in hofje. In de verdeling in bijlage 11 is te zien dat de meeste bewoners (58%) zeer tevreden zijn met het onderhoud van hun hofje en de aanwezigheid van een gezamenlijke tuin. Een gezamenlijke tuin is dan ook in elk onderzochte hofje aanwezig. Ook de tevredenheid over het bestuur en beheer van het hofje scoort goed, 76% van de respondenten geeft aan hier tevreden tot zeer tevreden over te zijn. Uit de interviews en open antwoorden van de enquête bleek echter toch redelijk wat commentaar te bestaan op het bestuur van enkele hofjes. De mogelijkheden tot zorg scoren het minst goed, 13% van de respondenten geeft aan hier ontevreden over te zijn.

Tenslotte is getest in welke mate de tevredenheid over de aparte kenmerken van het hofje bijdragen aan de algemene tevredenheid over wonen in het hofje. Uit de Fisher's exact toets is gebleken dat de mate waarin de respondenten tevreden zijn over het onderhoud van het hofje een significant verband aantoon op 1% met de algemene tevredenheid ($P = .004$). Hetzelfde geldt voor het verband tussen de tevredenheid over het bestuur en beheer van het hofje en de algemene tevredenheid, deze is significant op 5% niveau ($P = .017$). Respondenten die tevreden zijn over het bestuur en beheer en het onderhoud van het hofje blijken ook tevreden over het wonen in hun hofje in het algemeen. Aangezien de respondenten ook aangeven dat ze deze punten het meest belangrijk vinden kunnen we aannemen dat het belangrijk is voor hofjes om hier extra aandacht aan de besteden.

4.4 Fysieke kenmerken van de omgeving

Tenslotte zijn de resultaten van de enquête betreffende de fysieke kenmerken van de omgeving geanalyseerd. De volgende kenmerken van de directe omgeving zijn hier behandeld:

- De nabijheid van zorgvoorzieningen
- De nabijheid van dagelijkse voorzieningen
- De nabijheid van sociale voorzieningen
- De begaanbaarheid van stoepen
- De bereikbaarheid van voorzieningen met het openbaar vervoer
- Genoeg groen in de omgeving

Ook betreffende de omgeving van het hofje is aan de respondenten gevraagd welke kenmerken zij als belangrijk achten voor zelfstandig wonende ouderen. Het blijkt dat de respondenten begaanbaarheid van stoepen en de nabijheid van dagelijkse voorzieningen, zoals een supermarkt, het meest belangrijk vinden. 88% geeft aan goed begaanbare stoepen belangrijk te vinden en 91% geeft aan de nabijheid van dagelijkse voorzieningen zeer belangrijk te vinden. Genoeg groen in de omgeving en de nabijheid van sociale voorzieningen vinden de respondenten minder belangrijk (bijlage 11). Daarnaast is aan de respondenten gevraagd welke aspecten van de omgeving zij nog meer belangrijk vinden. Hieruit

kwam naar voren dat een rustige omgeving zonder te veel geluidsoverlast belangrijk is. Tegelijkertijd geven de respondenten aan dat de omgeving juist ook levendig moet zijn. We zien dat hofjes hier te maken hebben met contrasterende wensen. Aan de ene kant is er behoefte aan rust en beschutting, terwijl tegelijkertijd ook behoefte is aan sociaal contact en levendigheid. Wanneer de hofjes gelegen zijn in een urbane omgeving, maar wel beschermd liggen en een poort hebben die gesloten kan worden, kan enigszins aan deze wensen worden voldaan.

“Rust, maar ook levendigheid is belangrijk. Hier zijn 3 middelbare scholen en 1 basisschool vlakbij. Zeer levendig dus, maar ook heerlijk als het weekend of vakantie is. Nachtelijke schreeuwers nu en dan is een gegeven helaas, maar daar ontkomt niemand aan.”

- Bewoner Sarepthahofje -

Verder is aan de respondenten gevraagd hoe tevreden zij zijn met de kenmerken van de omgeving van hun hofje. De respondenten zijn het meest tevreden met de nabijheid van dagelijkse voorzieningen, de hoeveelheid groen in de omgeving en de nabijheid van zorgvoorzieningen (bijlage 11). 81% van de respondenten geeft aan tevreden te zijn met de nabijheid van dagelijkse voorzieningen. Dit is niet verrassend aangezien de meeste hofjes in of rondom de binnenstad gelegen zijn. Veel respondenten geven aan dat de centrale ligging één van de grootste voordelen is van hofjes. De Fisher's exact toets toont echter geen significant verband aan tussen de algemene tevredenheid en de optie of een hofje in de binnenstad ligt of niet ($P = .627$). Dit kan komen doordat de onderzochte hofjes die niet in de binnenstad gelegen zijn, wel aan de rand van de binnenstad liggen, waardoor het verschil minder groot is. Het minst tevreden is men met de begaanbaarheid van stoepen. 33% van de respondenten geeft aan hier ontevreden over te zijn. Dit is een belangrijk punt aangezien respondenten wel aangeven dat ze dit één van de belangrijkste kenmerken van de omgeving vinden.

“Bereikbaarheid van voorzieningen op veilige loopafstand is belangrijk. Dat houdt je mobiel.”

- Bewoner Ruitershofje -

Tenslotte is aan de hand van de Fisher's exact toets getest of de tevredenheid over de omgevingskenmerken van invloed is op de algemene tevredenheid. Geen van de kenmerken bleek significant te zijn op het 5% niveau. Het verband tussen de tevredenheid over de nabijheid van zorgvoorzieningen en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje bleek wel significant op 10% ($P = .054$).

4.5 Sociale kenmerken die van invloed zijn op een gevoel van veiligheid

Naast de fysieke kenmerken van de omgeving zien we dat ook sociale kenmerken een zeer grote invloed hebben op het welbevinden van ouderen (Lui et al., 2009). Wanneer we praten over sociale kenmerken draait het meer om inclusie, participatie en persoonlijke ontwikkeling (Lui et al., 2009). Buffel et al. (2012a) maken binnen de sociale kenmerken een onderscheid tussen het belang van een veilig gevoel en het hebben van goede sociale contacten. Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat een veilig gevoel een grote impact heeft op het welbevinden van ouderen. In het geval dat ouderen te maken hebben met misdaad en overlast, zijn zij minder geneigd hun huis te verlaten, waardoor ze worden beperkt in hun dagelijks leven (Buffel et al., 2012a). Uit de verdeling in paragraaf 4.1 is gebleken dat ouderen een veilig gevoel inderdaad zeer belangrijk vinden. 94% van de respondenten geeft aan dit belangrijk te vinden voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. De aanname uit het literatuuronderzoek dat veiligheid een grote impact heeft op het welbevinden van ouderen blijkt daarom ook uit het empirisch onderzoek.

Vervolgens is gevraagd welke van de onderstaande kenmerken volgens hen veel of weinig invloed hebben op een gevoel van veiligheid onder ouderen en of ze tevreden zijn met deze kenmerken bij hun eigen hofje:

- De toegankelijkheid van het hofje voor vreemden
- De aanwezigheid van een poort tot het hofje die 's nachts kan worden afgesloten
- De veiligheid van het verkeer in de omgeving
- De algemene veiligheid van de omgeving (geen overlast of criminaliteit)
- De sociale controle binnen het hofje
- De aantrekkelijkheid van het hofje

Volgens de meeste bewoners hebben de aanwezigheid van een gesloten poort en de aantrekkelijkheid van een hofje de grootste invloed op een veilig gevoel. 84% van de respondenten geeft aan dat ze het belangrijk vinden dat de poort 's nachts kan worden gesloten. In de meeste hofjes is dit ook het geval en wordt de poort om een bepaalde tijd in de avond gesloten. 89% van de respondenten vindt de aantrekkelijkheid van een hofje belangrijk. Dit sluit aan op de literatuur waaruit blijkt dat ouderen die hun omgeving aantrekkelijk vinden zich minder onveilig voelen (De Donder et al., 2012; Peace et al., 2005). De respondenten lijken de toegankelijkheid van het hofje voor vreemden een stuk minder belangrijk te vinden. 50% van de respondenten vindt dit onbelangrijk of staat hier neutraal in. Hieruit kunnen we opmaken dat het volgens de helft van de respondenten voor het welbevinden van de ouderen niet uitmaakt dat hofjes door vreemden worden bezocht. Bijna alle onderzochte hofjes zijn namelijk toegankelijk voor bezoekers. Maar wanneer aan de respondenten wordt gevraagd hoe tevreden de bewoners zijn over deze kenmerken in hun eigen hofje zien we dat maar 55% van de respondenten tevreden is met de toegankelijkheid voor vreemden. Uit de open antwoorden bij enquête

en de interviews blijkt ook dat veel respondenten zich kunnen ergeren aan te veel nieuwsgierige toeristen. Aan de andere kant zorgen de bezoekers er volgens de respondenten ook voor dat even gezellig een praatje kan worden gemaakt. Volgens de meeste respondenten is het niet erg dat het hofje openstaat voor toeristen, maar dan moet het aantal toeristen wel beperkt blijven en wordt het gewaardeerd als de toeristen niet naar binnen gluren.

“Toeristen moeten rekening houden met de bewoners. Ze moeten respect hebben voor de privacy van de bewoners. Wij hebben ook moeilijke dagen en rust nodig, maar hebben geen privé buiten.”

- Bewoner Ruitershofje -

“Negatief is de overdosis aan toeristen, dit zorgt voor veel inkijkers!”

- Bewoner Hofje Armen de Poth -

Over de aanwezigheid van een poort die 's nachts kan worden gesloten zijn de meeste respondenten wel tevreden (79%). Uit de Fisher's Exact toets is gebleken dat de mate waarin respondenten tevreden zijn over de aanwezigheid van een poort van invloed is op de algemene tevredenheid. Het verband is significant op 5% ($P=.024$), zie bijlage 12. Ook de aantrekkelijkheid van de hofjes scoort goed, 88% is hier tevreden (bijlage 11). Verder blijkt uit de Fisher's Exact toets dat tevredenheid over de veiligheid van de omgeving een significante invloed heeft op de algemene tevredenheid ($P=.005$). Ook tevredenheid over de sociale controle heeft een significante invloed op de algemene tevredenheid ($P=.014$). Dit zijn dan ook punten waarbij de respondenten aangaven dat ze die zeer belangrijk vonden voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. Het is daarom belangrijk dat aan deze punten extra aandacht wordt besteed.

Op de vraag of er nog andere aspecten zijn die van invloed zijn op een veilig gevoel geven behoorlijk wat respondenten aan dat ze brandveiligheid en goede verlichting zeer belangrijk vinden. De verlichting moet zowel binnen het hofje als op straat goed op orde zijn. Dit zijn ook aspecten die veel werden genoemd tijdens de interviews.

“Goede verlichting op het hof en bij de ingang en uitgang is belangrijk. Met een bewegingsmelder, dat schrikt ongewenste gasten af.”

- Bewoner Ruitershofje -

Verder wordt als positief punt regelmatig aangegeven dat je in een hofje nooit alleen thuis bent, er is altijd wel iemand die de boel in de gaten houdt.

4.6 Sociale kenmerken die van invloed zijn op sociaal contact

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat veel ouderen aangeven zich buitengesloten te voelen van sociaal contact en andere activiteiten in de buurt. Dit zorgt voor een gevoel van eenzaamheid (Buffel et al., 2012a). Volgens Staalduinen (2016) heeft eenzaamheid een groot negatief effect op het welbevinden van ouderen. De volgende punten blijken volgens het literatuuronderzoek invloed te hebben op het sociale contact van ouderen:

- Het ontbreken van een gevoel van eenzaamheid
- De nabijheid van genoeg sociale voorzieningen in de omgeving
- Genoeg privacy
- Sociale activiteiten binnen het hofje
- Kunnen rekenen op genoeg steun en hulp van medebewoners
- Samenstelling van de bewonersgroep

Aan de respondenten is gevraagd hoe belangrijk zij de bovenstaande kenmerken vinden voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. Het blijkt dat genoeg privacy, het niet eenzaam voelen en de samenstelling van de bewonersgroep binnen het hofje het meest belangrijk zijn volgens de respondenten. Genoeg privacy wordt als het meest belangrijk gezien. 88% van de respondenten geeft aan dit belangrijk te vinden. 75% van de respondenten geeft aan dat ze de samenstelling van bewonersgroep belangrijk vinden. Samenstelling wordt hier breed geïnterpreteerd, dus zowel leeftijd, geslacht als interesses van de bewoners spelen hier een rol. Het ene hofje bestaat enkel uit oudere vrouwelijke bewoners, terwijl het andere hofje een mix is van zowel leeftijden als geslacht. Sommige bewoners vinden het fijn om enkel met gelijkgestemden te wonen, dit omdat het wonen met gelijkgestemden het makkelijker maakt om rekening met elkaar te houden. Jongeren hebben bijvoorbeeld vaak andere wensen en behoeften dan ouderen. Aan de andere kant geven anderen aan dat een beetje verscheidenheid juist ook positief kan uitpakken. Ook uit de interviews kwam duidelijk naar voren dat er grote verschillen bestaan tussen de wensen van ouderen wanneer het gaat om de gewenste samenstelling van de bewonersgroep.

“De samenstelling van de bewoners en wie je als burens krijgt is belangrijk. Dat moet wel bij elkaar passen. Herriemakende feestende jongeren passen niet naast hard werkende, op hun tandvlees lopende ouderen. De huizen zijn zeer gehorig en lekken naar elkaar geluid en geur. Je moet als burens bij elkaar passen wil dat goed gaan.”

- Bewoner Meermanshof-

“Eenheid in verscheidenheid draagt bij aan een positieve leef sfeer. Ieder is uniek.”

- *Bewoner hofje Codde en van Beresteyn* -

Aan de hand van de Chi Kwadraat toets is getest of bewoners van hofjes met enkel oudere bewoners meer tevreden zijn dan bewoners van hofjes waar ook jongere bewoners mogen wonen. Uit deze toets blijkt dat er geen sprake is van een significant verband (Pearson $\chi^2(3) = 5.8953$). Hetzelfde is getest voor hofjes met enkel vrouwelijke bewoners, ook hier werd geen significant verband aangetoond (Pearson $\chi^2(3) = 5.7839$). Daarnaast is getest of er een verband bestaat tussen hofjes met enkel vrouwelijke of oudere bewoners en de tevredenheid over de samenstelling van de bewonersgroep. Zowel de hofjes met enkel oudere bewoners ($P = .155$) en de hofjes met enkel vrouwelijke bewoners ($P = .136$) tonen een niet-significant verband aan met de tevredenheid over de samenstelling van de bewonersgroep.

Opvallend is dat enkel 68% van de ouderen aangeeft steun en hulp van medebewoners belangrijk tot zeer belangrijk te vinden. Terwijl uit de literatuur, de open antwoorden in de enquête en de interviews juist blijkt dat bewoners dit één van de belangrijkste factoren van het wonen in een hofje vinden. Steun en hulp lijken echter meer te komen uit de hoek van sociaal contact. Gezellig even een praatje maken, een luisterend oor bieden en de krant doorgeven zijn ook manieren van elkaar helpen. In de interviews worden deze vormen van contact vaak als belangrijk genoemd. Volgens de respondenten van de interviews vinden bewoners fysieke steun en hulp van medebewoners belangrijk, maar moet dit vooral niet als een verplichting voelen.

Vervolgens is aan de respondenten gevraagd hoe tevreden zij zijn met de eerder genoemde kenmerken. Opvallend is dat de respondenten over het algemeen over deze totale categorie ‘sociaal contact’ het minst tevreden zijn in vergelijking met de andere vier categorieën. Dit terwijl de sociale kant juist bij hofjes belangrijk lijkt. 7% van de respondenten geeft aan niet tevreden te zijn over de privacy in de hofjes. 70% van de respondenten geeft aan hier wel tevreden over te zijn. Respectievelijk 65% en 66% van de respondenten zijn tevreden met de mogelijkheden tot sociaal contact in het hofje en de steun en hulp van medebewoners. De respondenten zijn het meest ontevreden over de mogelijkheden tot sociale activiteiten in het hof, namelijk 14%. Opvallend is dat 46% hier neutraal in staat. We zien binnen dit kenmerk een grote spreiding van antwoorden. Uit de antwoorden van de respondenten blijkt dan ook dat de behoefte aan sociale activiteiten zeer wisselt tussen personen.

Ook voor de kenmerken met betrekking tot sociaal contact zijn Fisher’s Exact toetsen uitgevoerd. De tevredenheid over steun en hulp van medebewoners ($P = .013$), de tevredenheid over de mogelijkheden tot sociaal contact ($P = .040$) en de tevredenheid over privacy ($P = .006$) tonen een significant verband aan met de algemene tevredenheid over het hofje. Hieruit blijkt dan weer wel dat de tevredenheid over

steun en hulp van medebewoners een grote invloed heeft op de algemene tevredenheid en daarom van extra belang is binnen hofjes. Deze relatie wordt bevestigd door de uitkomsten van de interviews.

Tenslotte lijkt ook wederkerigheid een rol te spelen. Het gaat hier om de behoefte van ouderen om niet alleen hulp te ontvangen, maar ook te geven (De Kam et al., 2012). De meeste ouderen geven aan graag andere bewoners te steunen wanneer zij daar behoefte aan hebben. Wel wordt aangegeven dat het van belang is dat hulp aan elkaar van twee kanten moet komen. In de meeste hofjes lijkt dit zeer goed te gaan. Een deel van de bewoners geeft ook aan bij te willen dragen aan het functioneren van de hofjes, zoals het onderhouden van de tuin. De mogelijkheden hiervoor zijn in sommige hofjes echter te beperkt.

5. RESULTATEN: Context

In dit hoofdstuk wordt de context waarbinnen hofjes functioneren besproken. We maken hier de aanname dat het niet genoeg is dat een hofje aan de juiste kenmerken en voorwaarden voldoet om goed te kunnen functioneren, de context heeft namelijk ook invloed. Antwoord wordt gegeven op de vierde deelvraag:

Hoe ziet de context waarbinnen hofjes functioneren eruit en hoe kan deze zo worden vormgegeven dat deze een stimulerende invloed heeft op het functioneren van hofjes?

Begonnen wordt met de invloed die maatschappelijke ontwikkelingen hebben op het functioneren van hofjes. Deze ontwikkelingen zijn in het literatuuronderzoek al eerder besproken, maar worden hier aangevuld met nieuwe informatie vanuit de interviews. In de tweede paragraaf wordt in gegaan op de actoren waarmee de case-hofjes in aanraking komen. Per actor wordt beschreven of deze een stimulerende of beperkende invloed heeft op het functioneren van hofjes. Ten slotte wordt aangegeven op welke manier deze actoren het functioneren van hofjes verder kunnen verbeteren in de toekomst.

5.1 Invloed van maatschappelijke ontwikkelingen

Hofjes maken deel uit van maatschappelijke ontwikkelingen in Nederland op het vlak van wonen en zorg. Maatschappelijke ontwikkelingen en veranderingen in het beleid hebben direct of indirect invloed op het functioneren van hofjes. De verschillende maatschappelijke ontwikkelingen spelen allemaal tegelijk en hebben invloed op elkaar. Dit zorgt ervoor dat binnen de domeinen wonen en zorg grote veranderingen zullen ontstaan (PGGM et al., 2013). Hierdoor ontstaat een vernieuwde context, waardoor hofjes op een andere manier zullen worden gewaardeerd en op een andere manier zullen functioneren.

De markt waarin hofjes zich bevinden is momenteel goed, het beleid is erop gericht dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen wonen, in een woonomgeving die geschikt is. Zoals uit het vorige hoofdstuk blijkt, beschikken hofjes over kenmerken die dit ook mogelijk maken. De vraag is echter of hofjes ook daadwerkelijk iets merken van veranderingen in het zorgbeleid en veranderende woonwensen van ouderen. Uit de interviews blijkt dat de bestuurders en beheerders van de hofjes niet sterk merken dat de populariteit van hofjes toeneemt. Wachtlijsten kunnen lang zijn, maar dat komt dan vooral doordat de doorloop van de woningen zeer traag is. Dat ouderen steeds langer blijven leven resulteert er bij hofjes voornamelijk in dat de doorloop afneemt. Het is niet ongebruikelijk dat bewoners dertig jaar in hun hofjeswoning blijven wonen. Dit wordt versterkt doordat ouderen meer zorgafhankelijk moeten zijn voordat ze kunnen verhuizen naar een verzorgingshuis. Verder blijkt de beperkte grootte van hofjeswoningen en de angst voor veel sociale controle volgens de bestuurders en beheerders toch een remmende factor te zijn voor veel potentiële bewoners. Er zit een groot verschil tussen de toenemende populariteit van hofjes onder bezoekers en daadwerkelijk de keuze maken om in een hofje te gaan wonen. Wel zien we een groot verschil in de populariteit van hofjes in de jaren zeventig en de huidige populariteit. Vroeger waren hofjes echt iets voor de armeren en was het stigmatiserend om er te gaan wonen. Tegenwoordig is het wonen in hofjes juist helemaal hip.

“Hofjes zijn hartstikke hip. Dus vandaar dat er nu wel een wachtlijst is. En aangezien er maar hooguit 2 huisjes per jaar vrijkomen. Wat ook steeds minder wordt omdat de mensen steeds ouder worden. Dan heb je al snel een hele lange wachtlijst.”

- *Beheerder Hofje Armen de Poth* -

“Als mensen hier willen wonen zeg ik altijd dat vind ik prima, schrijf maar een brief, maar ik denk niet dat het lukt. Dat je wel tussen de 3 en 5 jaar moet wachten.”

- *Bewoner Hofje Codde en van Beresteyn* -

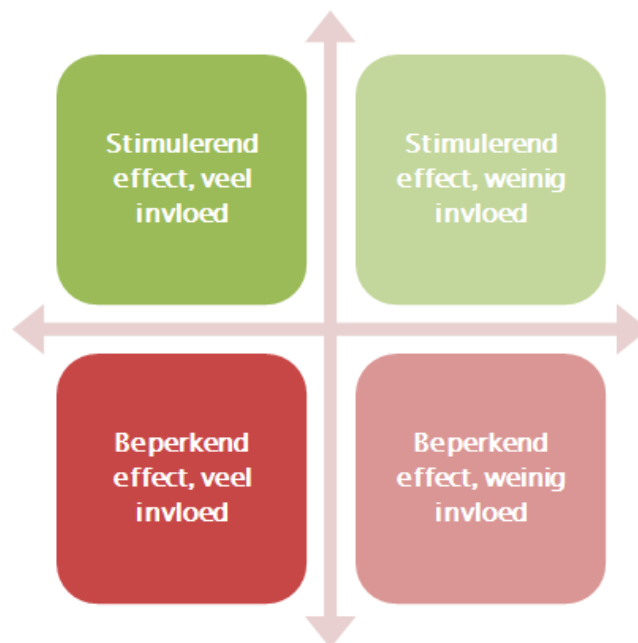
Het functioneren van hofjes als populaire zelfstandige woonvorm in de toekomst is afhankelijk van maatschappelijke ontwikkelingen. Toch hebben hofjes zich al ruim zeven eeuwen staande weten te houden in een veranderende samenleving. Ondanks veranderingen in de context is de opzet en het doel van veel hofjes toch ongeveer gelijk gebleven. Op basis van de stabiliteit van hofjes, toenemende vergrijzing en genoemde veranderingen in het zorgbeleid mogen we verwachten dat hofjes zich in de toekomst staande zullen houden en wachtlijsten alleen maar toe zullen nemen.

“Het is eigenlijk een wonder dat een woonvorm die al in de 14e eeuw bedacht is nog steeds met zoveel succes, ook al aangepast, bruikbaar is. Dat het dus eigenlijk een hele goede sociale voorziening is in een maatschappij die langzaam verandert.”

- *Bewoner Hofje Codde en van Berestejn* -

5.2 Actoren die van invloed zijn op het functioneren van hofjes

Het functioneren van hofjes wordt beïnvloed door meerdere factoren, een onderdeel hiervan zijn de actoren waarmee hofjes in aanraking komen. De relatie tussen hofjes en actoren is per hofje en per actor verschillend. Deze relatie kan stimulerend zijn, met een positief effect op het functioneren van het hofje. Aan de andere kant kan deze relatie ook belemmerend zijn voor het hofje. De actor maakt het voor het hofje dan lastiger om te functioneren naar de wensen van bestuurders en bewoners. Daarnaast zijn er ook verschillen in de mate van invloed dat de actoren hebben op de hofjes. De acties van de ene actor zijn van grotere invloed op het functioneren van hofjes dan de acties van de andere actor. Een stimulerend effect van een actor waarvan de acties grote invloed hebben is dan ook positiever dan het stimulerende effect van actoren met minder invloed. Dit verband is terug te zien in figuur 14. De horizontale as geeft de mate van invloed weer, terwijl de verticale as aantoont of het effect van de actoren stimulerend of beperkend is voor het functioneren van hofjes.

Figuur 14. Het effect en de invloed van actoren op het functioneren van hofjes

Wanneer we kijken naar de relaties van de hofjes met verschillende actoren, dan valt voornamelijk op dat hofjes juist weinig in contact komen met andere actoren. In onderstaande tabel zijn de vijf actoren

weergegeven waar alle vier de case-hofjes mee in aanraking komen. Volgens bestuurders en beheerders van de hofjes zijn dit de voornaamste actoren die van invloed zijn op het functioneren van de hofjes. In de tabel staan de actoren weergegeven inclusief een beschrijving van hun relatie met de hofjes. Een plusje geeft aan of deze relatie stimulerend is, een minnetje toont een belemmerend effect aan. De actoren zullen hieronder worden besproken.

Tabel 9. Relaties voornaamste actoren met hofjes

Actor/organisatie	Reden contact/samenwerking	Belemmerend /Stimulerend
Thuiszorg	Zorg voor bewoners, zodat deze langer zelfstandig in het hofje kunnen blijven wonen.	+
Het Rijk	Verantwoordelijk voor het zorgbeleid en regels omtrent verhuurders en monumenten	-
De Gemeente	Voornamelijk verantwoordelijk voor de directe omgeving van het hofje.	+/-
Landelijk Hofjesberaad	Komt op voor de belangen van de Nederlandse hofjes en zorgt voor verbintenis tussen de aangesloten hofjes.	+
Bewonerscommissie	Komt op voor de belangen van bewoners en zorgt voor inspraak bij het bestuur. De focus kan bij een bewonerscommissie ook meer liggen op het organiseren van sociale activiteiten binnen het hofje	+

5.2.1 De invloed van de thuiszorg op het functioneren van hofjes

De thuiszorg maakt het mogelijk dat bewoners van hofjes langer zelfstandig kunnen blijven wonen. Wanneer bewoners geen aanspraak zouden kunnen maken op thuiszorg dan zou een zeker deel niet meer in de hofjes kunnen wonen. De meeste hofjes bieden zelf namelijk geen zorg aan, hoewel de beheerder en de medebewoners echter vaak wel steun en hulp bieden. Het percentage van hofjesbewoners dat gebruik maakt van thuiszorg verschilt zeer per hofje. Hoe hoger het percentage ouderen in het hofje, des te hoger het percentage dat gebruik maakt van thuiszorg. Ondanks dat thuiszorg zeer belangrijk is voor bewoners van hofjes hebben bestuurders en beheerders van hofjes maar weinig tot geen contact met de zorgorganisaties. Het zorgbeleid is momenteel zo ingericht dat ouderen hun thuiszorg zelf aan moeten vragen bij de gemeente. Volgens de respondenten blijkt dit zo prima te lopen. Er is geen behoefte aan meer inmenging van de bestuurders en beheerders van de hofjes. Wanneer hofjes zelf de thuiszorg zouden regelen zou dit ten koste gaan van de keuzemogelijkheden en privacy van de bewoners. Momenteel betekent dit dat de thuiszorg een stimulerend effect heeft op het functioneren van hofjes. Daarnaast is de invloed dat de thuiszorg heeft groot. Wanneer geen zorg kan worden geleverd in de hofjes zou een groot deel van de ouderen hier niet meer kunnen wonen. De relatie tussen hofjes en thuiszorg kan daarom linksboven in de matrix worden geplaatst.

5.2.2 De invloed van het Rijk op het functioneren van hofjes

De relatie tussen hofjes en het Rijk bestaat voornamelijk uit regels en voorwaarden die het Rijk stelt aan verhuurders van woningen. Opvallend hier is dat het Rijk geen onderscheid maakt tussen reguliere verhuurders en verhuurders van hofjes, ondanks dat de stichtingen van de hofjes een ander doel nastreven dan veel reguliere verhuurders en geen winstoogmerk hebben. De voorwaarden die worden gesteld kunnen het voor hofjes lastiger maken om te functioneren en financieel rond te kunnen komen. Voorbeelden van deze regels en voorwaarden die we hier zullen bespreken zijn de Wet Verhuurderheffing en de Warmtewet.

De Wet Verhuurderheffing speelt momenteel een grote rol voor de meeste hofjes. Het idee achter de verhuurderheffing is dat verhuurders die tien of meer sociale huurwoningen bezitten, een heffing die afhankelijk is van de waarde van deze woningen moeten betalen (Rijksoverheid, 2016). Bij de verhuurderheffing wordt geen uitzondering gemaakt voor particuliere verhuurders. Hier vallen ook de stichtingen van de hofjes onder. De verhuurderheffing heeft echter grote financiële gevolgen voor de hofjes, waardoor het voor de hofjes lastiger wordt om rond te komen en de woningen voor een lage prijs te kunnen blijven verhuren. Hofjes die financieel niet meer rond kunnen komen, zullen uiteindelijk gedwongen zijn om de huurprijzen van de woningen te verhogen, terwijl de doelstelling van de meeste hofjes juist is om woningen te kunnen verhuren aan huurders met een laag inkomen. Het Rijk maakt het hier echter wel mogelijk voor de huurders om huurtoeslag aan te vragen (Blok, 2014). Desondanks wordt het door de verhuurderheffing lastiger voor hofjes om hun sociale en maatschappelijke doelstelling na te streven. Een oplossing hier zou zijn als hofjes vrijgesteld kunnen worden van deze heffing of kunnen rekenen op een verlaging van de heffing. Daarnaast kan worden gekeken naar het verhogen van het aantal vrijgestelde woningen.

“De verhuurdersheffing was eigenlijk bedoeld voor woningcorporaties. Daar wilde de regering wat geld terughalen door per woning een jaarlijkse bijdrage te vragen. En dat is best pittig hoor, het gaat om veel geld. En hofjes kunnen dat eigenlijk niet dragen.”

- Bestuurder Hofje Codde en van Berestejn –

“We zijn een liefdadigheidsinstelling, terwijl de wet is bedoeld voor woningcorporaties die ook geld op de plank hebben en wij niet. Dus dat is toch niet eerlijk?”

- Bestuurder Hofje Armen de Poth –

De Warmtewet heeft zowel voor- als nadelen voor de hofjes. De wet maakt het voor bestuurders een stuk ingewikkelder om het hofje correct te laten functioneren. Aan de andere kant geeft deze wet de

bewoners wel veel meer inzicht in de kosten die ze moeten betalen om hun woning te verwarmen. Door de Warmtewet worden bestuurders van hofjes gezien als leveranciers van energie en moeten ze hierdoor aan verschillende eisen en voorwaarden voldoen. Eén van de belangrijkste voorwaarden is dat ze de bewoners meer inzicht verschaffen in de energie die ze verbruiken. Dit levert bestuurders een stuk meer werk op en kan daarnaast in de kosten lopen door de aanschaf van betere warmtemeters.

Naast de Warmtewet en de Wet Verhuurderheffing stelt het Rijk uiteraard nog meer eisen en voorwaarden. Dit zijn echter de wetten die op dit moment een grote rol spelen voor de hofjes. Verder biedt het Rijk ook monumentensubsidie aan hofjes die benoemd zijn tot rijksmonument. Dit is echter een beperkte bijdrage. Verder kan bij het Rijk de ANBI-status worden aangevraagd voor hofjes. Deze status betekent dat het hofje zich inzet voor het algemeen belang. De grootste voordelen van deze status zijn erkenning en een vrijstelling van de schenkbelasting. Ten slotte speelt het Rijk ook een grote rol wanneer het gaat om het vaststellen van het zorgbeleid. De effecten hiervan zijn besproken in paragraaf 5.1. Het huidige zorgbeleid lijkt een positieve bijdrage te leveren aan de vraag naar hofjeswoningen. Aangezien de verhuurderheffing die gesteld wordt door het Rijk een zeer grote negatieve invloed heeft op het functioneren van hofjes, kunnen we de relatie tussen het Rijk en hofjes linksonder in de matrix plaatsen.

5.2.3 De invloed van de gemeente op het functioneren van hofjes

De relatie tussen hofjes en de gemeente is zeer beperkt. Volgens de bestuurders van de hofjes komen zij bijna niet in aanraking met de gemeente. De relatie die bestaat heeft enkel betrekking op de omgeving van de hofjes. Verder zijn het voornamelijk de bewoners van de hofjes die in contact komen met de gemeente door bijvoorbeeld het aanvragen van thuiszorg en aanpassingen aan de woning. In principe is de gemeente verantwoordelijk voor de omgeving van de hofjes, zo moeten bijvoorbeeld stoepen goed liggen en moet de gemeente optreden tegen overlast. Volgens de respondenten zou dit in sommige gevallen echter beter kunnen en daarnaast houdt de gemeente er niet specifiek rekening mee als een hofje in de omgeving is gelegen. De respondenten zouden graag zien dat de gemeente er rekening mee houdt dat in de hofjes veel ouderen wonen en dat de gemeente de omgeving hier dan ook op aanpast. Respondenten noemen bijvoorbeeld dat een bredere stoep of een opritje voor de rollator om de stoep op te komen handig zou zijn, maar bijvoorbeeld ook het tegengaan van geluidsoverlast.

“Een bredere stoep zou handig zijn, maar dan wordt de straat te smal enzovoort. Dus dat hebben we al een paar keer aangekaart bij de Gemeente en de bewoners kaarten het ook aan, maar dat levert niks op.”

– Beheerder Pelstergasthuis –

“Aan dat het hof een stille plek is in een steeds drukker wordende omgeving doet de Gemeente maar weinig. Geluidoverlast beperkt krijgen lukt ook niet. Dat lukt alleen als je massaal met de hele buurt gaat klagen.”

- *Beheerder Pelstergasthuis* -

Aangezien de invloed van de gemeente zeer beperkt en redelijk neutraal is kan de relatie tussen de gemeente en hofjes rechtsbovenin in de matrix worden geplaatst. De gemeente heeft niet direct een positieve invloed op het functioneren van de hofjes, maar ook niet beperkend.

5.2.4 De invloed van de stichting Landelijk Hofjesberaad op het functioneren van hofjes

De stichting Landelijk Hofjesberaad is een overkoepelende stichting waar hofjes in Nederland zich bij aan kunnen sluiten. De stichting behartigt de belangen van Nederlandse hofjes door het ontplooiën van gezamenlijke initiatieven (Landelijk Hofjesberaad, 2017). Inmiddels zijn meer dan honderd hofjes aangesloten bij de overkoepelende stichting. De stichting heeft als doel om het functioneren van de hofjes te behouden en te verbeteren. Dit gebeurt onder andere door het faciliteren van bijeenkomsten en overleggen tussen besturen en beheerders van hofjes, het bieden van steun en kennis, en door vertegenwoordiging van hofjes op landelijk niveau (Landelijk Hofjesberaad, 2017). Uit de interviews met de bestuurders en beheerders van de hofjes is gebleken dat zij het Landelijk Hofjesberaad zeer waarderen en dat het aangesloten zijn bij de stichting volgens hen een grote positieve impact heeft op het functioneren van hofjes. Zo heeft het Landelijk Hofjesberaad bijvoorbeeld voor elkaar gekregen om met de Tweede Kamer in gesprek te gaan over de verhuurderheffing, waardoor de ondergrens nu waarschijnlijk verplaatst wordt van 10 naar 25 woningen. Hierdoor zullen veel hofjes financieel geholpen zijn. Het Landelijk Hofjesberaad zorgt er voor dat de Nederlandse hofjes samen sterk kunnen staan. Daarnaast biedt het Landelijk Hofjesberaad de mogelijkheid om te kunnen leren van andere hofjes. Bijeenkomsten zoals de Huismeestersdag waar veel verhalen en ervaringen worden gedeeld zijn hier een voorbeeld van. Door deze grote en positieve impact kan het Landelijk Hofjesberaad linksboven in de matrix worden geplaatst.

“Wij zitten nadrukkelijk bij het Landelijk Hofjesberaad. Zij hebben kans gezien om een gesprek te hebben met mensen van de Tweede Kamer en die gesprekken hebben er toe geleid dat de grens waarschijnlijk van 10 woningen naar 25 woningen gaat.”

- *Bestuurder hofje Armen de Poth* -

“Door middel van de huismeestersdag kunnen we verhalen uitwisselen en elkaar ondersteunen. Van goh, wat een leuk idee of wat een goede tip! Daar heb ik nooit aan gedacht, laten we het zo eens proberen. Dat is natuurlijk heel handig.”

- *Huismeester/conciërge hofje Codde en van Berestejn* -

5.2.5 De invloed van bewonerscommissies op het functioneren van hofjes

Of hofjes beschikken over een bewonerscommissie is zeer verschillend, daarnaast bestaan er ook verschillen tussen bewonerscommissies. De ene bewonerscommissie legt de focus op het organiseren van sociale activiteiten, terwijl de andere zich meer richt op inspraak bij het bestuur en gezamenlijke vertegenwoordiging. De meeste bewoners geven aan dat zij zeker een meerwaarde zien in het hebben van een bewonerscommissie. Er zijn echter niet veel hofjes die beschikken over een bewonerscommissie. Oorzaken hier zijn vaak dat er niemand is die de moeite neemt om dit op te zetten of dat het vanuit het bestuur niet erg wordt gestimuleerd en ondersteund. Afhankelijk van de insteek van de bewonerscommissie kan deze ervoor zorgen dat meer sociale activiteiten worden georganiseerd in het hofje of dat de belangen van de bewoners beter worden nagestreefd. Momenteel hebben bewoners in de onderzochte hofjes nog maar zeer beperkte inspraak wanneer het gaat om beslissingen van het bestuur. Veel bewoners geven echter wel aan dat zij behoefte hebben aan meer inspraak en inzicht, een bewonerscommissie kan hier een goed middel voor zijn. Momenteel is de invloed van bewonerscommissies nog beperkt, maar wel positief. De relatie tussen bewonerscommissies en de hofjes kan daarom rechtsbovenin de matrix worden geplaatst.

“Uiteindelijke beslissingen worden genomen door de voorgdij, maar bij steeds meer dingen nemen ze mee wat de bewoners vinden en wat de bewonerscommissie aandraagt.”

- *Beheerder Pelstergasthuis* -

“Mensen hebben geen inspraak in de hoogte van de huur of wie er wel of niet inkomt, maar ze zijn wel signaalgevers doordat ze aangeven wat wel en niet goed gaat. En hoe we bepaalde dingen moeten aanpakken.”

- *Bestuurder hofje Armen de Poth* -

6. CONCLUSIE

6.1 Conclusie

In deze paragraaf worden de belangrijkste conclusies van dit onderzoek besproken. Deze conclusies worden beschreven aan de hand van de gestelde hoofdvraag:

Met welke kenmerken, onder welke voorwaarden en in welke context dragen hofjes op een positieve manier bij aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Uit het onderzoek is het belang gebleken van de woonomgeving voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. In het conceptueel model zoals beschreven in hoofdstuk 3 wordt uitgegaan van een homogene groep ouderen die dezelfde verwachtingen hebben van de woonomgeving. Het empirisch onderzoek heeft echter uitgewezen dat de respondenten zeer verschillende wensen en behoeften hebben wanneer het gaat om de kenmerken van hofjes. Desondanks zijn er wel belangrijke conclusies te trekken uit de uitkomsten van dit onderzoek. De conclusies zullen worden besproken per deelvraag.

1. Wat verklaart de toenemende populariteit van hofjes en op welke manier kunnen hofjes bijdragen aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Steeds meer ouderen in Nederland hebben de behoefte om langer zelfstandig te blijven wonen naarmate ze ouder wonen. Daarnaast zien we dat zelfstandig wonen wordt gestimuleerd vanuit het huidige zorgbeleid. Volgens het literatuuronderzoek kunnen hofjes zelfstandig wonen onder ouderen vergemakkelijken waardoor hun welbevinden toeneemt. Wanneer we de kenmerken van hofjes in het SSKK-model plaatsen dan zien we dat de meeste kenmerken steun opleveren voor de bewoners in plaats van stress. Hofjes dragen namelijk bij aan een gevoel van veiligheid en beschutting en stimuleren daarnaast sociaal contact en onderlinge hulp bij de bewoners. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat zeker behoefte is aan hofjes als woonvorm voor ouderen.

2. Wat zijn de meningen en ervaringen van bewoners en andere betrokkenen over de invloed van de kenmerken van hofjes op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

84% van de respondenten blijkt tevreden te zijn met hun woonsituatie in het hofje. Dit is vergelijkbaar met de tevredenheid van ouderen die niet in een hofje wonen. De kenmerken van hofjes lijken daarom niet duidelijk bij te dragen aan een verhoogd welbevinden van ouderen in vergelijking tot andere woonvormen. In het conceptueel model wordt aangenomen dat een grotere bijdrage aan het

welbevinden van ouderen de voornaamste oorzaak is van de toenemende populariteit van hofjes. Deze aanname moet echter worden genuanceerd. De volgende stelling kan dan ook verworpen worden:

Ouderen die in een hofje wonen hebben een hoger welbevinden dan ouderen die zelfstandig buiten een hofje wonen.

Belangrijk om te onthouden is dat alle hofjes verschillend zijn en beschikken over andere kenmerken. Hofjes waar de bewoners bijvoorbeeld zeer tevreden zijn met de poort die 's nachts wordt afgesloten, met de nabijheid van zorgvoorzieningen of met het bestuur van het hofje, scoren gemiddeld hoger op algemene tevredenheid. Dit zijn kenmerken die veel steun opleveren voor de bewoners volgens het SSKK-model. Het aantal woningen in de hofjes, de samenstelling van de bewonersgroep en de locatie van de hofjes blijken echter geen significant verband te hebben met de algemene tevredenheid van bewoners. Of een hofje beschikt over gelijkvloerse woningen blijkt wel van groot belang te zijn volgens de respondenten. De volgende veronderstelling kan dan ook worden bevestigd:

Alle hofjes zijn verschillend waardoor het ene hofje meer bijdraagt aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen dan andere hofjes.

Vervolgens is gekeken naar de voorwaarden die nodig zijn om de kenmerken van hofjes goed tot hun recht te kunnen laten komen. Dit geeft antwoord op de derde deelvraag:

3. Onder welke voorwaarden komen de kenmerken van hofjes het beste tot hun recht zodat een match ontstaat tussen de kenmerken van de hofjes en de wensen van de oudere bewoners?

De belangrijkste voorwaarde is dat ouderen nog redelijk mobiel zijn wanneer zij in een hofje wonen. Hofjeswoningen zijn geschikt voor ouderen die maar beperkte zorg nodig hebben en nog redelijk mobiel zijn. Wanneer ouderen echter meer behoefte krijgen aan zorg en bijvoorbeeld afhankelijk worden van een rolstoel, dan zullen de meeste hofjes minder geschikt zijn. Veel hofjeswoningen zijn niet gelijkvloers en niet groot genoeg voor een rolstoel. Daarnaast blijken veel van deze hofjes ook niet makkelijk aangepast te kunnen worden. Deze stelling wordt door de uitkomsten van het onderzoek bevestigd:

Hofjes zijn minder geschikt voor ouderen die minder gezond en mobiel zijn dan andere ouderen.

Zodra de gezondheid te slecht wordt zullen bewoners wel moeten verhuizen, hierdoor lijken hofjes er niet direct voor te kunnen zorgen dat ouderen langer zelfstandig kunnen wonen. Maar zo lang

bewoners nog redelijk gezond en mobiel zijn dragen hofjes volgens de respondenten wel bij aan meer sociaal contact, een veiliger gevoel, beschutting en meer mogelijkheden tot steun en hulp van medebewoners. Deze voordelen van hofjes lijken een indirect effect te hebben waardoor zelfstandig wonen toch enigszins wordt vergemakkelijkt. Voor ouderen die nog redelijk mobiel en gezond zijn kan onderstaande stelling dan ook worden bevestigd:

Hofjes maken het mogelijk voor ouderen om langer zelfstandig te kunnen blijven wonen door bepaalde sociale en fysieke kenmerken waar andere woonvormen niet over beschikken.

De laatste deelvraag is gericht op de context waarbinnen hofjes functioneren:

4. Hoe ziet de context waarbinnen hofjes functioneren eruit en hoe kan deze zo worden vormgegeven dat deze een stimulerende invloed heeft op het functioneren van hofjes?

Door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen is de markt waarin hofjes zich bevinden momenteel goed. Het beleid is erop gericht dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen. Dit heeft een positief effect op de populariteit en het functioneren van de hofjes. De populariteit van de hofjes blijkt volgens de bestuurders en beheerders van de hofjes echter maar beperkt toe te nemen. Verder is opvallend dat hofjes maar beperkt in aanraking komen met andere actoren. Het Rijk, de gemeente, de thuiszorg, het Landelijk Hofjesberaad en bewonerscommissies blijken de voornaamste actoren te zijn waar hofjes mee in aanraking komen. De invloed van deze actoren op het functioneren van hofjes verschilt. De verhuurderheffing, welke ingevoerd is door het Rijk, blijkt een grote negatieve financiële druk te leggen op het functioneren van hofjes. Een oplossing hier zou zijn om hofjes vrij te stellen van deze heffing of te zorgen dat hofjes in aanmerking komen voor een verlaging van de heffing. De laatste veronderstelling kan dan ook worden bevestigd:

De context waarin hofjes functioneren en het beleid dat wordt gevoerd heeft effect op het welbevinden van de oudere bewoners.

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat hofjes bijdragen aan gevoelens van veiligheid, beschutting en sociaal contact onder de oudere bewoners. De meeste bewoners blijken dan ook zeer tevreden te zijn met hun woonomgeving. Hofjes kunnen er echter niet voor zorgen dat ouderen langer zelfstandig kunnen wonen wanneer deze minder mobiel worden. Hieruit blijkt dat hofjes een woonvorm zijn die voornamelijk geschikt is voor ouderen met geen of een lichte behoefte aan zorg.

6.2 Reflectie

In deze paragraaf wordt gereflecteerd op de kwaliteit van de data, de uitdagingen van het onderzoeksproces en de waarde van de uiteindelijke resultaten.

De uiteindelijke resultaten zijn gebaseerd op zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek. Deze combinatie maakt het mogelijk om concretere conclusies te kunnen trekken en levert meer inzichten op dan wanneer enkel één van deze methoden was gebruikt. Met kwantitatieve onderzoeksmethoden had ik al veel ervaring, wat het analyseren van deze resultaten gemakkelijker maakte. Het uitvoeren van kwalitatief onderzoek was echter een leerproces. Zowel de voorbereiding, als het trekken van conclusies vanuit de transcripten bleek een uitdaging. Bij het opstellen van de vragenlijst was het van belang dat alle relevante vragen werden opgenomen, maar dat er ook ruimte bleef voor eigen invulling. Gedurende de interviews bleek het lastig om het gesprek gestructureerd te houden en niet te veel te sturen. Desondanks zorgde het afdwalen vaak voor ongeplande, maar relevante informatie. Het plannen van de interviews ging gemakkelijk, de meeste bewoners, bestuurders en beheerders zijn zeer betrokken bij hun hofje en wilden hier graag over vertellen.

Het afnemen van enquêtes blijft een langdurige klus. Doordat enkel contactgegevens beschikbaar zijn van de beheerders en bestuurders van de verschillende hofjes, moest steeds indirect worden gecommuniceerd met de bewoners. Pas wanneer de beheerder/bestuurder van het hofje toestemming gaf om de enquêtes af te nemen onder de bewoners, konden deze naar het hofje worden gestuurd. Ook de leeftijd van de respondenten zorgde ervoor dat het afnemen van de enquêtes meer tijd kostte dan gepland. Doordat de meesten niet over internet of een computer beschikten, moesten de meeste enquêtes via de post verstuurd worden, wat meer tijd en geld kost. Misschien was het handiger en sneller geweest om met de enquêtes langs de deuren van de hofjesbewoners te gaan. Daarnaast hadden enkele termen in de enquête beter toegelicht kunnen worden. Nu was het bijvoorbeeld niet duidelijk wat precies onder ‘samenstelling van de bewonersgroep’ werd verstaan. Verder was het goed om te zien dat de meeste bestuurders en beheerders veel interesse hadden in de uitkomsten van het onderzoek, en graag mee wilden werken. Ondanks dat het responspercentage gemiddeld redelijk hoog lag binnen de onderzochte hofjes, is het aantal enquêtes dat per hofje is binnengehaald niet heel hoog. Dit omdat het aantal bewoners per hofje niet hoog is. Dit lage aantal enquêtes per hofje, maakt het wel lastig om conclusies per hofje te trekken en statistische toetsen uit te voeren. Wanneer we alle hofjes bij elkaar nemen zijn er wel meer dan honderd enquêtes ingevuld, dit in combinatie met de interviews, maakt dat er zeker interessante conclusies kunnen worden getrokken over hofjes in het algemeen. Helaas is het vanwege tijdgebrek niet meer gelukt om actoren als de gemeente en het Rijk te spreken, dit was echter wel van toegevoegde waarde geweest. Daarnaast was het erg lastig om aan te kunnen tonen of bewoners van hofjes over een hoger welbevinden beschikken dan ouderen die niet in een

hofje wonen. Het was mooi geweest als er tijd was geweest om ook enquêtes onder ouderen in de omgeving af te nemen.

Uiteindelijk leveren de uitkomsten van dit onderzoek een interessante toevoeging aan de, nog maar beperkte, kennis over het verband tussen hofjes en het welbevinden van oudere bewoners. Het faciliteren en stimuleren van zelfstandig wonen onder ouderen is een complex vraagstuk, waarbij genoeg kennis van groot belang is. Aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek kan beter beleid worden gevoerd en kunnen betere besluiten worden genomen aangaande investeringen in hofjes.

6.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de conclusies is het mogelijk om verschillende aanbevelingen te doen voor eventueel vervolgonderzoek en toekomstig beleid.

6.3.1 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Vanuit planologisch oogpunt is vrij weinig geschreven over de relatie tussen hofjes en welbevinden. Dit onderzoek is een eerste verkenning. Vervolgonderzoeken kunnen specifiek op dit onderzoek verder bouwen.

1. De ene oudere heeft andere woonwensen dan de andere. De groep ‘ouderen’ is zeer divers. Het is dan ook niet verstandig om alle 65-plussers als één groep te zien. Kwetsbare ouderen die dagelijks afhankelijk zijn van zorg hebben totaal andere wensen en behoeften dan ouderen die nog zeer vitaal zijn. Voor een vervolgonderzoek zou het dan ook interessant zijn om hier nog duidelijker onderscheid in te maken en niet op zoek te gaan naar een algemeen beeld van de wensen van deze doelgroep.

2. Ook in het buitenland is men bezig met de vraag welke woonvormen geschikt zijn om ouderen langer zelfstandig te kunnen laten wonen. Vanuit verschillende woonvormen in het buitenland kan veel inspiratie worden opgedaan die we in Nederland kunnen toepassen. Een vergelijking maken tussen hofjes in Nederland en woonvormen in het buitenland zou dan ook leerzaam zijn. Het zou in dat geval interessant zijn om de focus te leggen op de context waarbinnen deze woonvormen functioneren.

3. Zeer weinig respondenten bleken last te hebben van lichamelijke klachten die hen beperkten. Daarnaast was bijna geen enkele respondent dagelijks afhankelijk van zorg. Om een goed beeld te krijgen in hoeverre wonen in een hofje mogelijk is bij een slechtere gezondheid zou het goed zijn om bij een volgend onderzoek meer de focus te leggen op ouderen die meer afhankelijk zijn van zorg of een aangepaste woonomgeving.

4. Het begrip ‘hofjes’ is zeer breed. Alle hofjes verschillen in grootte, samenstelling en comfort. Het ene type hofje kan daardoor meer geschikt zijn voor zelfstandig wonende ouderen dan het andere hofje. Vooral tussen moderne hofjes en historische hofjes lijken grote verschillen te zitten. Dit

onderzoek heeft de focus voornamelijk gelegd op historische hofjes. Voor vervolgonderzoek zou het interessant zijn om deze twee soorten hofjes met elkaar te vergelijken.

6.3.2 Beleidsaanbevelingen

Het is van belang dat de overheid de woonwensen van ouderen duidelijk in beeld heeft zodat vraag en aanbod beter op elkaar kunnen worden afgestemd. Het zorgvuldig bestuderen van de relatie tussen hofjes en het welbevinden van ouderen levert zeer bruikbare inzichten op die toegepast kunnen worden in toekomstig beleid. Het SSKK-model is een goed hulpmiddel om deze inzichten te verkrijgen.

Een belangrijke aanbeveling is om ouderen te betrekken bij het ontwerpproces van toekomstige hofjes of andere woonvormen. Uit de interviews en de enquêtes is gebleken dat ouderen zeer goed weten waar ze behoefte aan hebben en dit ook graag willen aangeven. Uit het onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat onbegaanbare stoepen volgens het SSKK-model voor ouderen een grote stress-factor zijn. Het verbeteren van stoepen rondom woonvormen voor ouderen lijkt dan ook belangrijk voor toekomstig beleid.

Daarnaast is het belangrijk dat regelmatig een analyse wordt gemaakt van de woonwensen van ouderen en het huidige aanbod. Op die manier kan worden nagegaan of het aanbod aansluit op de vraag. Een duidelijke analyse is vaak de eerste stap. Uit dit onderzoek is gebleken dat sociale omgevingskenmerken het meest van belang zijn. Er moet om die reden niet enkel worden gekeken naar de fysieke omgevingskenmerken wanneer men een vergelijking wil maken tussen vraag en aanbod.

Een verdere aanbeveling is om toekomstige hofjes meer geschikt te maken voor ouderen die minder mobiel zijn. Huidige hofjes blijken volgens de respondenten zeer geschikt te zijn totdat men afhankelijk wordt van een rolstoel. Meerdere verdiepingen, drempels en smalle deuren blijken stress-kenmerken te zijn voor ouderen in een rolstoel volgens het SSKK-model. Met deze kennis zou rekening moeten worden gehouden bij het ontwerp van nieuwe hofjes of soortgelijke woonvormen.

7. REFERENTIELIJST

- Assche, P., van, Hannema, K., Ham, S., van der, Diepen, M., van, Lohuis, D., Carlier, S., Mechelen, J., van, Suyling, P. & Zuiderwijk, P. (2013). *Handboek voor hedendaagse hofjes*. Amsterdam: Bureau SLA.
- Baldi, B. & Moore, D. (2012). *The practice of statistics in the life sciences*. New York: W.H. Freeman and company.
- Barnes, S. (2002). The design of caring environments and the quality of life of older people. *Ageing and Society*, 22(6), 775-789.
- Basit, T. (2003). Manual or electronic? The role of coding in qualitative data analysis. *Educational Research*, 45(2), 143-154.
- Blok, S (2014). *Beantwoording schriftelijke vragen over de gevolgen van de verhuurderheffing voor hofjeswoningen (Kamerbrief)*. Geraadpleegd via <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2014Z13311&did=2014D28207> op 29-12-2016
- Boumans, J. & Deeg, D. (2011). Veranderingen in de kwaliteit van leven van thuiswonende ouderen: speelt de vorm van zorg een rol? *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 42(4), 170-183.
- Boom, V. van der (2016). *Veranderingen in de ouderenzorg*. Geraadpleegd via <https://www.mijngezondheidsgids.nl/veranderingen-ouderenzorg/> op 26-6-2016. Mijn gezondheidsgids.
- Berg, A. van den (2005). De maatschappelijke baten van openbare binnentuinen: de publiek omsloten tuin als attractie. *Groen*, 61(9), 39-44.
- Bergen, A. van (2014). Veranderingen in de zorgwetgeving en de gevolgen voor ouderen met een zorgbehoefte. *Geron*, 16(2), 35-38.
- Biggs, S. & Haapala, I. (2015). Age friendly environments. *Journal of social work practice*, 29(1), 1-3.
- Buffel, T., Phillipson, C. & Scharf, T. (2012a). Ageing in urban environments: developing age-friendly cities. *Critical social policy*, 32(4), 597-617.
- Buffel, T., Verté, D., Donder, L., de, Witte, N., de, Dury, S., Vanwing, T. & Bolsenbroek, A. (2012b). Theorising the relationship between older people and their immediate social living environment. *International Journal of Lifelong Education*, 31(1), 13-32.
- Burton, E., Mitchell, L. & Stride, C. (2011). Good places for ageing in place: development of objective built environment measures for investigating links with older people's wellbeing. *BMC Public Health*, 11(839), 1-13.
- Campbell, I. (2007). Chi-squared and Fisher-Irwin tests of two-by-two tables with small sample recommendations. *Statistics in medicine*, 26(19), 3661-3675.
- CBS (2015). *Kwaliteit van leven in Nederland*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Codde en van Beresteyn (2016). *Geschiedenis*. Geraadpleegd via <http://www.coddevanberesteyn.nl/geschiedenis.html> op 15-9-2016. Hofje Codde en van Beresteyn.
- Donder, L., de, Witte, N., de, Buffel, T., Dury, S. & Verté, D. (2012). Social capita land feelings of unsafety in later life: a study on the influence of social networks, place attachment, and civic participation on perceived safety in Belgium. *Research on aging*, 34(4), 425-448).
- Donkers, H. (2015). De opmars van privaat beheerde woondomeinen in Nederland. *Geografie*, 14(8), 26-29.

- Dubbeling, D. (2014). Ouder worden doe je thuis. *Bouwmarkt*, 54(2), 5-7.
- Duin, M. (2014). Wonen in een hofje is hot, en niet alleen voor ouwe vrijsters. *De Volkskrant*, 04-12-2014.
- Everaert, H. & Peet, A., van (2006). *Kwalitatief en kwantitatief onderzoek*. Utrecht: Kenniskring Gedragsproblemen in de Onderwijspraktijk.
- Floet, W. (2011). *The social missions of Dutch 'hofjes' in architecture*. Amsterdam: IISH.
- Focus Groningen (2014). *Groningen Centrum – Pelstergasthuis*. Geraadpleegd via <http://www.focusgroningen.nl/groningen-centrum-pelstergasthuis/> op 15-12-2016. Focus Groningen.
- GEEF (2013). *Zelfregie en langer zelfstandig wonen: Een overzicht van de bestaande onderzoeken*. Leeuwarden: Gezondheid expertise & educatiecentrum Friesland.
- George, A. & Bennett, A. (2004). *Case studies and theory development in the social sciences*. Cambridge: MIT Press.
- Gemeente Werkendam (2015). *Beleidsregels Wmo gemeente Werkendam 2015*. Geraadpleegd op 16-07-2016 via http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/historie/Werkendam/351950/351950_1.html. Gemeente Werkendam.
- Gussekloo, J., Bootsma Wiel, A., Faber, M., Lagaay, A., Exel, E., Dongen, E., van, Knook, D., Geest, S., van der & Westendorp, R. (2006). Succesvol oud in maat en getal en volgens ouderen zelf. *Bijblijven*, 22(9), 384-389.
- Haan, H. de (2008). Hofjes herontdekt. *De Volkskrant*, 10-01-2008.
- Hees, S. Van., Horstman, K., Jansen, M. & Ruwaard, D. (2015). Betekenissen van burgerschap van ouderen in de participatiesamenleving. *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen*, 93(5), 191-196.
- Hillgoat-Nallétamby, S. & Ogg, J. (2014). Moving beyond ageing in place': older people's dislikes about their home and neighbourhood environments as a motive for wishing to move. *Ageing and society*, 34(10), 1771-1796.
- Hofje Armen de Poth (2011). *Over het hofje*. Geraadpleegd via <http://www.armendepoth.nl/over-het-hofje/> op 4-1-2017. Hofje Armen de Poth.
- Hooimeijer, P. (2007). *Dynamiek in de derde leeftijd: De consequenties voor het woonbeleid*. Den Haag: Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieubeheer.
- Iersel, J., Leidelmeijer, K. & Buys, A. (2010). *Senioren op de woningmarkt nieuwe generaties, andere eisen en wensen*. Amsterdam: RIGO.
- Internationaal instituut voor sociale geschiedenis (2011) *Hofjes in Europa*. Geraadpleegd via <https://socialhistory.org/nl/events/hofjes-europa> op 15-9-2016.
- Kam, G., de, Damoiseaux, D., Dorland, L., Pijpers, R., Biene, M., van, Jansen, E. & Slaets, J. (2012). *Kwetsbaar en zelfstandig: Een onderzoek naar de effecten van woonservicegebieden voor ouderen*. Nijmegen: Institute for Management Research Creating knowledge for society.
- Knoef, M., Alessie, R. & Kalwij, A. (2012). De inkomensverdeling en levensverwachting van ouderen: Implicaties voor pensioenhervormingen en solidariteit. *Netspar design papers*, 8, Tilburg: Netspar.
- Korzilius, H. (2000). *De kern van survey-onderzoek*. Assen: Van Gorcum.
- Landelijk Hofjesberaad (2017). *Over ons*. Geraadpleegd via <http://www.hofjesberaad.nl/> op 4-1-2017. Stichting Landelijk Hofjesberaad.
- Leene, G. (1997). Over hofjes, voor en van ouderen. *Medische antropologie*, 9(1), 150-167.
- Lui, C., Everingham, J., Warburton, J., Cuthill, M. & Bartlett, H. (2009). What makes a community age-friendly: A review of international literature. *Australasian Journal on Ageing*, 28(3), 116-121.

- Ministerie van VROM, WWI & Ministerie van VWS (2007), *Beter (t)huis in de buurt; Actieplan Samenwerken aan wonen, welzijn en zorg 2007-2011*, Beleidsbrief van de minister voor Wonen, Wijken en Integratie en de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport aan de Tweede Kamer.
- Monumentenzorg Den Haag (2011). *De Rusthof*. Geraadpleegd via <http://www.monumentenzorgdenhaag.nl/monumenten/parkstraat-41-tm-61> op 13-12-2016. Monumentenzorg Den Haag.
- Movisie (2013). *Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid: De begrippen ontward*. Utrecht: Movisie.
- Pain, R. (2000). Place, social relations and the fear of crime: a review. *Progress in human geography*, 24(3), 365-387.
- Peace, S., Holland, C. & Kellaher, L. (2005). The influence of neighborhood and community on well-being and identity in later life: an English perspective. In Rowles, G. & Chaudhury, H. (Red.), *Home and identity in late life*, 297–314. Springer: New York.
- PGGM, Woonzorg Nederland en VGZ (2013). *Wonen, zorg en pensioen 2030: trends, trendbreuken en onzekerheden*. De Ruijter, Amstelveen.
- Philipsen, H. & Vernooy-Dassen, M. (2004). Kwalitatief onderzoek: nuttig, onmisbaar en uitdagend. *Huisarts en Wetenschap*, 47(10), 288-292.
- Phillipson, C., Bernard, M., Phillips, J. & Ogg, J. (2000). *The family and community life of older people*. London: Routledge.
- Planbureau voor de Leefomgeving (2013). *Vergrijzing en ruimte: gevolgen voor de woningmarkt, vrijetijdsbesteding, mobiliteit en regionale economie*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving
- Rijksoverheid (2016). *Verhuurderheffing*. Geraadpleegd via <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huurwoning/inhoud/verhuurderheffing> op 29-1-2016.
- Roosmalen, G., van & Marcoen, A. (2007). Welbevinden, functionele performantie en persoonlijke controle bij ouderen thuis en in het woonzorgcentrum. *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 38(3), 121-131.
- Rossum van, F., Leidelmeijer, K., Wever, T. & Ham, M., van den (2014) *Randvoorwaarden extramuraal wonen V&V*. RIGO Rapportnummer: 26670
- Rusthof (2016). *Geschiedenis*. Geraadpleegd via hofjerrusthof.nl/geschiedenis op 4-1-2017. Hofje Rusthof.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2004) *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson.
- Scharf, T., Phillipson, C., Smith, A. & Kingston, P. (2002). *Growing older in socially deprived areas: Social exclusion in later life*. London: Help the aged.
- Scharf, T. & De Jong Gierveld, J. (2008). Loneliness in urban neighbourhoods: An Anglo-Dutch comparison. *European Journal of Ageing*, 5, 103–115.
- Schuijt-Lucassen, N., Leene, G. & Houben, P. (1997). *Hofjes met perspectief*. Bussum: Coutinho.
- Spaans, J. (2003). Een welverzorgde oude dag: Hofjes in middeleeuwen en vroeg-moderne tijd. *Hofjeskrant nieuwsbrief van de Stichting Landelijk Hofjesberaad*, 12.
- Staalduinen, W. (2016). *Age-friendly environments: gezond oud worden in eigen wijk*. Den Haag: TNO.
- Stavenuiter, M., Nederland, T. & Toorn, J., van den (2010). *Tussen kwetsbaar en vitaal*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Steverink, N. (2009). Gelukkig en gezond ouder worden: welbevinden, hulpbronnen en zelfmanagementvaardigheden. *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 40(6), 244-252
- Voogd, P. (2005). *Woonwensen van 55-plussers: Een onderzoek naar de woonwensen van 55-plussers in de gemeente Haren*. Groningen: Wetenschapswinkel Economie & Bedrijfskunde.
- WHOQOL group (1998). World Health Organisation Quality of Life Assessment (WHOQoL): development and general psychometric properties. *Social Science and Medicine*, 46(12), 1569-1585.
- Willem, D. & Zwieten, M., van (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts en Wetenschap*, 47(13), 38-43.
- WoonOnderzoek Nederland (2015). *Wonen in beweging*. Den Haag: Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Woonz (2016). *Eén op de vier senioren kan niet in huidige woning blijven bij afname mobiliteit*. Geraadpleegd via <https://www.woonz.nl/aanbieden/in-de-media/een-op-de-vier-senioren-kan-niet-in-huidige-woning-blijven-bij-afname-mobiliteit-2/> op 20-1-2017. Woonz.
- Yin, R. (2009). *Case study research: design and methods*. Los Angeles: SAGE.

8. BIJLAGEN

Deze bijlage bevat de volgende documenten:

1. Lijst met besproken afkortingen en termen
2. Lijst van figuren en tabellen
3. Begeleidende brief aan de bestuurders of beheerders van de hofjes
4. Begeleidende brief aan de bewoners van de hofjes
5. Enquête voor de bewoners van de hofjes
6. Statistische analyse
7. Tabel kritieke waarden chi-kwadraat toets
8. Opzet interviews bewoners van de hofjes
9. Opzet interviews bestuurders/beheerders van de hofjes
10. Lijst coderen
11. Verdelingen van kenmerken van het hofje
12. Uitkomsten statistische toetsen

Bijlage 1. Lijst met besproken afkortingen en termen

ANBI: Algemeen Nut Beogende Instelling

AWBZ Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten

BRIM-regeling: Besluit Rijkssubsidiering Instandhouding Monumenten

SSKK-model: Steun-Stress-Kracht-Kwetsbaarheid model

Verzorgd wonen: Ouderenwoningen met een zorgpost in de nabijheid (PGGM et al., 2013)

WHO: World Health Organization

WLZ: Wet Langdurige Zorg

WMO: Wet Maatschappelijke Ondersteuning

Bijlage 2. Lijst van figuren en tabellen

Tabellen

Tabel 1: Voorbeelden van de vier verschillende factoren.	13
Tabel 2: Wensen en behoeften van zelfstandig wonende ouderen met de focus op hofjes.	13
Tabel 3: Kenmerken onderzochte hofjes	25
Tabel 4: Kenmerken hofje Codde en van Beresteyn	27
Tabel 5: Kenmerken Rusthof	28
Tabel 6: Kenmerken hofje De Armen de Poth	30
Tabel 7: Kenmerken Pelstergasthuis	31
Tabel 8: Eigenschappen geïnterviewden	34
Tabel 9: Relaties voornaamste actoren met hofjes	52

Figuren

Figuur 1: Het aandeel en aantal 75-plussers dat in een verzorgings/verpleeghuis woont.	9
Figuur 2: Kenmerken van de woonomgeving welke van invloed zijn op het welbevinden.	11
Figuur 3: Het SSKK-Model	12
Figuur 4: Conceptueel model	22
Figuur 5: Locaties onderzochte hofjes	26
Figuur 6: Hofje Codde en van Beresteyn.	27
Figuur 7: Het Rusthof	28
Figuur 8: Hofje De Armen de Poth	29
Figuur 9: Het Pelstergasthuis	30
Figuur 10: De leeftijdsverdeling van de respondenten.	35
Figuur 11: Tevredenheid met woning in het hofje	37
Figuur 12: Belang zelfstandig wonen	38
Figuur 13: Invloed woonomgeving op welbevinden zelfstandig wonende ouderen	39
Figuur 14: Het effect en de invloed van actoren op het functioneren van hofjes	51

Bijlage 3. Begeleidende brief aan de bestuurders of beheerders van de hofjes

Beste meneer/mevrouw ... ,

Graag vraag ik uw medewerking voor het verspreiden van mijn enquête over de invloed van hofjes op het welbevinden van ouderen.

Mijn naam is Tessa Haarler en ik studeer Sociale planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Op dit moment ben ik bezig met mijn afstudeerscriptie over de invloed van het wonen in hofjes op het welbevinden van ouderen.

Hofjes zijn tegenwoordig weer erg populair onder ouderen. Deze populariteit heeft het hofje te danken aan bepaalde kenmerken dat het bezit waardoor zelfstandig wonen onder ouderen wordt vergemakkelijkt. Hofjes kunnen zorgen voor een groter gevoel van veiligheid, bescherming en meer sociale contacten. Elk hofje is echter anders, net als de context waar ze deel van uitmaken. In dit onderzoek wordt geprobeerd in kaart te brengen met welke kenmerken en in welke context de hofjes bijdragen aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen.

Aangezien u bestuurder/beheerder/eigenaar bent van het ... hofje zou ik u graag willen vragen om deze enquête te verspreiden onder de bewoners van het hofje. Het onderzoek bestaat uit een enquête over percepties van bewoners betreffende de bijdrage van de hofjes aan hun welbevinden. De enquête bevat 35 vragen die ongeveer 10 minuten zullen kosten. De enquête is te vinden op:

<http://www.thesistools.com/hofjeswoningen>

Wanneer de bewoners de enquête liever op papier invullen zou ik u deze eventueel kunnen opsturen.

De antwoorden en gegevens van de bewoners zullen anoniem gebruikt worden. Voor vragen kunt u uiteraard altijd contact opnemen.

Uw medewerking zal een grote bijdrage zijn voor mijn onderzoek!

Alvast bedankt,

Tessa Haarler

Contact

Tessa Haarler: t.l.haarler@student.rug.nl
06-19889915

Bijlage 4. Begeleidende brief aan de bewoners van de hofjes

Beste bewoners van het ... hofje,

In overleg met ... vraag ik uw medewerking voor het invullen van mijn enquête over de invloed van hofjes op het welbevinden van ouderen.

Mijn naam is Tessa Haarler en ik studeer Sociale planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Op dit moment ben ik bezig met mijn afstudeerscriptie over de invloed van het wonen in hofjes op het welbevinden van ouderen.

Hofjes zijn tegenwoordig weer erg populair onder ouderen. Deze populariteit heeft het hofje te danken aan bepaalde kenmerken dat het bezit waardoor zelfstandig wonen onder ouderen wordt vergemakkelijkt. Hofjes kunnen zorgen voor een groter gevoel van veiligheid, bescherming en meer sociale contacten. Elk hofje is echter anders, net als de context waar ze deel van uitmaken. In dit onderzoek wordt geprobeerd in kaart te brengen met welke kenmerken en in welke context de hofjes bijdragen aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen.

Het onderzoek bestaat uit een enquête over percepties van bewoners betreffende de bijdrage van de hofjes aan hun welbevinden. Aangezien u bewoner bent van het ... hofje zou ik u graag willen vragen om deze enquête in te vullen. De enquête bevat 35 vragen die ongeveer 10 minuten zullen kosten.

Wanneer u de enquête heeft ingevuld mag u deze naar mij terugsturen door middel van de bijgevoegde enveloppe/ mag u deze weer inleveren bij de beheerder van het hofje.

Uw gegevens zullen anoniem en enkel voor dit onderzoek gebruikt worden.

Uw medewerking zal een grote bijdrage zijn voor mijn onderzoek!

Alvast bedankt,

Tessa Haarler

Contact

Tessa Haarler: t.l.haarler@student.rug.nl

06-19889915

Bijlage 5. Enquête voor de bewoners van de hofjes

Enquête: Hofjes en zelfstandig wonende ouderen

Geachte heer/mevrouw,

Hartelijk dank dat u de tijd neemt om deze enquête in te vullen. Door het invullen van deze 5-10 minuten durende enquête, helpt u mij om de beste resultaten voor dit onderzoek te behalen. Uw antwoorden en gegevens zullen anoniem gebruikt worden.

1. Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw

2. Tot welke van de volgende leeftijdscategorieën behoort u?

- Jonger dan 55 jaar
- Tussen de 55 en 64 jaar
- Tussen de 65 en 74 jaar
- Tussen de 75 en 84 jaar
- 85 jaar of ouder

3. In welke stad woont u?

.....

4. Woont u zelf in een hofje?

- Ja
- Nee

5. Bent u alleenwonend?

- Ja
- Nee

6. Wat is de naam van het hofje waarin u woont?

.....

7. Hoe lang bent u al een bewoner van dit hofje?

- Minder dan 1 jaar
- Langer dan 1 jaar
- Langer dan 3 jaar
- Langer dan 5 jaar
- Langer dan 10 jaar

8. Hoe tevreden bent u met uw woning in het hofje?

Zeer ontevreden Neutraal Zeer tevreden

9. In welke mate worden uw dagelijkse activiteiten beperkt door lichamelijke klachten en beperkingen?

- Mijn dagelijkse activiteiten worden niet beperkt door lichamelijke klachten of beperkingen.
- Mijn dagelijkse activiteiten worden enigszins beperkt door lichamelijke klachten en beperkingen.
- Mijn dagelijkse activiteiten worden behoorlijk beperkt door lichamelijke klachten en beperkingen.
- Mijn dagelijkse activiteiten worden ernstig beperkt door lichamelijke klachten en beperkingen.

10. Bent u dagelijks afhankelijk van zorg?

- Ja
- Nee

11. Hoe belangrijk vindt u het om zelfstandig te kunnen blijven wonen?

Zeer onbelangrijk Neutraal Zeer belangrijk

12. Heeft u het idee dat u in uw huidige woonsituatie zelfstandig oud kunt worden? Waarom wel/niet?

.....
.....
.....
.....

13. In hoeverre heeft u het idee dat de woning van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Geen invloed	Neutraal	Grote invloed
○	○	○

14. Kunt u van de volgende kenmerken van een woning aangeven of deze volgens u van belang zijn voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

	Ze er onbelangrijk		Neutraal		Ze er belangrijk
De grootte van de woning	○	○	○	○	○
De woning is gelijkvloers	○	○	○	○	○
Rolstoelvriendelijkheid van de woning	○	○	○	○	○
De woning beschikt over een eigen tuin	○	○	○	○	○
Er is weinig onderhoud nodig aan de woning	○	○	○	○	○
De woning is goed te betalen	○	○	○	○	○

15. Bent u tevreden met de volgende kenmerken van uw eigen woning?

	Ze er ontevreden		Neutraal		Ze er tevreden
De grootte van uw woning	○	○	○	○	○
Het aantal verdiepingen in uw woning	○	○	○	○	○
De rolstoelvriendelijkheid van uw woning	○	○	○	○	○
De beschikbaarheid van een eigen tuin	○	○	○	○	○
De hoeveelheid onderhoud dat uw woning vraagt	○	○	○	○	○
De kosten die u moet betalen voor uw woning	○	○	○	○	○

16. Van welke andere aspecten van de woning heeft u het idee dat deze ook nog van invloed zijn op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

.....

.....

.....

.....

17. In hoeverre heeft u het idee dat een hofje van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Geen invloed		Neutraal		Grote invloed
☐	☐	☐	☐	☐

18. Kunt u van de volgende kenmerken van een hofje aangeven of deze volgens u van belang zijn voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

	Ze er o n b e l a n g r i j k		N e u t r a a l		Z e e r b e l a n g r i j k
De beschikbaarheid van goede voorzieningen in het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Het aantal woningen in het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
De aanwezigheid van een gezamenlijke tuin	☐	☐	☐	☐	☐
Of het hofje goed is onderhouden	☐	☐	☐	☐	☐
Mogelijkheden tot zorg in het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Een goed bestuur en beheer van het hofje	☐	☐	☐	☐	☐

19. Bent u tevreden met de volgende kenmerken van het hofje waarin u woont?

	Z e e r o n t e v r e d e n		N e u t r a a l		Z e e r t e v r e d e n
De beschikbare voorzieningen in het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Het aantal woningen in het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
De aanwezigheid van een gezamenlijke tuin	☐	☐	☐	☐	☐
Het onderhoud van het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
De mogelijkheden tot zorg in het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Het bestuur of beheer van het hofje	☐	☐	☐	☐	☐

20. Van welke andere aspecten van een hofje heeft u het idee dat deze ook nog van invloed zijn op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

.....

.....

.....

.....

21. In hoeverre heeft u het idee dat de omgeving van een hofje van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Geen invloed		Neutraal		Grote invloed
☐	☐	☐	☐	☐

22. Kunt u van de volgende kenmerken van de omgeving van een hofje aangeven of deze volgens u van belang zijn voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

	Zeer onbelangrijk		Neutraal		Zeer belangrijk
De nabijheid van zorgvoorzieningen (huisarts, apotheek)	☐	☐	☐	☐	☐
De nabijheid van dagelijkse voorzieningen (supermarkt)	☐	☐	☐	☐	☐
De nabijheid van sociale voorzieningen (clubhuis, ouderensoos)	☐	☐	☐	☐	☐
Goed begaanbare stoepen	☐	☐	☐	☐	☐
Voorzieningen zijn goed te bereiken met het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐	☐
Genoeg groen in de omgeving	☐	☐	☐	☐	☐

23. Bent u tevreden met de volgende kenmerken van de omgeving van uw hofje?

	Zeer ontevreden		Neutraal		Zeer tevreden
De nabijheid van zorgvoorzieningen (huisarts, apotheek)	☐	☐	☐	☐	☐
De nabijheid van dagelijkse voorzieningen (supermarkt)	☐	☐	☐	☐	☐
De nabijheid van sociale voorzieningen (clubhuis, ouderensoos)	☐	☐	☐	☐	☐
De begaanbaarheid van de stoepen	☐	☐	☐	☐	☐
De bereikbaarheid van voorzieningen met het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐	☐
De hoeveelheid groen in de omgeving	☐	☐	☐	☐	☐

24. Van welke andere aspecten van de omgeving van een hofje heeft u het idee dat deze ook nog van invloed zijn op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

.....

.....

.....

.....

25. In hoeverre heeft u het idee dat een gevoel van veiligheid van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Geen invloed		Neutraal		Grote invloed
☐	☐	☐	☐	☐

26. Kunt u van de volgende punten aangeven of deze volgens u van invloed zijn op een gevoel van veiligheid?

	Ze er on be lang rijk		Ne u traal		Ze er be lang rijk
Het hofje is niet toegankelijk voor vreemden	☐	☐	☐	☐	☐
De aanwezigheid van een poort tot het hofje die 's nachts kan worden afgesloten	☐	☐	☐	☐	☐
Geen gevaarlijke verkeerssituaties in de omgeving van het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Het hofje ligt in een veilige omgeving (geen overlast of criminaliteit)	☐	☐	☐	☐	☐
Genoeg sociale controle binnen het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Het hofje ziet er aantrekkelijk uit	☐	☐	☐	☐	☐

27. Bent u tevreden met de volgende kenmerken van uw hofje wanneer het gaat om een gevoel van veiligheid?

	Ze er on te ve re den		Ne u traal		Ze er te ve re den
De toegankelijkheid van het hofje voor vreemden	☐	☐	☐	☐	☐
De aanwezigheid van een poort die 's nachts kan worden afgesloten	☐	☐	☐	☐	☐
De veiligheid van het verkeer in de omgeving	☐	☐	☐	☐	☐
De algemene veiligheid van de omgeving	☐	☐	☐	☐	☐
De sociale controle binnen het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
De aantrekkelijkheid van het hofje	☐	☐	☐	☐	☐

28. Van welke andere aspecten van de omgeving of het hofje heeft u het idee dat deze ook nog van invloed zijn op een gevoel van veiligheid onder ouderen?

.....

.....

.....

.....

29. In hoeverre heeft u het idee dat genoeg sociaal contact van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

Geen invloed		Neutraal		Grote invloed
☐	☐	☐	☐	☐

30. Kunt u van de volgende punten aangeven of deze volgens u van invloed zijn op het gevoel van ouderen dat ze beschikken over genoeg sociaal contact?

	Zeer onbelangrijk		Neutraal		Zeer belangrijk
Het ontbreken van een gevoel van eenzaamheid	☐	☐	☐	☐	☐
De nabijheid van genoeg sociale voorzieningen in de omgeving	☐	☐	☐	☐	☐
Genoeg privacy	☐	☐	☐	☐	☐
Sociale activiteiten binnen het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Kunnen rekenen op genoeg steun en hulp van medebewoners	☐	☐	☐	☐	☐
De samenstelling van de bewoners	☐	☐	☐	☐	☐

31. Bent u tevreden met de volgende kenmerken van uw hofje wanneer het gaat om de mogelijkheden tot sociaal contact?

	Zeer ontevreden		Neutraal		Zeer tevreden
De nabijheid van sociale voorzieningen in de omgeving	☐	☐	☐	☐	☐
Genoeg privacy in het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Genoeg sociale activiteiten in het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Mogelijkheden tot sociale contacten binnen het hofje	☐	☐	☐	☐	☐
Genoeg steun en hulp van medebewoners	☐	☐	☐	☐	☐
De samenstelling van de bewoners	☐	☐	☐	☐	☐

32. Van welke andere aspecten van de omgeving of het hofje heeft u het idee dat deze ook nog van invloed zijn op het sociale contact van ouderen?

.....

.....

.....

.....

33. Is er iets wat u zou willen verbeteren of veranderen aan het hofje zodat u er prettiger woont?

.....
.....
.....

34. Op welke manier probeert u binnen het hofje zelf bij te dragen aan uw eigen welbevinden?

.....
.....
.....
.....

35. Zou u deel willen nemen aan een vervolg interview? Zo ja, zou u dan hieronder uw contactgegevens willen achterlaten met uw naam en telefoonnummer of emailadres? Alvast hartelijk bedankt.

.....
.....
.....

Hartelijk dank voor het invullen van deze enquête. Mocht u nog vragen hebben dan kunt u altijd contact opnemen via: t.l.haarler@student.rug.nl

Bijlage 6. Statistische analyse

De resultaten van de enquêtes zijn in dit onderzoek geanalyseerd door middel van het statistisch programma STATA. Om verbanden aan te kunnen tonen van de verschillende kenmerken van hofjes en hun invloed op de algemene tevredenheid over de hofjes wordt gebruik gemaakt van de statistische toets Chi-kwadraat. De Chi-kwadraat toets is speciaal geschikt voor ordinale data (Baldi & Moore, 2012). Door middel van de Chi-kwadraat toets worden verschillende variabelen tegen elkaar afgezet en wordt inzicht verkregen in de sterkte van het verband tussen de variabelen (Campbell, 2007). Om te testen of er een significant verband bestaat tussen de variabelen vergelijkt deze toets de werkelijke aantallen met de verwachte aantallen. De verwachte aantallen zijn de aantallen die men kan verwachten op basis van een willekeurige variatie (Baldi & Moore, 2012). Wanneer er een groot verschil is tussen de werkelijke aantallen en de verwachte aantallen is er een reden om aan te nemen dat er een verband bestaat tussen de variabelen (Baldi & Moore, 2012) In dit onderzoek kan dan bijvoorbeeld worden aangetoond of bepaalde kenmerken een significante invloed hebben op de algemene tevredenheid over het hofje.

$$\chi^2 = \sum \frac{(\text{werkelijke aantallen} - \text{verwachte aantallen})^2}{\text{verwachte aantallen}}$$

Om de Chi-kwadraat toets te mogen uitvoeren moet de steekproef groot genoeg zijn. De Chi-kwadraat toets is een benaderende methode die nauwkeuriger wordt wanneer het aantal respondenten toeneemt (Baldi & Moore, 2012). Dit komt tot uiting in de volgende voorwaarden (Campbell, 2007; Baldi & Moore, 2012):

- Minstens 80 procent van de cellen moet een verwachte waarde hebben van tenminste 5.
- De celfrequentie mag in geen van de cellen lager zijn dan 1.
- Bij de steekproef moet $N > 20$
- Waarnemingen moeten onafhankelijk van elkaar zijn.

Wanneer aan deze voorwaarden is voldaan en de uitkomsten van de test komen boven een bepaalde kritieke waarde uit dan kan worden gesproken van een significant verband tussen de twee variabelen. Een hoge uitkomst van de test betekent namelijk dat er een grote samenhang is tussen de variabelen (Campbell, 2007). Bij een hoog aantal vrijheidsgraden zal de uitkomst van de test groter moeten zijn om een significant verband aan te tonen, dan bij een laag aantal vrijheidsgraden (zie bijlage 7). Wanneer niet aan de voorwaarden wordt voldaan zal gebruik worden gemaakt van de Fisher's Exact

toets. Deze meet net als de Chi-kwadraat toets of er een verband bestaat tussen twee variabelen, er hoeft echter niet aan de voorwaarden van de Chi-kwadraat toets voldaan te zijn.

Bijlage 7. Tabel kritieke waarden chi-kwadraat toets

Chi-kwadraat toets							
Significantieniveau bij tweezijdige toetsing							
DF	0.20	0.10	0.05	0.025	0.02	0.01	0.005
1	1.642	2.706	3.841	5.024	5.412	6.635	7.879
2	3.219	4.605	5.991	7.378	7.824	9.210	10.597
3	4.642	6.251	7.815	9.348	9.837	11.345	12.838
4	5.989	7.779	9.488	11.143	11.668	13.277	14.860
5	7.289	9.236	11.070	12.833	13.388	15.086	16.750
6	8.558	10.645	12.592	14.449	15.033	16.812	18.548
7	9.803	12.017	14.067	16.013	16.622	18.475	20.278
8	11.030	13.362	15.507	17.535	18.168	20.090	21.955
9	12.242	14.684	16.919	19.023	19.679	21.666	23.589
10	13.442	15.987	18.307	20.483	21.161	23.209	25.188
11	14.631	17.275	19.675	21.920	22.618	24.725	26.757
12	15.812	18.549	21.026	23.337	24.054	26.217	28.300
13	16.985	19.812	22.362	24.736	25.472	27.688	29.819
14	18.151	21.064	23.685	26.119	26.873	29.141	31.319
15	19.311	22.307	24.996	27.488	28.259	30.578	32.801
16	20.465	23.542	26.296	28.845	29.633	32.000	34.267
17	21.615	24.769	27.587	30.191	30.995	33.409	35.718
18	22.760	25.989	28.869	31.526	32.346	34.805	37.156
19	23.900	27.204	30.144	32.852	33.687	36.191	38.582
20	25.038	28.412	31.410	34.170	35.020	37.566	39.997
21	26.171	29.615	32.671	35.479	36.343	38.932	41.401
22	27.301	30.813	33.924	36.781	37.659	40.289	42.796
23	28.429	32.007	35.172	38.076	38.968	41.638	44.181
24	29.553	33.196	36.415	39.364	40.270	42.980	45.559
25	30.675	34.382	37.652	40.646	41.566	44.314	46.928
26	31.795	35.563	38.885	41.923	42.856	45.642	48.290
27	32.912	36.741	40.113	43.195	44.140	46.963	49.645
28	34.027	37.916	41.337	44.461	45.419	48.278	50.993
29	35.139	39.087	42.557	45.722	46.693	49.588	52.336
30	36.250	40.256	43.773	46.979	47.962	50.892	53.672
40	47.269	51.805	55.758	59.342	60.436	63.691	66.766
50	58.164	63.167	67.505	71.420	72.613	76.154	79.490
60	68.972	74.397	79.082	83.298	84.580	88.379	91.952
70	79.715	85.527	90.531	95.023	96.388	100.425	104.215
80	90.405	96.578	101.879	106.629	108.069	112.329	116.321

90	101.054	107.565	113.145	118.136	119.648	124.116	128.299
100	111.667	118.498	124.342	129.561	131.142	135.807	140.169

Bijlage 8. Opzet interviews bewoners van de hofjes

Naam van de geïnterviewde:

Leeftijd:

Naam van het hofje:

Om enige richting te geven aan de interviews die worden afgenomen is een opzet gemaakt met enkele voorbeeldvragen. Aangezien het hier semigestructureerde interviews betreft is het niet nodig om exact deze vragen te stellen aan de ouderen, maar deze maken het wel mogelijk om de belangrijkste informatie te verkrijgen. De focus in de interviews moet liggen op het verkrijgen van meer diepgaande informatie dan dat in de enquêtes is opgedaan. Ondanks dat in de enquête al enkele open vragen zijn opgenomen, wordt in de interviews nog meer ingegaan op de 'hoe-' en 'waarom-' vragen. De exacte vragen en de volgorde waarin deze worden gesteld is afhankelijk van de manier waarop het interview verloopt. De interviews worden opgenomen zodat deze later kunnen worden uitgewerkt.

Introductie.

Mijn naam is Tessa Haarler en ik studeer Sociale planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Op dit moment ben ik bezig met mijn afstudeerscriptie over de invloed van het wonen in hofjes op het welbevinden van ouderen. Ik focus me op dit onderwerp omdat ik heb gemerkt dat zelfstandig wonen onder ouderen steeds meer gewenst is door de ouderen zelf, maar dat dit ook wordt gestimuleerd vanuit het huidige zorgbeleid. Daarnaast blijkt dat hofjes een populaire woonvorm zijn om zelfstandig wonen mogelijk te maken. Deze populariteit heeft het hofje volgens verschillende literatuur te danken aan bepaalde kenmerken dat het bezit waardoor zelfstandig wonen onder ouderen wordt vergemakkelijkt. Elk hofje is echter anders, net als de context waar ze deel van uitmaken. In dit onderzoek wil ik proberen in kaart te brengen met welke kenmerken en in welke context de hofjes bijdragen aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. De resultaten van deze interviews maken het mogelijk om meer inzicht te krijgen in de meningen en inzichten van bewoners en andere betrokkenen. Uiteindelijk kunnen de aanbevelingen die voortkomen uit mijn onderzoek ervoor zorgen dat toekomstige woonvormen beter aansluiten op de wensen en behoeften van ouderen.

Waarschijnlijk zal dit gesprek ongeveer een uurtje duren waarbij we verschillende kenmerken van hofjes zullen bespreken. In dit gesprek wil ik de focus graag leggen op 'hoe' en 'waarom' –vragen,

vandaar dat het belangrijk is dat u vertelt over uw eigen ervaringen binnen het hofje en uw mening over de positieve en misschien negatieve aspecten van het hofje. Daarnaast wil ik nog benadrukken dat vertrouwelijk wordt omgegaan met de informatie die u geeft en dat uw naam niet zal worden genoemd. Tenslotte zou ik nog willen vragen of u toestemming geeft dat dit gesprek wordt opgenomen.

1. Algemeen

Verkrijgen van persoonlijke informatie over de geïnterviewde.

- Zou u uzelf willen voorstellen?
- Wat is uw naam, uw leeftijd, bent u alleenwonend?
- In welk hofje woont u? En hoelang woont u hier al?
- Kunt u iets vertellen over uw gezondheid? Bent u bijvoorbeeld afhankelijk van zorg?
- Kunt u iets over uw hobby's vertellen of over uw dagelijkse activiteiten?
- Kunt u iets over uw familie vertellen?

2. Zelfstandig wonen

Inzicht krijgen in de percepties en ervaringen van de geïnterviewde wanneer het gaat over zelfstandig wonen.

Aangezien ik vaak heb gelezen dat ouderen steeds langer zelfstandig willen blijven wonen en dit ook gestimuleerd wordt vanuit het zorgbeleid ben ik benieuwd hoe u hier tegenaan kijkt en of u het idee hebt dat zelfstandig wonen mogelijk is in uw huidige woonsituatie.

- Kunt u iets vertellen over uw gezondheid? Bent u bijvoorbeeld afhankelijk van zorg?
- Hoe belangrijk vindt u het om zelfstandig te kunnen blijven wonen, en waarom?
- Heeft u het idee dat u in uw huidige woonsituatie zelfstandig oud kunt worden? Waarom wel/niet?
- Zijn er binnen uw hofje veel ouderen die zelfstandig blijven wonen? Heeft u het idee dat dit goed mogelijk is?

3. Het hofje

Inzicht krijgen in achterliggende informatie van het hofje waarin de geïnterviewde woont.

Aangezien uit de literatuur blijkt dat het hofje een woonvorm zou kunnen zijn die zelfstandig wonen gemakkelijker maakt voor ouderen, ben ik benieuwd wat de kenmerken zijn van het hofje waarin u

woont. En in welke mate u denkt dat deze kenmerken bijdragen aan het welzijn van ouderen of juist niet.

- Kunt u het één en ander vertellen over het hofje waarin u woont?
- Kunt u iets vertellen over de samenstelling van de bewoners van het hofje? Wonen er enkel ouderen/enkel vrouwen? Wat is de gemiddelde leeftijd van de bewoners? Wonen er enkel alleenstaanden in het hofje of ook echtparen?
- Hoelang bestaat dit hofje al? En is er in de tussentijd veel veranderd?
- Hoelang woont u zelf al in dit hofje? En hoelang wonen de meeste andere bewoners hier?
- Zijn de hofjeswoningen speciaal ontworpen voor ouderen? Zo nee, zijn er aanpassingen gedaan aan de woningen om ze geschikt te maken voor ouderen?
- Worden de woningen gehuurd door de bewoners of gaat het hier om koopwoningen?
- Uit hoeveel woningen bestaat het hofje?
- Kunt u omschrijven hoe het hofje eruit ziet? Wat is bijvoorbeeld de opstelling?
- In hoeverre heeft u het idee dat een hofje van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom?
- Kunt u aangeven welke kenmerken van dit hofje volgens u het meest van belang zijn voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?

(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: voorzieningen, aantal woningen, gezamenlijke tuin, onderhoud, zorg, bestuur/beheer).

- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje u het meest tevreden bent? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?

(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: voorzieningen, aantal woningen, gezamenlijke tuin, onderhoud, zorg, bestuur/beheer).

- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje u het minst tevreden bent? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?

(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: voorzieningen, aantal woningen, gezamenlijke tuin, onderhoud, zorg, bestuur/beheer).

- Wat doen u en uw medebewoners om de negatieve kenmerken van dit hofje te verbeteren en om de positieve kenmerken extra te versterken?

4. De wooncarrière

Een wooncarrière gaat in op de woonvormen waarin in u vroeger hebt gewoond, waarin u nu woont, en waarin u in de toekomst zou willen wonen. Gekozen woonvormen en overgangen in de wooncarrière worden beïnvloed door bepaalde gebeurtenissen en wensen. De wooncarrière vertelt veel over de woonwensen van mensen en de veranderingen die hierin hebben plaatsgevonden. Ik ben benieuwd waarom u bepaalde keuzes hebt gemaakt of zou maken.

Inzicht krijgen in de (veranderende) woonwensen van de geïnterviewde.

- Hoelang woont u al in het hofje?
- Waar woonde u voordat u hier kwam wonen? Wat was de woonvorm? En wat was de locatie? Wat zijn de grootste verschillen tussen uw vorige woonsituatie en de huidige?
- Om welke redenen wilde u verhuizen?
- Waarom hebt u de keuze genomen om in een hofje te gaan wonen? En waarom dit hofje?
- Zou u als u weer gaat verhuizen weer zelfstandig gaan wonen? En weer in een hofje?
- Hoe ziet u uw woonsituatie in de toekomst? Zou u graag zo lang mogelijk in dit hofje blijven wonen?
- Wat doet u zelf om aan uw woonwensen te voldoen? Hoe zorgt u ervoor dat u zo lang mogelijk in dit hofje kan blijven wonen/ zelfstandig kan blijven wonen?

5. De woning

Inzicht verkrijgen in de kenmerken van de woningen en de mate van tevredenheid over deze kenmerken van de geïnterviewde.

Volgens de literatuur heeft de woning een grote invloed op het welzijn van ouderen. Ik ben benieuwd welke kenmerken van de woning u het meest belangrijk vindt om zelfstandig te kunnen blijven wonen en hoe tevreden u bent met de eigenschappen van uw woning.

- Kunt u het één en ander vertellen over uw woning? Hoe ziet uw woning eruit? Wat is de grootte van de woning?
- Is de woning volgens u geschikt voor ouderen?
- Zijn er speciale aanpassingen aan de woning gedaan die het makkelijker maken voor ouderen om er te wonen?

- Is de woning geschikt voor ouderen in een rolstoel? Zijn er drempels, te smalle deuren, een trap?
- Wat waardeert u het meest aan uw woning?
- Wat zou u graag willen aanpassen aan uw woning?
- Als u later meer zorg nodig hebt, zou u dan willen/moeten verhuizen?
- In hoeverre heeft u het idee dat de woning van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom?
- Kunt u aangeven welke kenmerken van uw woning volgens u het meest van belang zijn voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?

(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de grootte van de woning, gelijkvloers, rolstoelvriendelijkheid, onderhoud, betaalbaarheid)

- Kunt u aangeven over welke kenmerken van uw woning u het meest tevreden bent? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?

(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de grootte van de woning, gelijkvloers, rolstoelvriendelijkheid, onderhoud, betaalbaarheid).

- Kunt u aangeven over welke kenmerken van uw woning u het minst tevreden bent? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?

(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de grootte van de woning, gelijkvloers, rolstoelvriendelijkheid, onderhoud, betaalbaarheid).

- Wat doen u en uw medebewoners om de negatieve kenmerken van jullie woningen te verbeteren en om de positieve kenmerken van de woningen extra te versterken?

6. De omgeving

Inzicht verkrijgen in de kenmerken van de omgeving en de mate van tevredenheid over deze kenmerken van de geïnterviewde.

Ik heb veel gelezen dat de omgeving een grote invloed heeft op het welzijn van mensen. Deze invloed wordt volgens veel onderzoekers groter naarmate men ouder wordt. De invloed dat de omgeving heeft verschilt echter per persoon. Ik ben benieuwd in welke mate u het idee heeft dat de omgeving invloed heeft op uw welzijn en hoe u de omgeving rondom uw hofje beoordeeld.

- Kunt u kort iets vertellen over de locatie van uw hofje? In een ruraal gebied/ in de binnenstad. In een rustige/drukke omgeving
- Wat vindt u over het algemeen van de omgeving van uw hofje?
- Wat spreekt u het meest aan van de omgeving van uw hofje?
- Wat vindt u het meest nadelig van de omgeving van uw hofje?
- In hoeverre heeft u het idee dat de omgeving van een hofje van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?
- Kunt u aangeven welke kenmerken van de omgeving van uw hofje volgens u het meest van belang zijn voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de nabijheid van zorg-, dagelijkse en sociale voorzieningen, kwaliteit stoepen, openbaar vervoer, groen)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van de omgeving van uw hofje u het meest tevreden bent? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de nabijheid van zorg-, dagelijkse en sociale voorzieningen, kwaliteit stoepen, openbaar vervoer, groen)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van de omgeving van uw hofje u het minst tevreden bent? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de nabijheid van zorg-, dagelijkse en sociale voorzieningen, kwaliteit stoepen, openbaar vervoer, groen)
- Wat doen u en uw medebewoners om de negatieve kenmerken van de omgeving van het hofje te verbeteren en om de positieve kenmerken van de omgeving extra te versterken?

7. Veiligheid

Inzicht krijgen in de mate waarin de geïnterviewde aangeeft dat deze in een veilige omgeving woont en de manier waarop de woonsituatie hieraan bijdraagt.

Ik heb gelezen dat veel ouderen waarde hechten aan een gevoel van veiligheid wanneer ze zelfstandig blijven wonen. Daarnaast wordt vaak gezegd dat hofjes beschutting bieden aangezien ze achter een gesloten poort of deur liggen. Deze gevoelens verschillen echter per persoon. Ik ben benieuwd wat uw ideeën en ervaringen hierbij zijn.

- Voelt u zich veilig in uw huidige woonomgeving?
- Denkt u dat u zich veiliger zou voelen in een andere woonomgeving?

- Wat zou u veranderen aan uw woonomgeving om een (nog) veiliger gevoel te creëren?
- Heeft u het idee dat een hofje een gevoel van beschutting geeft?
- In hoeverre heeft u het idee dat een gevoel van veiligheid van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?
- Kunt u aangeven welke kenmerken binnen het hofje of in de omgeving volgens u het meest van belang zijn om een gevoel van veiligheid te creëren bij zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: Toegankelijkheid voor vreemden, aanwezigheid poort, verkeer, criminaliteit, aantrekkelijkheid)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje of de omgeving van uw hofje u het meest tevreden bent wanneer het gaat om veiligheid? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: Toegankelijkheid voor vreemden, aanwezigheid poort, verkeer, criminaliteit, aantrekkelijkheid)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje of de omgeving van uw hofje u het minst tevreden bent wanneer het gaat om veiligheid? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: Toegankelijkheid voor vreemden, aanwezigheid poort, verkeer, criminaliteit, aantrekkelijkheid)
- Wat doen u en uw medebewoners om de negatieve kenmerken van het hofje of de omgeving te verbeteren en om de positieve kenmerken van het hofje of de omgeving extra te versterken wanneer het gaat om een gevoel van veiligheid?

8. Sociaal contact

Inzicht krijgen in de mate waarin de geïnterviewde aangeeft dat deze genoeg/goed sociaal contact heeft en de manier waarop de woonsituatie hieraan bijdraagt.

Volgens verschillende literatuur kampen veel ouderen met een gevoel van eenzaamheid. Genoeg sociaal contact schijnt van grote invloed te zijn op het welzijn van ouderen. Wanneer de omgeving goed is ingericht kan deze sociaal contact stimuleren. Ik ben benieuwd hoe de situatie in uw woonomgeving is en of deze sociaal contact stimuleert.

- Hoe is uw contact met vrienden en familie?

- Voelt u zich wel eens eenzaam?
- Hoe zou u het contact van de bewoners onderling beschrijven? Hoe gaat men over het algemeen met elkaar om?
- Worden er veel gezamenlijke activiteiten ondernomen?
- Heeft iedereen behoefte aan contact met elkaar?
- Zijn er ook wel eens onenigheden binnen het hofje? Hoe wordt daar mee omgegaan?
- Op welke manier helpen de bewoners elkaar? Bijvoorbeeld boodschappen voor elkaar doen.
- Als u iets zou kunnen veranderen aan de manier waarop de bewoners met elkaar omgaan, wat zou dat dan zijn?
- In hoeverre heeft u het idee dat genoeg sociaal contact van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom?
- Kunt u aangeven welke kenmerken binnen het hofje of in de omgeving volgens u het meest van belang zijn om sociaal contact te stimuleren bij zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: sociale voorzieningen, privacy, activiteiten, steun en hulp van medebewoners, samenstelling bewonersgroep)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje of de omgeving van uw hofje u het meest tevreden bent wanneer het gaat om sociaal contact? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: sociale voorzieningen, privacy, activiteiten, steun en hulp van medebewoners, samenstelling bewonersgroep)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje of de omgeving van uw hofje u het minst tevreden bent wanneer het gaat om sociaal contact? En waarom? Hoe kijken andere bewoners hier tegenaan?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: sociale voorzieningen, privacy, activiteiten, steun en hulp van medebewoners, samenstelling bewonersgroep)
- Wat doen u en uw medebewoners om de negatieve kenmerken van het hofje of de omgeving te verbeteren en om de positieve kenmerken van het hofje of de omgeving extra te versterken wanneer het gaat om sociaal contact?

8. Beleid en beheer

Inzicht verkrijgen in de manier waarop het hofje wordt beheerd en bestuurd. Daarnaast inzicht verkrijgen in de context waarin hofjes functioneren.

- Wie is de eigenaar van het hofje?
- Door wie wordt het hofje beheerd?
- Wat vindt u van de manier waarop het hofje wordt beheerd/bestuurd?
- Hoe is het contact tussen de bestuurders/beheerders en de bewoners?
- Op welke manier dragen u en uw medebewoners bij aan het bestuur/beheer van het hofje
- Wat zou u willen veranderen aan de manier waarop het hofje wordt beheerd?
- Hoe worden beslissingen binnen het hofje genomen?
- Wat vindt u van de trend dat steeds met ouderen zelfstandig moeten wonen door veranderingen in het zorgbeleid?
- Wat zou de overheid moeten doen om zelfstandig wonen te vergemakkelijken?
- Wat zou de overheid volgens u moeten doen om te zorgen dat hofjes kunnen blijven bestaan?
- Wat zou volgens u moeten worden aangepast aan de huidige situatie om hofjes nog beter te kunnen laten functioneren?
- (Hoe) zouden andere ouderen gestimuleerd moeten worden om in een hofje te komen wonen?

9. Afsluiting

- Ten slotte ben ik benieuwd wat u de grootste pluspunten vindt van uw woonsituatie?
- En wat zijn de grootste minpunten?
- Aan wie zou u een hofjeswoning aanraden?
- Wat zou u veranderen aan uw woonsituatie?
- Heeft u zelf nog iets toe te voegen?
- Heeft u nog vragen?

--- Hartelijk bedankt voor het interview en uw tijd ---

Bijlage 9. Opzet interviews bestuurders/beheerders van de hofjes

Naam van de geïnterviewde:

Functie:

Naam van het hofje:

Om enige richting te geven aan de interviews die worden afgenomen is een opzet gemaakt met enkele voorbeeldvragen. Aangezien het hier semigestructureerde interviews betreft is het niet nodig om exact deze vragen te stellen aan de ouderen, maar deze maken het wel mogelijk om de belangrijkste informatie te verkrijgen. De focus in de interviews moet liggen op het verkrijgen van meer diepgaande informatie dan dat in de enquêtes is opgedaan. Ondanks dat in de enquête al enkele open vragen zijn opgenomen, wordt in de interviews nog meer ingegaan op de 'hoe-' en 'waarom-' vragen. De exacte vragen en de volgorde waarin deze worden gesteld is afhankelijk van de manier waarop het interview verloopt. De interviews worden opgenomen zodat deze later kunnen worden uitgewerkt.

Introductie.

Mijn naam is Tessa Haarler en ik studeer Sociale planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Op dit moment ben ik bezig met mijn afstudeerscriptie over de invloed van het wonen in hofjes op het welbevinden van ouderen. Ik focus me op dit onderwerp omdat ik heb gemerkt dat zelfstandig wonen onder ouderen steeds meer gewenst is door de ouderen zelf, maar dat dit ook wordt gestimuleerd vanuit het huidige zorgbeleid. Daarnaast blijkt dat hofjes een populaire woonvorm zijn om zelfstandig wonen mogelijk te maken. Deze populariteit heeft het hofje volgens verschillende literatuur te danken aan bepaalde kenmerken dat het bezit waardoor zelfstandig wonen onder ouderen wordt vergemakkelijkt. Elk hofje is echter anders, net als de context waar ze deel van uitmaken. In dit onderzoek wil ik proberen in kaart te brengen met welke kenmerken en in welke context de hofjes bijdragen aan het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen. De resultaten van deze interviews maken het mogelijk om meer inzicht te krijgen in de meningen en inzichten van bewoners en andere betrokkenen. Uiteindelijk kunnen de aanbevelingen die voortkomen uit mijn onderzoek ervoor zorgen dat toekomstige woonvormen beter aansluiten op de wensen en behoeften van ouderen.

Waarschijnlijk zal dit gesprek ongeveer een uurtje duren waarbij we verschillende kenmerken van hofjes zullen bespreken. In dit gesprek wil ik de focus graag leggen op 'hoe' en 'waarom' –vragen,

vandaar dat het belangrijk is dat u vertelt over uw eigen ervaringen binnen het hofje en uw mening over de positieve en misschien negatieve aspecten van het hofje. Daarnaast wil ik nog benadrukken dat vertrouwelijk wordt omgegaan met de informatie die u geeft en dat uw naam niet zal worden genoemd. Tenslotte zou ik nog willen vragen of u toestemming geeft dat dit gesprek wordt opgenomen.

1. Algemeen

Verkrijgen van persoonlijke informatie over de geïnterviewde.

- Zou u uzelf willen voorstellen? Wat is uw naam, uw leeftijd, uw beroep?
- Wat is uw functie? Op welke manier draagt u bij aan het functioneren van het hofje?
- Woont u zelf ook in het hofje? Zo ja, wat is uw woonsituatie in het hofje?
- Hoelang bent u al betrokken bij dit hofje?
- Waarom en op welke manier bent u betrokken geraakt bij dit hofje?

2. Zelfstandig wonen

Inzicht krijgen in de percepties en ervaringen van de geïnterviewde wanneer het gaat over zelfstandig wonen.

Aangezien het blijkt dat ouderen steeds langer zelfstandig willen blijven en dit ook gestimuleerd wordt vanuit het zorgbeleid ben ik benieuwd of u er ook zo tegenaan kijkt en of u het idee hebt dat zelfstandig wonen mogelijk is in het hofje.

- Hoe belangrijk vindt u het dat de bewoners zelfstandig in het hofje kunnen blijven wonen, en waarom?
- Heeft u het idee dat bewoners in het hofje kunnen blijven wonen als ze meer zorg nodig hebben? Waarom wel/niet?
- Zijn er binnen het hofje veel ouderen die zelfstandig blijven wonen?
- Probeert u het voor de bewoners gemakkelijker te maken om zelfstandig te kunnen blijven wonen? Zo ja, op welke manier?

3. Het beheer/bestuur

Inzicht verkrijgen in de manier waarop het hofje wordt bestuurd/beheerd en wat de belangen zijn van de bestuurder/beheerder.

De manier waarop het hofje wordt bestuurd en beheerd zou een invloed kunnen hebben op het welzijn van de bewoners.

- Waar bestaan uw werkzaamheden binnen het hofje uit?
- Op welke manier draagt u bij aan het welbevinden van de bewoners?
- Welk doel streeft u na als bestuurder/beheerder?
- Op welke manier probeert u dit doel te bereiken?
- Welke factoren belemmeren u bij het bereiken van dit doel?
- Welke factoren vergemakkelijken het bereiken van dit doel?
- Wat doen de bewoners zelf om het hofje te beheren?
- Hoe is uw contact met de bewoners? Wordt er samengewerkt?
- Waarom hebt u ervoor gekozen om dit hofje te beheren/besturen?
- Wat vindt u ervan om dit hofje te beheren/besturen?
- Heeft u het idee dat goed bestuur/beheer een effect heeft op het welzijn van de bewoners?

4. Het hofje

Inzicht krijgen in achterliggende informatie van het hofje waarbij de geïnterviewde betrokken is.

Aangezien uit de literatuur blijkt dat het hofje een woonvorm zou kunnen zijn die zelfstandig wonen gemakkelijker maakt voor ouderen, ben ik benieuwd wat de kenmerken zijn van het hofje waarbij u betrokken bent. En in welke mate u denkt dat deze kenmerken bijdragen aan het welzijn van ouderen of juist niet.

- Kunt u het één en ander vertellen over het hofje?
- Kunt u iets vertellen over de samenstelling van de bewoners van het hofje? Wonen er enkel ouderen/enkel vrouwen? Wat is de gemiddelde leeftijd van de bewoners? Wonen er enkel alleenstaanden in het hofje of ook echtparen?
- Hoelang bestaat dit hofje al? En is er in de tussentijd veel veranderd?
- Hoelang wonen de meeste bewoners hier?
- Waarom kiezen de meeste bewoners ervoor om hier te gaan wonen?
- Als wat voor een type personen zou u de hofjesbewoners beschrijven
- Zijn de hofjeswoningen speciaal ontworpen voor ouderen? Zo nee, zijn er aanpassingen gedaan aan de woningen om ze geschikt te maken voor ouderen?
- Worden de woningen gehuurd door de bewoners of gaat het hier om koopwoningen?
- Uit hoeveel woningen bestaat het hofje?
- Kunt u omschrijven hoe het hofje eruit ziet? Wat is bijvoorbeeld de opstelling?
- In hoeverre heeft u het idee dat een hofje van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom?

- Kunt u aangeven welke kenmerken van dit hofje volgens u het meest van belang zijn voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: voorzieningen, aantal woningen, gezamenlijke tuin, onderhoud, zorg, bestuur/beheer).
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje u het meest tevreden bent? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: voorzieningen, aantal woningen, gezamenlijke tuin, onderhoud, zorg, bestuur/beheer).
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje u het minst tevreden bent? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: voorzieningen, aantal woningen, gezamenlijke tuin, onderhoud, zorg, bestuur/beheer).
- Wat doet u eraan om de negatieve kenmerken van dit hofje te verbeteren en om de positieve kenmerken extra te versterken?

5. De woning

Inzicht verkrijgen in de kenmerken van de woningen binnen het hofje en de mate waarin de woningen bijdragen aan het welzijn van de bewoners in de ogen van de geïnterviewde.

Volgens de literatuur heeft de woning een grote invloed op het welzijn van ouderen. Ik ben benieuwd welke kenmerken van de woning u het meest belangrijk vindt voor de bewoners om zelfstandig te kunnen blijven wonen en in welke mate de woningen in het hofje volgens u aan deze kenmerken voldoen.

- Kunt u het één en ander vertellen over de woningen in het hofje? Hoe zien de woningen eruit? Wat is de grootte van de woningen bijvoorbeeld?
- Zijn de woningen volgens u geschikt voor ouderen? En waarom?
- Zijn er speciale aanpassingen aan de woningen gedaan die het makkelijker maken voor ouderen om er te wonen?
- Zijn de woningen geschikt voor ouderen in een rolstoel? Zijn er drempels, te smalle deuren, een trap?
- Wat zou u graag willen aanpassen aan de woningen?

- Denkt u dat ouderen die meer zorg nodig gaan hebben op een gegeven moment moeten verhuizen?
- In hoeverre heeft u het idee dat de woning van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom?
- Kunt u aangeven welke kenmerken van de woningen in het hofje volgens u het meest van belang zijn voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de grootte van de woning, gelijkvloers, rolstoelvriendelijkheid, onderhoud, betaalbaarheid)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van de woningen in het hofje u het meest tevreden bent? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de grootte van de woning, gelijkvloers, rolstoelvriendelijkheid, onderhoud, betaalbaarheid).
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van de woningen in het hofje u het minst tevreden bent? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de grootte van de woning, gelijkvloers, rolstoelvriendelijkheid, onderhoud, betaalbaarheid).
- Wat doet u om de negatieve kenmerken van de woningen in het hofje te verbeteren en om de positieve kenmerken van de woningen extra te versterken?

6. De omgeving

Inzicht verkrijgen in de kenmerken van de omgeving van het hofje en de mate waarin de omgeving bijdraagt aan het welzijn van de bewoners in de ogen van de geïnterviewde.

Volgens de literatuur heeft de omgeving een grote invloed op het welzijn van mensen. Deze invloed wordt groter naarmate men ouder wordt. Ik ben benieuwd in hoeverre u het idee heeft dat de omgeving een grote invloed heeft op het welzijn van de bewoners en hoe u de omgeving rondom het hofje beoordeeld.

- Kunt u kort iets vertellen over de locatie van het hofje? In een ruraal gebied/ in de binnenstad. In een rustige/drukke omgeving
- Wat vindt u over het algemeen van de omgeving van uw hofje?

- Wat spreekt u het meest aan van de omgeving van uw hofje voor de bewoners?
- Wat vindt u het meest nadelig van de omgeving van uw hofje voor de bewoners?
- In hoeverre heeft u het idee dat de omgeving van een hofje van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?
- Kunt u aangeven welke kenmerken van de omgeving van het hofje volgens u het meest van belang zijn voor het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de nabijheid van zorg-, dagelijkse en sociale voorzieningen, kwaliteit stoepen, openbaar vervoer, groen)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van de omgeving van het hofje u het meest tevreden bent? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de nabijheid van zorg-, dagelijkse en sociale voorzieningen, kwaliteit stoepen, openbaar vervoer, groen)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van de omgeving van het hofje u het minst tevreden bent? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bewoner geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: de nabijheid van zorg-, dagelijkse en sociale voorzieningen, kwaliteit stoepen, openbaar vervoer, groen)
- Wat doet u om de negatieve kenmerken van de omgeving van het hofje te verbeteren en om de positieve kenmerken van de omgeving extra te versterken?

7. Veiligheid

Inzicht krijgen in hoeverre de geïnterviewde een veilig gevoel belangrijk vindt voor het welzijn van de bewoners en in welke mate het hofje hier aan bijdraagt volgens de geïnterviewde.

Volgens de literatuur hechten ouderen veel waarde aan een gevoel van veiligheid wanneer ze zelfstandig blijven wonen. Daarnaast zouden hofjes beschutting moeten bieden. Ik ben benieuwd hoe u hier tegenaan kijkt.

- Heeft u het idee dat de bewoners zich veilig voelen in het hofje?
- Wat zou u veranderen aan het hofje om een (nog) veiliger gevoel te creëren voor de bewoners?
- Heeft u het idee dat een hofje een gevoel van beschutting geeft voor de bewoners?
- In hoeverre heeft u het idee dat een gevoel van veiligheid van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen?

- Wat doet u er zelf aan om het gevoel van veiligheid onder de bewoners te verhogen?
- Kunt u aangeven welke kenmerken binnen het hofje of in de omgeving volgens u het meest van belang zijn om een gevoel van veiligheid te creëren bij zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: Toegankelijkheid voor vreemden, aanwezigheid poort, verkeer, criminaliteit, aantrekkelijkheid)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje of de omgeving van het hofje u het meest tevreden bent wanneer het gaat om veiligheid voor de bewoners? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: Toegankelijkheid voor vreemden, aanwezigheid poort, verkeer, criminaliteit, aantrekkelijkheid)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje of de omgeving van uw hofje u het minst tevreden bent wanneer het gaat om veiligheid van de bewoners? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: Toegankelijkheid voor vreemden, aanwezigheid poort, verkeer, criminaliteit, aantrekkelijkheid)
- Wat doet u om de negatieve kenmerken van het hofje of de omgeving te verbeteren en om de positieve kenmerken van het hofje of de omgeving extra te versterken wanneer het gaat om een gevoel van veiligheid voor de bewoners?

7. Sociaal contact

Inzicht krijgen in de mate waarin de geïnterviewde sociaal contact belangrijk vindt voor het welzijn van de ouderen. En de mate waarin het hofje hier volgens de geïnterviewde aan bijdraagt.

Volgens de literatuur kampen veel ouderen met een gevoel van eenzaamheid. Genoeg sociaal contact schijnt van grote invloed te zijn op het welzijn van ouderen. Wanneer de omgeving goed is ingericht kan deze sociaal contact stimuleren. Ik ben benieuwd hoe de situatie in het hofje is en of deze sociaal contact stimuleert.

- Hoe is het contact van de bewoners met hun vrienden en familie volgens u?
- Voelen de bewoners zich wel eens eenzaam volgens u?
- Hoe zou u het contact van de bewoners onderling beschrijven? Hoe gaat men over het algemeen met elkaar om?
- Worden er veel gezamenlijke activiteiten ondernomen?

- Heeft iedereen behoefte aan contact met elkaar?
- Zijn er ook wel eens onenigheden binnen het hofje? Hoe wordt daar mee omgegaan?
- Op welke manier helpen de bewoners elkaar? Bijvoorbeeld boodschappen voor elkaar doen.
- Als u iets zou kunnen veranderen aan de manier waarop de bewoners met elkaar omgaan, wat zou dat dan zijn?
- Op welke manier draagt u bij aan het sociaal contact tussen de bewoners?
- Hoe is uw contact met de bewoners?
- In hoeverre heeft u het idee dat genoeg sociaal contact van invloed is op het welbevinden van zelfstandig wonende ouderen? En waarom?
- Kunt u aangeven welke kenmerken binnen het hofje of in de omgeving volgens u het meest van belang zijn om sociaal contact te stimuleren bij zelfstandig wonende ouderen? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: sociale voorzieningen, privacy, activiteiten, steun en hulp van medebewoners, samenstelling bewonersgroep)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje of de omgeving van uw hofje u het meest tevreden bent wanneer het gaat om sociaal contact bij de bewoners? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: sociale voorzieningen, privacy, activiteiten, steun en hulp van medebewoners, samenstelling bewonersgroep)
- Kunt u aangeven over welke kenmerken van het hofje of de omgeving van uw hofje u het minst tevreden bent wanneer het gaat om sociaal contact bij de bewoners? En waarom? Hoe kijken de bewoners hier tegenaan volgens u?
(Wanneer de bestuurder/beheerder geen antwoord weet, kunnen bijvoorbeeld de volgende onderwerpen worden aangekaart: sociale voorzieningen, privacy, activiteiten, steun en hulp van medebewoners, samenstelling bewonersgroep)
- Wat doet u om de negatieve kenmerken van het hofje of de omgeving te verbeteren en om de positieve kenmerken van het hofje of de omgeving extra te versterken wanneer het gaat om sociaal contact bij de bewoners?

8. Context

Inzicht verkrijgen in de context waarin hofjes functioneren.

- Wie is eindverantwoordelijke voor het hofje? Dus wie is de uiteindelijke eigenaar? Dit kan bijvoorbeeld een corporatie of stichting zijn.
- Hoe worden beslissingen binnen het hofje genomen?

- Op welke manier dragen de bewoners zelf bij aan het beheer/bestuur van het hofje?
- Wat vindt u zelf van de manier waarop het hofje wordt beheerd/bestuurd?
- Wat zou u willen veranderen aan de manier waarop het hofje wordt beheerd?
- Welke verschillende organisaties/actoren spelen een rol bij het functioneren van het hofje?
Met welke organisaties/actoren komt u in contact bij het beheren van het hofje?
- Op welke manier beperken/stimuleren deze organisaties/actoren het functioneren van het hofje?
- Wat zou u willen verbeteren aan de relatie tussen deze organisaties/actoren en het hofje?
- Zijn er vanuit het hofje speciale afspraken gemaakt met de gemeente die het functioneren van het hofje verbeteren?
- Wat vindt u van het beleid van de overheid/gemeente omtrent de zorg voor ouderen?
- Wat vindt u van de trend dat steeds meer ouderen zelfstandig moeten wonen door veranderingen in het zorgbeleid?
- Wat betekenen de veranderingen in het beleid voor uw eigen hofje?
- Merkt u dat hofjes steeds populairder worden onder ouderen? Of juist niet? Hoe dan?
- Wat zou de overheid/gemeente moeten doen om zelfstandig wonen te vergemakkelijken?
- Heeft u het idee dat u wordt gesteund door de overheid/gemeente bij het beheren/besturen van de het hofje?
- Wat zou de overheid/gemeente volgens u moeten doen om te zorgen dat hofjes kunnen blijven bestaan?
- Wat zou er volgens u moeten worden aangepast aan de huidige situatie om hofjes nog beter te kunnen laten functioneren?
- Hoe zou het beheer/bestuur van het hofje makkelijker kunnen worden gemaakt?
- Ontvangt u subsidies?
- Op welke manier kunnen alle kosten worden betaald? Waar haalt u uw inkomsten vandaan?
- Hoe zouden andere ouderen gestimuleerd kunnen worden om in een hofje te komen wonen?
- Bij een nieuw hofje: wat was de reden om het hofje te realiseren?
- Wat wordt er lokaal geregeld dat het functioneren van het hofje gemakkelijker maakt?
- Wat wordt er lokaal geregeld dat het welbevinden van de ouderen verbeterd?
- Hoe kunnen de bewoners in het hofje zorg ontvangen? Hoe is dit lokaal geregeld?
- Zijn er vanuit het hofje speciale afspraken met zorgaanbieders?
- Kunnen de ouderen in het hofje meer/gemakkelijker zorg ontvangen dan ouderen die niet in een hofje wonen?
- Zijn er nog speciale voorzieningen die lokaal zijn geregeld waarvan de bewoners gebruik kunnen maken?

- Kunnen ouderen die niet in het hofje wonen anderzijds ook gebruik maken van voorzieningen binnen het hofje? Zoals activiteiten?
- Kunt iets vertellen over de geschiedenis van het hofje?
- Hoe belangrijk is het hofje voor u?

9. Afsluiting

- Ten slotte ben ik benieuwd wat u de grootste pluspunten vindt aan hofjeswoningen voor ouderen?
- En wat zijn de grootste minpunten?
- Aan wie zou u een hofjeswoning aanraden?
- Wat zou u veranderen aan het hofje?
- Heeft u zelf nog iets toe te voegen?
- Heeft u nog vragen?

--- Hartelijk bedankt voor het interview en uw tijd ---

Bijlage 10. Lijst coderen

Om de interviews te kunnen analyseren is er gebruik gemaakt van verschillende codes, waarbij:

- Het eerste getal refereert naar één van de negen thema's.
- De letter refereert naar het bijpassende sub thema.
- Het laatste getal verwijst naar het nummer van het interview, waarbij:

- 1 = Bewoonster Pelstergasthuis
- 2 = Bestuurder/beheerder hofje Codde en van Beresteyn
- 3= Beheerder Pelstergasthuis
- 4 = Beheerder en bestuurder hofje Armen de Poth
- 5 = Bewoonster hofje Codde en van Beresteyn
- 6 = Bewoonster Rusthof
- 7 = Bestuurder Rusthof

Voorbeeld: de code 3.F.5 verwijst naar een citaat dat slaat op het thema 'Kenmerken van de woning' en het bijpassende sub thema 'Betaalbaarheid' in het vijfde interview.

1. Kenmerken respondent

2. Zelfstandig wonen

- 2.A. Belang
- 2.B. Mogelijkheden
- 2.C. Beperkingen
- 2.D. Overheidsbeleid

3. Kenmerken van de woning

- 3.A. De grootte
- 3.B. Gelijkvloers
- 3.C. Rolstoelvriendelijkheid
- 3.D. Eigen tuin
- 3.E. Onderhoud

3.F. Betaalbaarheid

3.G. Overige kenmerken van de woning

4. Kenmerken van het hofje

4.A. Voorzieningen in het hofje

4.B. Aantal woningen

4.C. Gezamenlijke tuin

4.D. Onderhoud hofje

4.E. Mogelijkheden tot zorg in het hofje

4.F. Geschiedenis van het hofje

4.G. Overige kenmerken van het hofje

5. Kenmerken van de omgeving

5.A. Nabijheid van zorgvoorzieningen

5.B. Nabijheid van dagelijkse voorzieningen

5.C. Nabijheid van sociale voorzieningen

5.D. Begaanbaarheid van de stoepen

5.E. Bereikbaarheid van voorzieningen met het openbaar vervoer

5.F. Groen in de omgeving

5.G. Overige kenmerken van de omgeving

6. Kenmerken van veiligheid

6.A. Toegankelijkheid voor vreemden

6.B. Aanwezigheid poort

6.C. Veiligheid van verkeerssituaties in de omgeving

6.D. Veiligheid in de omgeving van het hofje (overlast/criminaliteit)

6.E. Sociale controle in het hofje

6.F. Aantrekkelijkheid van het hofje

6.G. Overige kenmerken van veiligheid

7. Kenmerken van sociaal contact

- 7.A. Eenzaamheid
- 7.B. Nabijheid van sociale voorzieningen in de omgeving
- 7.C. Privacy
- 7.D. Sociale activiteiten binnen het hofje
- 7.E. Steun en hulp van medebewoners
- 7.F. Samenstelling van de bewonersgroep
- 7.G. Overige kenmerken van sociaal contact

8. Kenmerken van beheer en bestuur

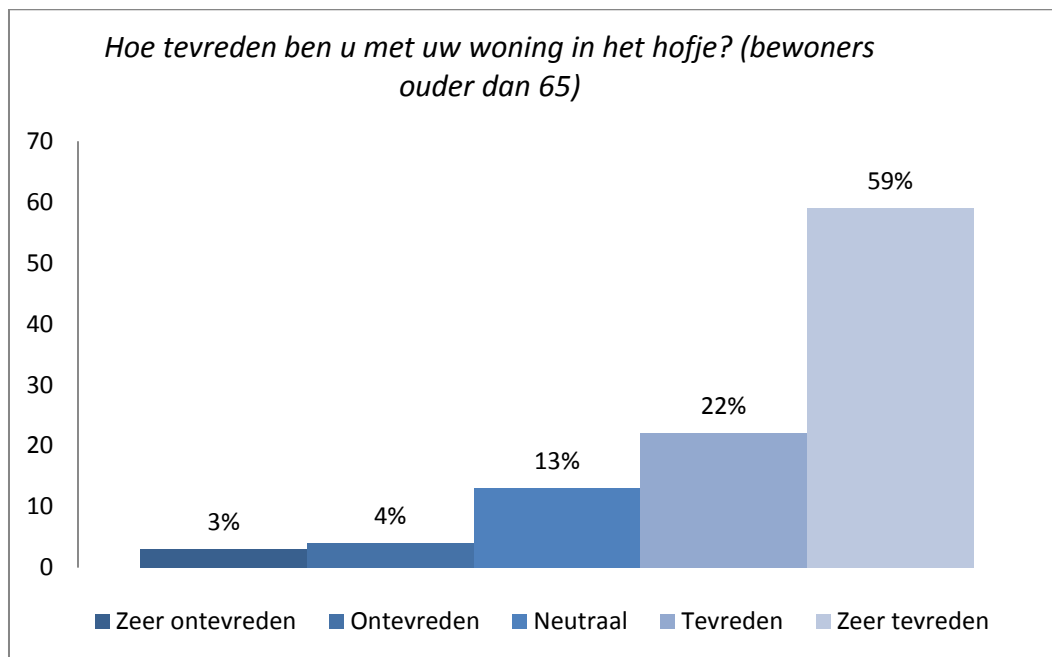
- 8.A. Beheer
- 8.B. Bestuur
- 8.C. Zeggenschap van de bewoners
- 8.D. Contact tussen de bestuurders/beheerders en de bewoners
- 8.E. Procedure van de selectie van de bewoners

9. Kenmerken van de context waarbinnen het hofje functioneert

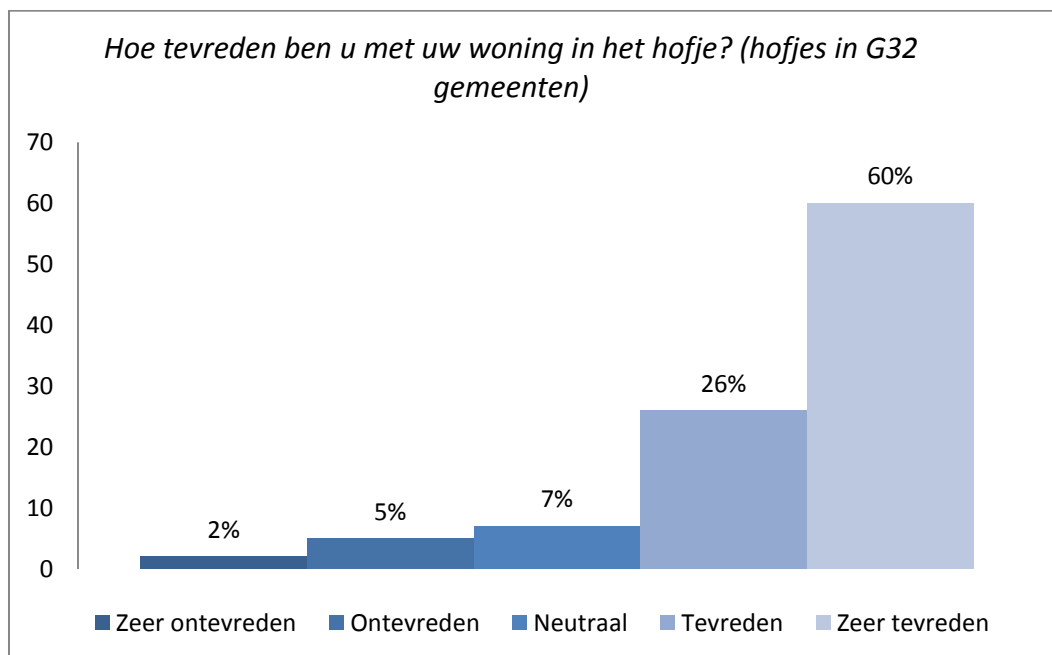
- 9.A. Belemmerende factoren voor het functioneren van het hofje
- 9.B. Stimulerende factoren voor het functioneren van het hofje
- 9.C. Actoren/organisaties die het hofje beïnvloeden in het functioneren
- 9.D. Populariteit van hofjes

Bijlage 11. Verdelingen van kenmerken van de woning/ het hofje/ de omgeving/ veiligheidsgevoel/ sociaal contact.

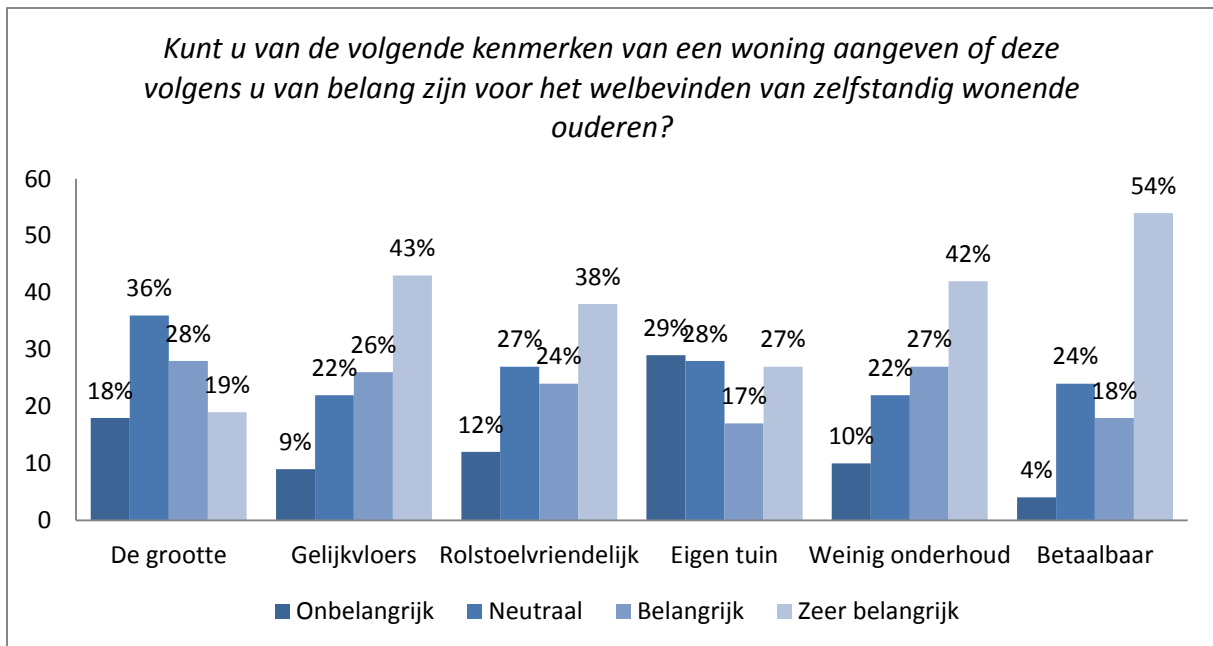
Figuur 1. Verdeling tevredenheid woning 65-plussers

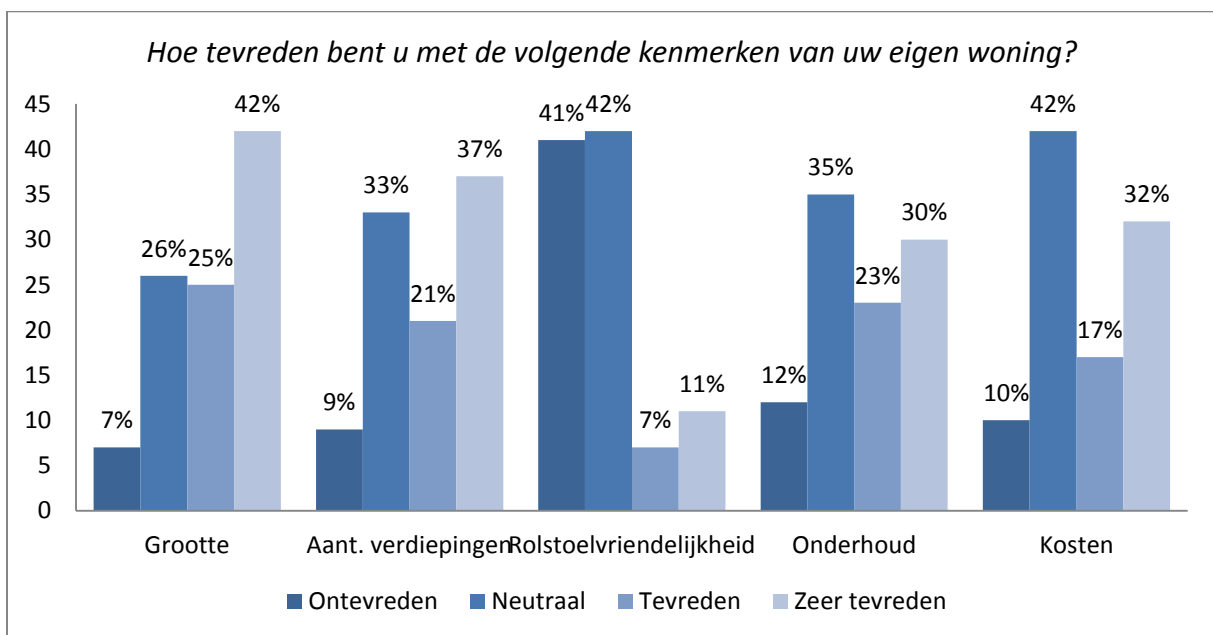
Figuur 2. Verdeling tevredenheid woning bij bewoners van hofjes in de G32-gemeenten.

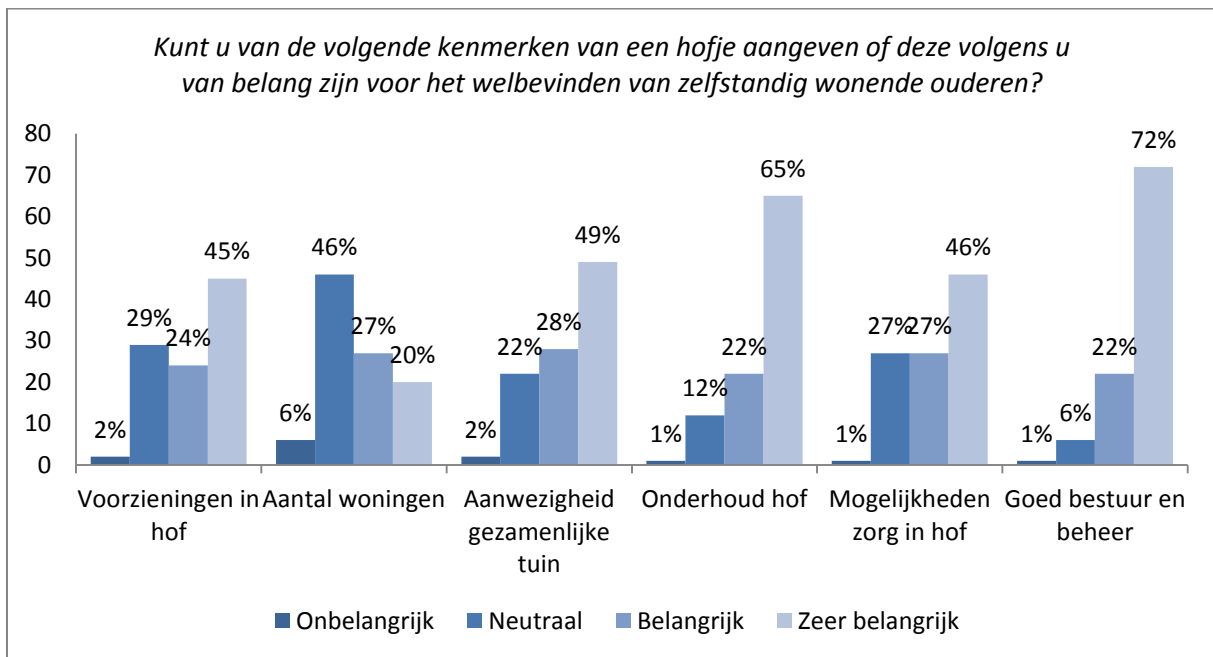
Figuur 3. Belang kenmerken woning

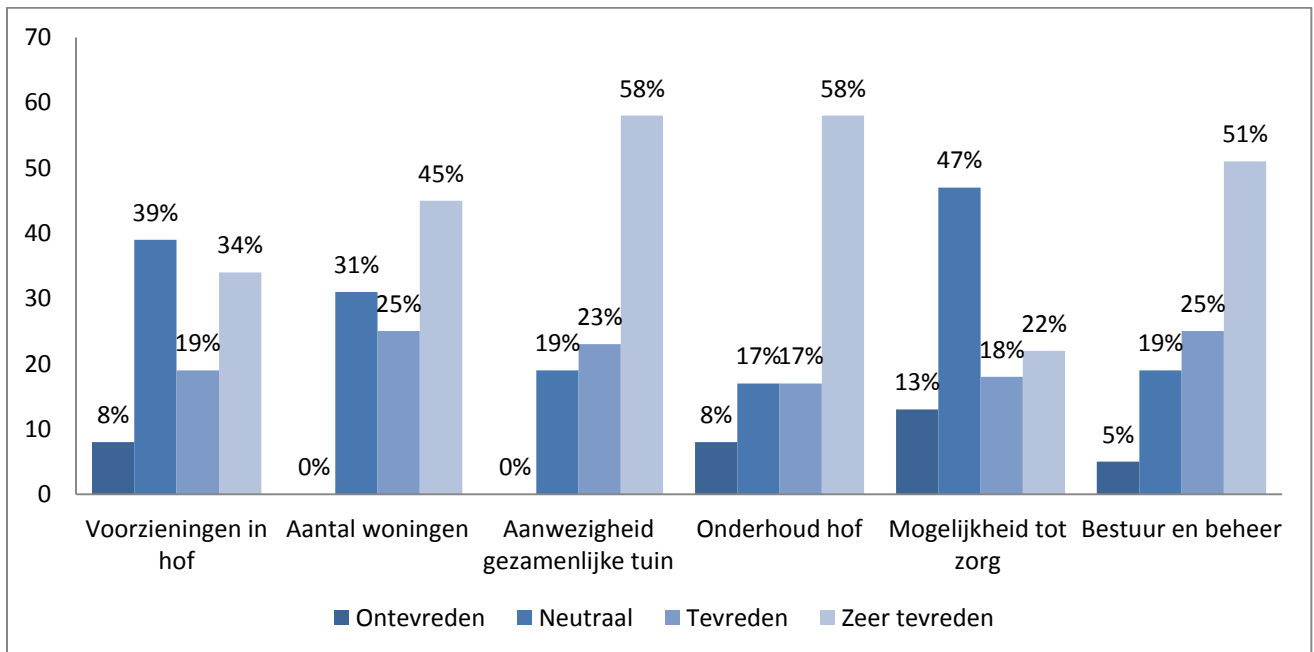
Figuur 4. Tevredenheid kenmerken woning

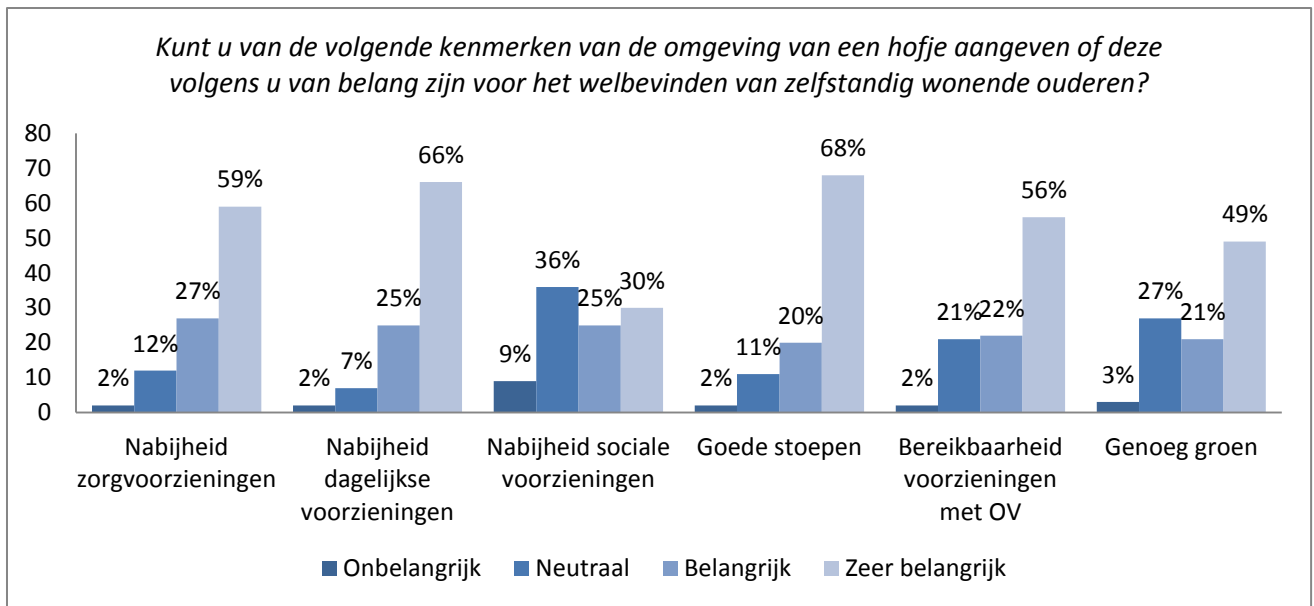
Figuur 5. Belang kenmerken hofje

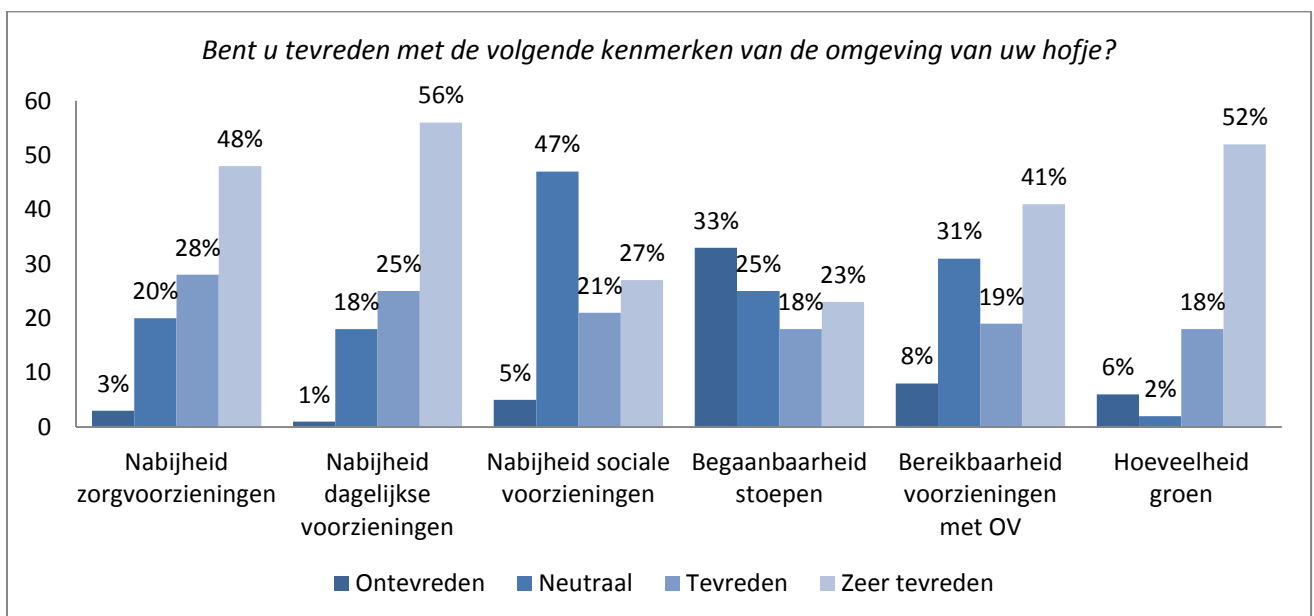
Figuur 6. Tevredenheid kenmerken hofje

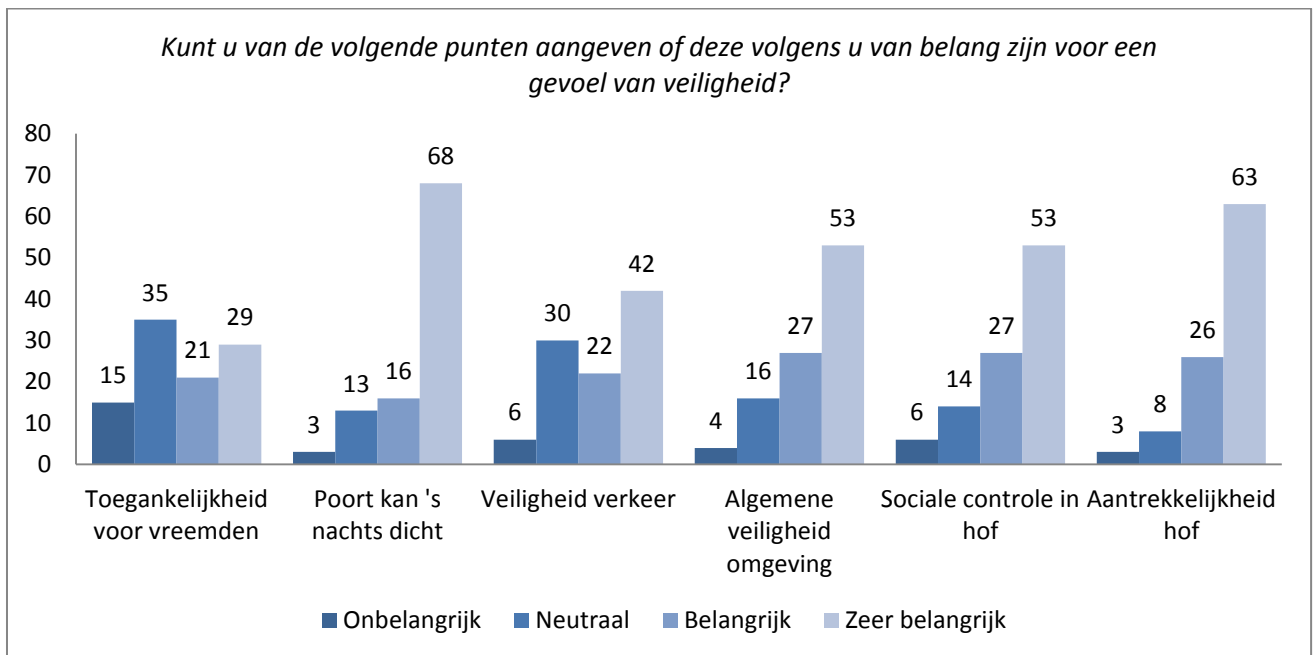
Figuur 7. Belang kenmerken omgeving hofje

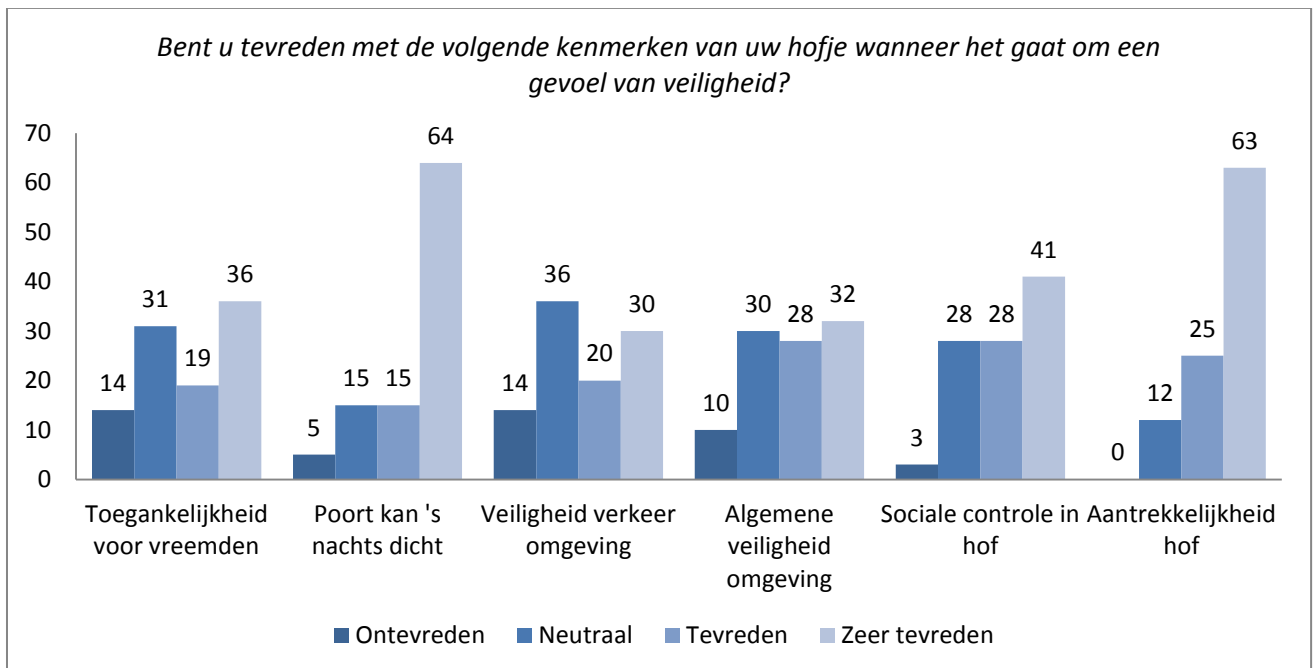
Figuur 8. Tevredenheid kenmerken omgeving van hofje

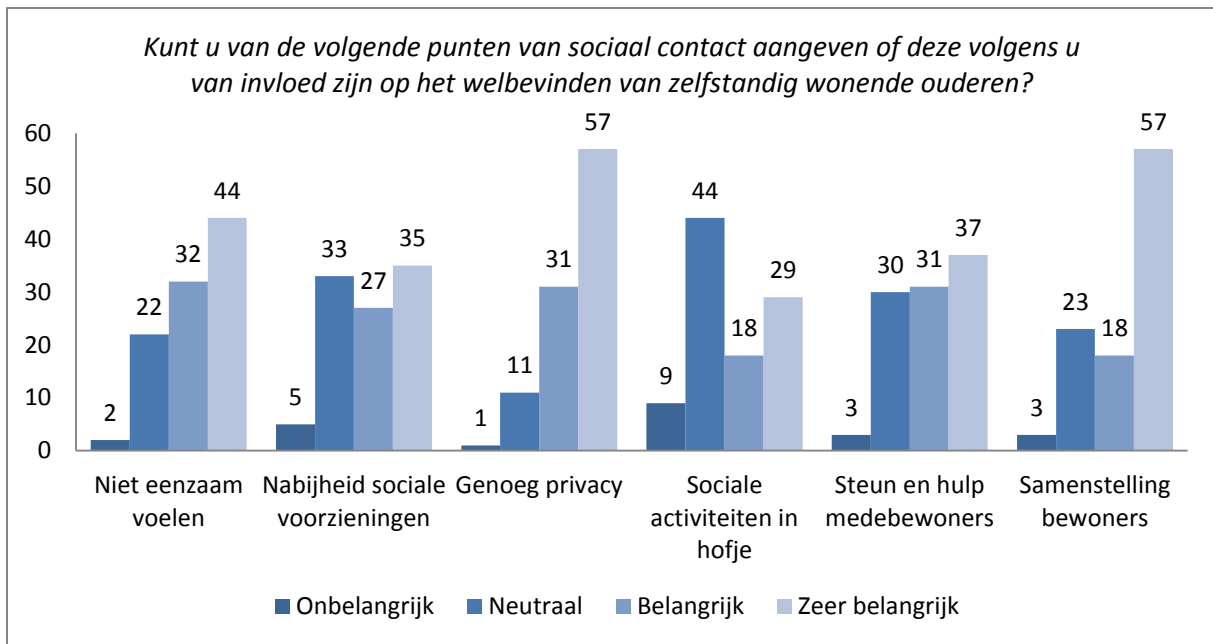
Figuur 9. Belang kenmerken veiligheid

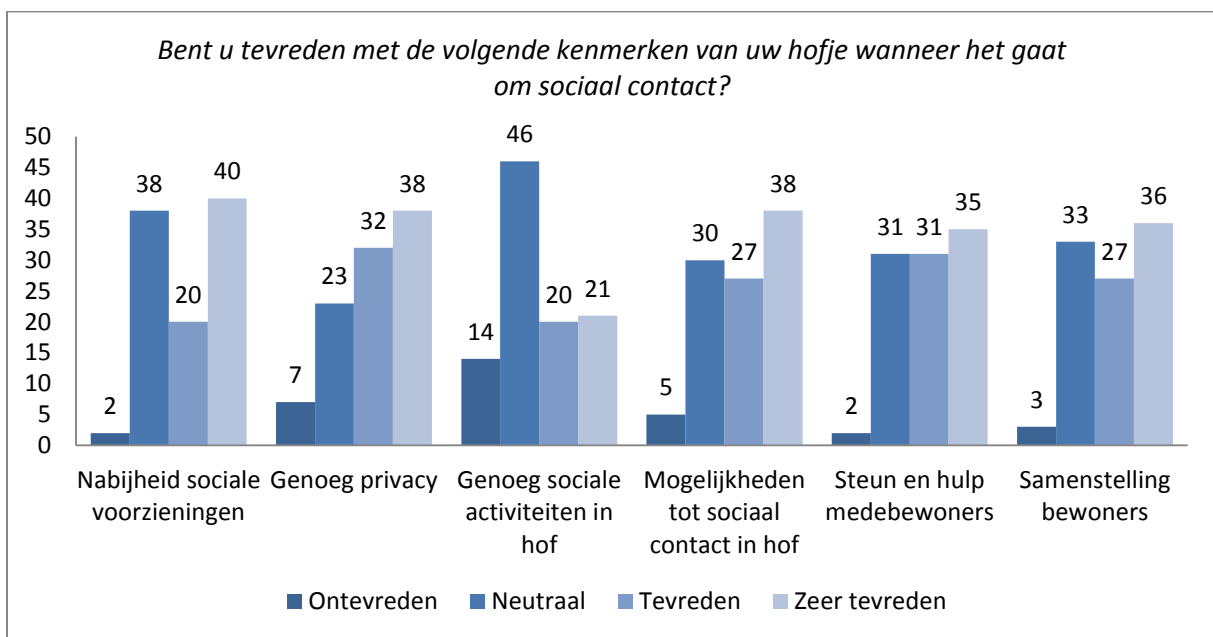
Figuur 10. Tevredenheid kenmerken veiligheid

Figuur 11. Belang kenmerken sociaal contact

Figuur 12. Tevredenheid kenmerken sociaal contact

Tabel 1. Verband tussen de tevredenheid over de woning in het hofje en de leeftijd van de respondent.

Leeftijdscategorie	Tevredenheid woning in hofje					Totaal
	Zeer ontevreden	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Tussen de 55 en 64 jaar	0%	0%	6%	29%	65%	100%
Tussen de 65 en 74 jaar	5%	0%	15%	29%	51%	100%
Tussen de 75 en 84 jaar	0%	12%	8%	12%	69%	100%
85 jaar of ouder	0%	0%	25%	25%	50%	100%
Totaal	2%	3%	12%	24%	59%	100%

Fisher's Exact = 0.273

Tabel 2. Verband tussen het belang van zelfstandig wonen en de leeftijd van de respondent.

Leeftijdscategorie	Belang zelfstandig wonen					Totaal
	Zeer onbelangrijk	Onbelangrijk	Neutraal	Belangrijk	Zeer belangrijk	
Tussen de 55 en 64 jaar	0%	0%	0%	12%	88%	100%
Tussen de 65 en 74 jaar	10%	2%	5%	12%	71%	100%
Tussen de 75 en 84 jaar	8%	0%	4%	8%	81%	100%
85 jaar of ouder	22%	0%	0%	0%	78%	100%
Totaal	9%	1%	3%	9%	79%	100%

Fisher's Exact = 0.876

Tabel 3. Verband tussen het belang van zelfstandig wonen en de tevredenheid over de woning in het hofje.

Tevredenheid over wonen in het hofje	Belang zelfstandig wonen					Totaal
	Zeer onbelangrijk	Onbelangrijk	Neutraal	Belangrijk	Zeer belangrijk	
Zeer ontevreden	50%	0%	0%	0%	50%	100%
Ontevreden	25%	0%	0%	0%	75%	100%
Neutraal	27%	0%	9%	0%	64%	100%
Tevreden	4%	4%	4%	12%	77%	100%
Zeer tevreden	5%	0%	2%	10%	84%	100%
Totaal	9%	1%	3%	9%	79%	100%

Fisher's Exact = 0.112

Tabel 4. Verband tussen de tevredenheid over de grootte van de woning en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid grootte van de woning				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeervrededen	
Ontevreden	0	1	3	2	6
Neutraal	1	4	2	4	11
Tevreden	3	7	10	6	26
Zeervrededen	3	15	11	31	60
Totaal	7	27	26	43	

Fisher's Exact = 0.231

Tabel 5. Verband tussen de tevredenheid over het aantal verdiepingen in de woning en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid aantal verdiepingen van de woning				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeervrededen	
Ontevreden	2	0	2	2	6
Neutraal	1	4	2	4	11
Tevreden	4	9	5	8	26
Zeervrededen	2	21	12	23	58
Totaal	9	34	21	37	101

Fisher's Exact = 0.269

Tabel 6. Verband tussen de tevredenheid over de rolstoelvriendelijkheid van de woning en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid rolstoelvriendelijkheid van de woning				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeervrededen	
Ontevreden	3	1	1	0	5
Neutraal	5	4	1	1	11
Tevreden	14	9	2	1	26
Zeervrededen	19	28	3	8	58
Totaal	41	42	7	10	100

Fisher's Exact = 0.449

Tabel 7. Verband tussen de tevredenheid over de hoeveelheid onderhoud van de woning en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid hoeveelheid onderhoud van de woning				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeervrededen	
Ontevreden	2	2	1	1	6
Neutraal	1	5	2	3	11
Tevreden	6	8	5	7	26
Zeervrededen	3	20	15	20	58
Totaal	12	35	23	31	101

Fisher's Exact = 0.414

Tabel 8. Verband tussen de tevredenheid over de kosten van de woning en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid over de kosten van de woning				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeervrededen	
Ontevreden	0	3	1	2	6
Neutraal	3	7	0	1	11
Tevreden	2	12	4	8	26
Zeervrededen	2	12	4	8	26
Totaal	5	20	12	22	59

Fisher's Exact = 0.273

Tabel 9. Verband tussen of een hofje bestaat uit gelijkvloerse woningen en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Woningen zijn gelijkvloers		Totaal
	Nee	Ja	
Ontevreden	6	0	6
Neutraal	6	5	11
Tevreden	22	4	26
Zeervrededen	43	18	61
Totaal	77	27	104

Fisher's Exact = 0.110

Tabel 10. Verband tussen of een hofje minder dan 20 woningen heeft en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Hofje heeft minder dan 20 woningen		Totaal
	Nee	Ja	
Ontevreden	4	2	6
Neutraal	6	5	11
Tevreden	16	10	26
Zeervrededen	28	33	61
Totaal	54	50	104

Pearson $\chi^2(3) = 2.4017$

Tabel 11. Verband tussen de tevredenheid over de voorzieningen in het hofje en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid over de voorzieningen in het hofje	Totaal
--------------------	---	--------

	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeervrededen	
Ontevreden	1	1	2	1	5
Neutraal	0	6	4	1	11
Tevreden	4	10	5	7	26
Zeervrededen	3	22	8	25	58
Totaal	8	39	19	34	100

Fisher's Exact = 0.108

Tabel 12. Verband tussen de tevredenheid over het aantal woningen in het hofje en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid over het aantal woningen in het hofje				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeervrededen	
Ontevreden	0	1	3	1	5
Neutraal	0	5	1	5	11
Tevreden	0	11	4	11	26
Zeervrededen	0	14	17	28	59
Totaal	0	31	25	45	101

Fisher's Exact = 0.206

Tabel 13. Verband tussen de tevredenheid over de gezamenlijke tuin en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid over de gezamenlijke tuin				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeervrededen	
Ontevreden	0	1	3	1	5
Neutraal	0	3	2	6	11
Tevreden	0	6	8	12	26
Zeervrededen	0	9	10	39	58
Totaal	0	19	23	58	100

Fisher's Exact = 0.171

Tabel 14. Verband tussen de tevredenheid over het onderhoud van het hofje en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid onderhoud van het hofje				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeervrededen	
Ontevreden	1	0	3	1	5
Neutraal	2	4	0	5	11
Tevreden	3	7	5	11	26
Zeervrededen	2	6	9	41	58
Totaal	8	17	17	58	100

Fisher's Exact = 0.004

Tabel 15. Verband tussen de tevredenheid over de mogelijkheden tot zorg in het hofje en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid mogelijkheden tot zorg in het hofje				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeerv tevreden	
Ontevreden	1	3	1	0	5
Neutraal	4	3	1	3	11
Tevreden	3	12	6	5	26
Zeerv tevreden	5	29	10	14	58
Totaal	13	47	18	22	100

Fisher's Exact = 0.436

Tabel 16. Verband tussen de tevredenheid over het bestuur en beheer van het hofje en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid met bestuur en beheer van het hofje				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeerv tevreden	
Ontevreden	1	1	2	1	5
Neutraal	2	5	1	3	11
Tevreden	0	6	8	11	25
Zeerv tevreden	2	7	14	35	58
Totaal	5	19	25	50	99

Fisher's Exact = 0.017

Tabel 17. Verband tussen of een hofje in gelegen in de binnenstad en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Hofje gelegen in binnenstad		Totaal
	Nee	Ja	
Ontevreden	4	2	6
Neutraal	4	7	11
Tevreden	13	13	26
Zeerv tevreden	33	28	61
Totaal	54	50	104

Fisher's Exact = 0.627

Tabel 18. Verband tussen de tevredenheid over de nabijheid van zorgvoorzieningen in de omgeving en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid nabijheid zorgvoorzieningen in de omgeving				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeerv tevreden	
Ontevreden	2	0	3	1	6

Neutraal	0	3	3	4	10
Tevreden	0	8	7	11	26
Zeer tevreden	1	9	15	32	57
Totaal	3	20	28	48	99

Fisher's Exact = 0.054

Tabel 19. Verband tussen de tevredenheid over de nabijheid van dagelijkse voorzieningen in de omgeving en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid nabijheid dagelijkse voorzieningen in de omgeving				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	0	0	4	2	6
Neutraal	0	4	2	4	10
Tevreden	0	5	4	17	26
Zeer tevreden	1	9	15	32	57
Totaal	1	18	25	55	99

Fisher's Exact = 0.250

Tabel 20. Verband tussen de tevredenheid over de nabijheid van sociale voorzieningen in de omgeving en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid nabijheid sociale voorzieningen in de omgeving				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	0	1	4	0	5
Neutraal	1	4	3	2	10
Tevreden	0	15	2	9	26
Zeer tevreden	4	26	11	15	56
Totaal	5	46	20	26	97

Fisher's Exact = 0.075

Tabel 21. Verband tussen de tevredenheid over de begaanbaarheid van stoepen in de omgeving en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid begaanbaarheid stoepen in de omgeving				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	1	2	3	0	6

Neutraal	6	1	1	2	10
Tevreden	9	7	5	5	26
Zeer tevreden	17	15	9	16	57
Totaal	33	25	18	23	99

Fisher's Exact = 0.459

Tabel 22. Verband tussen de tevredenheid over de bereikbaarheid van voorzieningen met het OV en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid bereikbaarheid van voorzieningen met het OV				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	1	2	2	1	6
Neutraal	1	3	2	4	10
Tevreden	2	9	5	10	26
Zeer tevreden	4	17	10	26	57
Totaal	8	31	19	41	99

Fisher's Exact = 0.925

Tabel 23. Verband tussen de tevredenheid over het groen in de omgeving en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid groen in de omgeving				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	0	0	4	2	6
Neutraal	1	2	1	6	10
Tevreden	0	7	5	14	26
Zeer tevreden	5	15	8	29	57
Totaal	6	24	18	51	99

Fisher's Exact = 0.237

Tabel 24. Verband tussen de tevredenheid over de toegankelijkheid van het hofje voor vreemden en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid toegankelijkheid hofje voor vreemden				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	2	2	2	0	6
Neutraal	2	3	1	5	11
Tevreden	5	10	4	5	24
Zeer tevreden	5	15	11	25	56
Totaal	14	30	18	35	97

Fisher's Exact = 0.162

Tabel 25. Verband tussen de tevredenheid over de afsluitbaarheid van de poort 's nachts en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid afsluitbaarheid poort 's nachts				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	

Ontevreden	1	0	3	2	6
Neutraal	1	4	1	5	11
Tevreden	0	4	6	14	24
Zeer tevreden	3	7	5	42	57
Totaal	5	15	15	63	98

Fisher's Exact = 0.024

Tabel 26. Verband tussen de tevredenheid over de veiligheid van het verkeer in de omgeving en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid veiligheid verkeer omgeving				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	0	2	3	1	6
Neutraal	2	6	0	3	11
Tevreden	4	9	7	4	24
Zeer tevreden	8	18	9	21	56
Totaal	14	35	19	29	97

Fisher's Exact = 0.235

Tabel 27. Verband tussen de tevredenheid over de algemene veiligheid van de omgeving en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid sociale controle in hofje				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	2	1	3	0	6
Neutraal	2	6	0	3	11
Tevreden	0	9	10	5	24
Zeer tevreden	6	13	14	23	56
Totaal	10	29	27	31	97

Fisher's Exact = 0.005

Tabel 28. Verband tussen de tevredenheid over de sociale controle in het hofje en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid sociale controle in hofje				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	1	1	4	0	6
Neutraal	1	3	3	4	11
Tevreden	1	7	7	9	24

Zeer tevreden	0	16	13	27	56
Totaal	3	27	27	40	97

Fisher's Exact = 0.078

Tabel 29. Verband tussen de tevredenheid over de aantrekkelijkheid van het hofje en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid aantrekkelijkheid hofje				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	0	1	2	3	6
Neutraal	0	5	1	5	11
Tevreden	0	4	6	14	24
Zeer tevreden	0	2	15	39	56
Totaal	0	12	24	61	97

Fisher's Exact = 0.014

Tabel 30. Verband tussen de tevredenheid over de nabijheid van sociale voorzieningen en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid nabijheid sociale voorzieningen				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	0	4	1	1	6
Neutraal	1	5	2	2	10
Tevreden	0	9	6	8	23
Zeer tevreden	1	18	10	27	56
Totaal	2	36	19	38	95

Fisher's Exact = 0.401

Tabel 31. Verband tussen de tevredenheid over de privacy in het hofje en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid genoeg privacy in het hofje				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	1	2	3	0	6
Neutraal	1	6	0	4	11
Tevreden	1	7	9	6	23
Zeer tevreden	4	7	19	27	57
Totaal	7	22	31	37	97

Fisher's Exact = 0.006

Tabel 32. Verband tussen de tevredenheid over sociale activiteiten in het hofje en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje

Tevredenheid hofje	Tevredenheid sociale activiteiten in het hofje				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	2	3	1	0	6
Neutraal	3	5	0	3	11
Tevreden	3	10	8	2	23

Zeer tevreden	5	26	10	15	56
Totaal	13	44	19	20	96

Fisher's Exact = 0.116

Tabel 33. Verband tussen de tevredenheid over de mogelijkheden voor sociaal contact en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid mogelijkheden voor sociaal contact				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	1	2	3	0	6
Neutraal	0	7	0	4	11
Tevreden	1	6	9	7	23
Zeer tevreden	3	14	14	25	56
Totaal	5	29	26	36	96

Fisher's Exact = 0.040

Tabel 34. Verband tussen de tevredenheid over de steun van de medebewoners en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid steun van medebewoners				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	0	2	4	0	6
Neutraal	0	7	3	1	11
Tevreden	1	8	9	5	23
Zeer tevreden	1	13	14	28	56
Totaal	2	30	30	34	96

Fisher's Exact = 0.013

Tabel 35. Verband tussen de tevredenheid over de samenstelling van de bewonersgroep en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Tevredenheid samenstelling bewonersgroep				Totaal
	Ontevreden	Neutraal	Tevreden	Zeer tevreden	
Ontevreden	1	2	2	1	6
Neutraal	0	8	1	2	11
Tevreden	1	8	7	7	23
Zeer tevreden	1	14	16	25	56
Totaal	3	32	26	35	96

Fisher's Exact = 0.098

Tabel 36. Verband tussen enkel oudere bewoners en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Enkel oudere bewoners		Totaal
	Nee	Ja	
Ontevreden	2	4	6
Neutraal	5	6	11
Tevreden	18	8	26
Zeer tevreden	26	35	61
Totaal	51	53	104

Fisher's Exact = 0.115
 Pearson chi2 (3) = 5.8953

Tabel 37. Verband tussen enkel vrouwelijke bewoners en de algemene tevredenheid over wonen in het hofje.

Tevredenheid hofje	Enkel vrouwelijke bewoners		Totaal
	Nee	Ja	
Ontevreden	4	2	6
Neutraal	10	1	11
Tevreden	20	6	26
Zeer tevreden	36	25	61
Totaal	70	34	104

Fisher's Exact = 0.115
 Pearson chi2 (3) = 5.7839

Tabel 38. Verband tussen enkel oudere bewoners en de tevredenheid over de samenstelling van de bewonersgroep.

Tevredenheid samenstelling bewonersgroep	Enkel oudere bewoners		Totaal
	Nee	Ja	
Ontevreden	2	1	3
Neutraal	11	21	32
Tevreden	16	10	26
Zeer tevreden	15	20	35
Totaal	44	52	96

Fisher's Exact = 0.155

Tabel 39. Verband tussen enkel vrouwelijke bewoners en de tevredenheid over de samenstelling van de bewonersgroep.

Tevredenheid samenstelling bewonersgroep	Enkel vrouwelijke bewoners		Totaal
	Nee	Ja	
Ontevreden	3	0	3
Neutraal	24	8	32
Tevreden	20	6	26
Zeer tevreden	19	16	35
Totaal	66	30	96

Fisher's Exact = 0.136